

Nuorisorangaistuksen soveltuvuus rangaistusvaihtoehtona

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskunta- ja kauppatieteiden
tiedekunta

Oikeustieteiden laitos

Rikos- ja prosessioikeus

Pro gradu – tutkielma

23.5.2011

tekijä: **Matleena Wendelin**, 175891

ohjaaja: Matti Tolvanen

Tiivistelmä

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta		Yksikkö Oikeustieteiden laitos	
Tekijä Matleena Wendelin			
Työn nimi Nuorisorangaistuksen soveltuvuus rangaistusvaihtoehtona			
Pääaine Rikos- ja prosessioikeus	Työn laji Pro gradu -tutkielma	Aika 23.5.2011	Sivuja 80
<p>Tiivistelmä</p> <p>Nuorisorangaistus on erityinen rangaistus, joka on tarkoitettu 15–17-vuotiaille rikostentekijöille. Kun laki nuorisorangaistuksesta tuli koko maan kattavaksi, sen käyttö romahti. Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitkä ovat nuorisorangaistuksen sovellettavuuden esteet. Suurimmaksi osaksi nuoret syyllistyvät rikoksiin ajattelemattomuutta ja seikkailun halusta. Nuorisorangaistuksen voidaan nähdä olevan tärkeä osa oikeusjärjestelmäämme juuri sen kasvatuksellisen näkökulman puolesta, joka on omiaan auttamaan nuorta pääsemään irti rikoskierteestä.</p> <p>Tutkielma hyödyntää kokeiluaikana muodostuneita kysymyksiä ja tarkastelee nuorisorangaistuksen sovellettavuutta näiden valossa. Se vertailee nuorisorangaistuksen sovellettavuutta mm. ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Lisäksi tutkielma tarkastelee nuoriso-oikeutta myös kansainvälisestä näkökulmasta.</p> <p>Tutkielman päämetodeina ovat lainoppi ja empiirinen tutkimus. Tutkielma on hyödyntänyt oikeuskirjallisuutta. Empiirinen tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen. Aineisto hankittiin teemahaastattelulla lainsoveltajia ja analysointi toteutettiin sisällönanalyysin menetelmällä.</p> <p>Tutkimuksen tuloksien valossa voidaan päätellä, että nuorisorangaistuksen soveltavuusalueetta on syytä laajentaa. Nuorisorangaistuksen käyttömahdollisuus on sijoitettava rangaistusasteikolla alemmalle tasolle. Lisäksi on aiheellista pohtia nuorisorangaistuksen ikäluokan nostamista niin, että se kattaisi kaikki alle 21-vuotiaana tehdyt rikokset. Näiden avulla nuorisorangaistus on paremmin sovellettavissa oleva tosiasiallisesti vaihtoehtoinen rangaistusseuraamus.</p>			
<p>Avainsanat</p> <p>Ehdollinen vankeusrangaistus, Nuoriso-oikeus, Nuorisorangaistus, Soveltuvuusselvitys ja Toimeenpanosuunnitelma</p>			

Sisällys

Sisällys	III
Lähteet	V
Oikeuskäytäntö	VIII
Lyhenteet	IX
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen tarkoitus.....	1
1.2 Tutkimusmetodi	1
1.3 Tutkimuksen taustaa	4
2 Rangaistusteorioiden, kriminaalipolitiikka ja nuorisooikeus	6
3 Nuorisorikosoikeuden pohja	12
3.1 Nuorisooikeus 1800-luvulla	12
3.2 Nuorisooikeus 1900-luvulla	13
3.3 Johtopäätelmät	20
4 Nuorisorangaistuksen synty	21
5 Kokeiluajalla muodostuneet kysymykset nuorisorangaistuksesta.....	22
5.1 Missä määrin tuomioistuimet ovat halukkaita käyttämään seuraamusta?.....	22
5.2 Miten nuorisorangaistuksen sisältö ja soveltamisala täsmentyvät?	27
5.3 Millaiseksi tuomitsemiskäytäntö kehittyi nuorisorangaistuksen ja ehdollisen vankeusrangaistuksen välillä?	38
5.4 Miten rangaistuksen toimeenpanossa välttämättömät yhteistyöverkostot kehittyvät?	45
5.5 Ovatko juuri 15–17-vuotiaat oikea kohderyhmä?	51
5.6 Toimivatko nuorisorangaistuksen ehtojen rikkomista koskevat sanktiot?	55
5.7 Onko nuorisopalvelun tuntimäärä (vähintään 10 ja enintään 60 tuntia) tarkoituksenmukainen?	58
6 Nuorisorikosoikeus ulkomailla	59
6.1 Siirännäisyys.....	59
6.2 Saksa.....	61
6.3 Englanti.....	62
6.4 Ruotsi.....	63

6.5	Tanska.....	64
6.6	Norja.....	65
6.7	Johtopäätelmät	66
7	Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittäminen	67
8	Nuorisorangaistukset vuosina 2008–2009.....	70
8.1	Ryöstö ja varkaus.....	70
8.2	Pahoinpitely.....	71
8.3	Rattijuopumus ja liikenneturvallisuuden vaarantaminen	72
8.4	Petos.....	73
8.5	Nuorisorangaistuksen muuntorangaistukset.....	74
8.6	Johtopäätelmät	74
9	Yhteenveto	76

Lähteet

Kirjallisuus

Anttila, Inkeri: Laki ehdollisesta rangaistusmuodosta. Suomen lakimiesliiton kirjasarja N:o 13. Helsinki 1960.

Anttila, Inkeri et. al.: Rikos ja seuraamus. Anttila, Inkeri – Heinonen, Olavi. Tammi. Helsinki 1974a.

Anttila, Inkeri et. al.: Rikollisuus ongelmana. Anttila, Inkeri – Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lahti, Raimo. Tammi. Helsinki 1974b.

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Edita. Helsinki 2005.

Harrikari, Timo: Alaikäisyys ja rikollisuuden muuttuvat tulkinnat suomalaisessa lainsäätämiskäytännössä. Nuorisotutkimusseura. Hakapaino. Helsinki 2004a.

Harrikari, Timo: Nuoruus ja koulukoti. Jahnukainen, Markku – Kekoni, Taru - Pösö, Tarja (toim.). Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Hakapaino. Helsinki 2004b.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena: Teemahaastattelu. Yliopistopaino. Helsinki 1988.

Hirsjärvi, Sirkka et. al.: Tutki ja kirjoita. Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko - Sajavaara, Paula. Tammi. Helsinki 1997.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena: Tutkimushaastattelu. Haastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki 2001.

Honkatukia, Päivi – Kivivuori, Janne: Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66. Nuorisoasian neuvottelukunnan julkaisuja 33. Helsinki 2006.

Huhtala, Johanna: Kriminaalihuoltotyön vaiheita 1870–1975. Kriminaalihuoltoyhdistys. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Helsinki 1984.

Keinänen, Anssi: Yhdyskuntapalvelu empiirisen kriminologisen tutkimuksen kohteena. Akateeminen väitöskirja. Joensuun yliopisto. Joensuu 2008.

Keisala, Herta – Marttunen, Matti: Nuorisorangaistus II. Toimeenpano ja vaikuttavuus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 2007.

Kriminaalihuoltolaitos: Ohje nuora. Nuorisorangaistuksen sisältökäsikirja. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2005. Helsinki 2005.

- Lainen, Matti:* Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Acta Poenologica 1/2007. Tietosanoma. Helsinki 2007.
- Lappi-Seppälä, Tapio:* Ehdollisen rangaistuksen käyttökerrat ja kasautumat. Tutkimustiedonantoja 42/1999. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 1999a.
- Lappi-Seppälä, Tapio:* Rikosoikeus. Heinonen – Koskinen – Lappi-Seppälä – Majanen – Nuotio – Nuutila – Rautio. WSLT. Helsinki 1999b.
- Lappi-Seppälä, Tapio:* Rikosten seuraamukset. WSLT. Porvoo 2000.
- Marttunen, Matti:* Nuorisorikosoikeus. Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Hakapaino. Helsinki 2008.
- Marttunen, Matti – Keisala, Hertta:* Nuorisorangaistus I. Nuorisoprosessi ja tuomitseminen. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 2007.
- Marttunen, Matti – Takala, Pekka:* Nuorisorangaistus 1997–2001: Uuden rangaistuslajin arviointi. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 2002.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti:* Rikosvastuu ja sen toteuttaminen. Joensuun yliopisto. Joensuu 2004.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti:* Rikosoikeus – Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Talentum. Helsinki 2006.
- Tolvanen, Matti:* Kriminaalipolitiikka, kriminologia ja rikostutkimus. Teoksesta Oikeustieteellinen opinnäytetyö. Toim. Tarmo Miettinen. Joensuu 2004.
- Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi:* Rikosprosessin osalliset - Rikosprosessioikeus II. WSOY lakitieto. Helsinki 2004.

Artikkelit ja internet-lähteet

- Linna, Tuula* 2010: Transplanti – metafora, mutta mistä? Lakimies 5/2010. s. 835–848.
- Nuotio, Kimmo* 2004: Nuorisorikosoikeus? Lakimies 3/2004. s. 466–478.
- Rikosseuraamusvirasto* 2009: Nuorisorangaistusmäärät huolestuttavat. Rikosseuraamusviraston tiedotus 13.8.2009. Artikkelit on haettu 13.10.2009. <http://www.rikosseuraamus.fi/47571.htm>.
- Tolvanen, Matti* 2009: Oikeus 2009:4. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry & Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys. s. 358–379.
- Väkiparta, Hanna – Marttunen, Martti* 2009: Valvonta nuorten rangaistuksena. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 95. Artikkelit haettu 3.5.2011. <http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIappity>

pe=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheader
 vlue1=inline;%20filename=95%20valvonta%20nuorten%20rangaistuksena.pdf&SSURIssc
 ontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243792841241&blobheadername1=Content-
 Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf. Helsinki.

Virallislähteet

HE 109/1996 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeksi.
HE 188/1998	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annetun lain 3 ja 10 §:n muuttamisesta.
HE 35/1999	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta.
HE 44/2002 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
HE 102/2004	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
HE 229/2010	Hallituksen esitys Eduskunnalle nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi.
KM 1966:A 2	Nuorisorikollisuustoimikunnan mietintö. Helsinki.
KM 1970:A 9	Nuorisorikoskomitean mietintö 1970:A 9. Helsinki.
KM 1972: A 1	Kriminaalihuoltokomitean mietintö. Helsinki.
KM 1976:72	Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72. Helsinki.
KM 2003:2	Nuorisorikostoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 2003:2. Helsinki.
LaVM 24/2001	Lakivaliokunnanmietintö 24/2001 vp. Hallituksen esitys laeiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annetun lain 14 §:n ja oikeudenkäynnin rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 §:n muuttamisesta.
PeVL 34/2004 vp	Perustuslakivaliokunnan lausunto 34/2004 vp.

Oikeuskäytäntö

Korkein oikeus:

KKO 2000:87

Käräjäoikeus:

Espoon KO 08/2066	Tuomio 21.8.2008, Asianro: R 08/1602
Helsingin KO 08/1675	Tuomio 4.3.2008, Asianro: R 08/753
Helsingin KO 08/9802	Tuomio 16.10.2008, Asianro: R08/5134
Helsingin KO 08/11097	Tuomio 14.11.2008, Asianro: R 08/6920
Ikaalisten KO 08/661	Tuomio 10.10.2008, Asianro: R 08/334
Kemi-Tornion KO 09/432	Tuomio 22.5.2009, Asianro: R 09/239
Kuopion KO 09/852	Tuomio 20.5.2009, Asianro: R 08/1462
Kuopion KO 09/1799	Tuomio 14.10.2009, Asianro: R 08/1462
Lahden KO 08/1791	Tuomio 13.8.2008, Asianro: R 08/451
Lappeenrannan KO 08/2039	Tuomio 16.12.2008, Asianro: R 08/1245
Lohjan KO 08/122	Tuomio 14.2.2008, Asianro: R 07/985
Lohjan KO 08/851	Tuomio 6.10.2008, Asianro: R 08/700
Lohjan KO 08/1104	Tuomio 11.12.2008, Asianro: R 08/774
Oulun KO 08/3925	Tuomio 26.11.2008, Asianro: R 08/2826
Oulun KO 09/2819	Tuomio 14.9.2009, Asianro: R 09/1974
Riihimäen KO 08/475	Tuomio 11.8.2008, Asianro: R 08/271
Rovaniemen KO 09/563	Tuomio 3.7.2009, Asianro: R 09/354
Tampereen KO 08/1354	Tuomio 14.3.2008, Asianro R 08/720
Tampereen KO 09/1256	Tuomio 9.3.2009, Asianro: R 08/4927
Tampereen KO 09/2820	Tuomio 3.6.2009, Asianro: R 09/795
Turun KO 08/2556	Tuomio 12.6.2008, Asianro: R 08/1768
Turun KO 08/2977	Tuomio 5.8.2008, Asianro: R 08/980
Turun KO 09/1720	Tuomio 21.4.2009, Asianro: R 09/1151
Turun KO 09/1692	Tuomio 22.4.2009, Asianro: R 09/981
Vakka-Suomen KO 09/324	Tuomio 7.7.2009, Asianro: R 09/164
Varkauden KO 09/232	Tuomio 25.5.2009, Asianro: R 09/54

Lyhenteet

ANRT	asetus nuorista rikoksenteijöistä 18.12.1942/1001
ANV	asetus nuorisovankilasta 18.12.1942/1000
Asianro	asianumero
BB	Brottsbalk 1962:700
CPA	The Criminal Procedure Act 30.6.2006 No. 53
EVVL	laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta 23.9.2005/782
EOS	Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus) 18.5.1990/439
GPC	General Penal Code 1.7.1994 No. 50
HE	hallituksen esitys
JGG	Jugendgerichtsgesetz 4.8.1953: 451-1
KKO	korkein oikeus
KM	komiteanmietintö
KO	käräjäoikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
LUL	Lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare 1964:167
NRL	laki nuorisorangaistuksesta 21.12.2004/1196
NRKL	laki nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 12.12.1996/1058
NRTL	laki nuorista rikoksenteijöistä 31.5.1940/262 (kumottu)
NRETSL	laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 24.6.2010/633
PeVL	perustuslakivaliokunta
PL	perustuslaki 11.6.1999/731
R	rikos
RISE	rikosseuraamuslaitos
RL	rikoslaki 19.12.1889/39
SL	lastensuojelulaki 13.4.2007/417
YKA	asetus yhdyskuntapalvelusta 28.12.1990/1259
YKL	laki yhdyskuntapalvelusta 12.12.1996/1055
YKP	yhdyskuntapalvelu
YSL	laki yleisistä syyttäjäistä 11.3.1997/199
YVL	yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21
vp	valtiopäivät

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tämä pro gradu – tutkielma tarkastelee nuorisorangaistuksen toimivuutta ja soveltuvuutta virkamieskoneistoon. Tutkielman oikeudellinen ongelma on, *mitkä ovat nuorisorangais- tuksen sovellettavuuden esteet*. Tarkoitus on perehtyä rangaistuslajin toimivuuteen lain ja käytännön tasolla ja selvittää, olisiko tulevaisuudessa mahdollista kehittää rangaistusmuo- don sovellettavuutta käytännöllisempään suuntaan. Tutkielman tavoitteena on luoda eväitä ehdotuksille nuorisorangaistuksen kehittämistä ja sen käyttämisen lisäämisestä. Tutki- mus on näin myös *de lege ferenda* -tutkimus, jossa pyritään hahmottamaan mahdollisuu- sia nuorisorangaistukseen tuomitsemisen edellytysten muotoilemiseksi niin, että nuoriso- rangaistus olisi todellinen rangaistusvaihtoehto nuorelle.

Tämä pro gradu – tutkielma keskittyy nuorisorangaistuksen tuomiota edeltävään aikaan, ei niinkään itse rangaistuksen sisältöön. Tutkielma sivuaa tätä aihetta huomioiden näkökul- man, ettei rangaistusmuotoa käytetä, koska syyttäjät eivät usko sen toimivuuteen. Tutkiel- ma vertailee myös hieman nuorisorangaistusta ja yhdyskuntapalvelua ja pyrkii sen avulla havaitsemaan ongelmakohtia. Sekä nuorisorangaistuksen että yhdyskuntapalvelun suurim- pana tarkoituksena on ollut välttää laitosrangaistuksen mukana tulevia haittoja suhteessa uusintarikollisuuteen ja rikoksen tekijän asenteisiin.

1.2 Tutkimusmetodi

Työn alkuosan tarkoituksena on pureutua lainopillisella tasolla nuorisorangaistuksen histo- riaan ja pohtia samalla, miten nuorisorangaistusta olisi mahdollista tulevaisuudessa kehit- tää eteenpäin. Tämä osio tulee avaamaan edellä tiivistettyjä seikkoja. Historiallinen osio etenee siten, että se tarkastelee ensin nuorisorikosoikeuden pohjaa eurooppalaisena mallina aina 1800-luvulta lähtien. Sen jälkeen osio esittelee, mitä nuorisorikosoikeus piti Suomessa sisällään 1900-luvulla ja lopuksi tarkastellaan nykyisen nuorisorangaistuksen syntyä. Vii- meisenä seuraa johtopäätelmä osio, joka tarkastelee nuorisorikosoikeuden historiaa yhteen vedoten ja pohtien mahdollisia parannusehdotuksia.

Seuraavaksi tutkielma käsittelee nuorisorangaistuksen tarkoitusta ja sen käytettävyyttä. Tämän jälkeen pohdin, löytyykö nuorisorangaistuksessa prosessinsisäisiä ongelmia. Lisäksi tutkielma esittää kysymyksen, soveltuuko nuorisorangaistus rangaistusmuotona kohde-ryhmäänsä. Sen jälkeen tutkielma huomioi kysymyksen, onko mahdollista, ettei nuorisorangaistusta huomioda mahdollisuutena, koska sen sisällölliseen toimivuuteen ei uskota edes lain tasolla. Lisäksi tutkielma tarkastelee hieman nuorisorikosoikeutta kansainvälisellä tasolla, löytyisikö sieltä mahdollisesti toimivampaa systeemiä, jota pystyisi soveltamaan myös Suomen lainsäädäntöön.

Oikeustapausanalyysin tavoitteena on selvittää rangaistuslajin käytön nykyinen tila. Analysoidut oikeustapaukset ovat vuosilta 2008–2009. Tutkittavia tapauksia on yhteensä 26 kappaletta. Analyysiin on päässyt kyseisiltä vuosilta kaikki ne tapaukset, jotka ovat käsitelleet nuorisorangaistusta. Yhdessä tapauksessa on kyse vain nuorena henkilönä tehdystä rikoksesta ilman, että rangaistusseuraamuksena on ollut nuorisorangaistus. Oikeustapausanalyysi siis selvittää, minkälaisiin tapauksiin nuorisorangaistusta on käytetty ja milloin, ja mahdollisesti myös miksi nuori rikoksen tekijä on saanut jonkun muun vaihtoehdoisen rangaistusseuraamuksen. Jokainen käytetty nimi on muutettu tuomitun anonyymiteetin suojelemiseksi. Tästä syystä myös jokainen muutettu nimi on suomenkielinen, jottei henkilöitä pystytä tunnistamaan nimen perusteella. Oikeustapaukset on saatu oikeusrekisterikeskuksesta ja niiden käyttöön on myönnetty tutkimuslupa.

Teoreettisen taustan jälkeen tutkielma keskittyy pohtimaan lainsoveltajien kokemuksia nuorisorangaistuksen sovellettavuudesta. Tämän osan tutkimusmetodina on käytetty empiristä tutkimusta, joka on luonteeltaan kvalitatiivinen, sillä se kuvaa elävää elämää kvantitatiivista tutkimusta paremmin, sillä todellisuus on moninaista¹. Tässä tutkielmassa kvalitatiivinen tutkimus pyrkii kuvaamaan käytäntöä, miten lainsoveltaja tulkitsee ja näkee nuorisorangaistuksen. Haastattelut on suoritettu teemahaastattelun periaatteella. Haastatteluun osallistui yksi syyttäjä, yksi rikosseuraamuslaitoksen työntekijä ja poliisi. Poliisin haastattelu jäi lyhyeksi, sillä haastattelu tuotti tuloksen, ettei nuorisorangaistusta huomioda poliisin toiminnassa. Tästä syystä tutkielma ei tuo esille poliisin näkökulmaa laajemmin nuori-

¹ Hirsjärvi *et. al.* 1997, s. 152.

sorangaistukseen. Haastateltujen henkilöiden puheet on muutettu yleispuhekiellelle anonymiteetin suojelemiseksi.

Haastattelulla tarkoitetaan informaation keräämistä ja on ennalta suunniteltua päämäärähaakuista toimintaa². Haastattelu on luonteeltaan tähän tutkimukseen sopivaa, sillä se on menetelmänä joustava. Sen avulla on mahdollista kartoittaa muun tiedon ohella uusia hypoteeseja, ja se voi osoittaa ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Lisäksi henkilökohtaisella haastattelulla on helpompaa motivoida haastateltavaa osallistumaan tutkimukseen.³ Teemahaastattelulla tarkoitetaan puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, joka sopii mm. käytettäväksi, kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja seikkoja. Tässä haastattelulajissa haastattelun aihepiirit ovat tiedossa haastattelua toteutettaessa. Kysymyksillä puolestaan ei välttämättä tarvitse olla tarkkaa muotoa ja järjestystä.⁴

Tähän asti tutkielma on perehtynyt selvittämään nuorisorangaistuksen hyvät ja huonot puolet. Tämän pohjalta tutkielma analysoi saamaansa tietoa. Tarkoituksena on luoda ehdotus, miten kyseisestä rangaistusmuodosta voisi saada rangaistuslajina todellisen ja käytettävissä olevan vaihtoehdon.

Empiirisen osion sisällönanalyysi soveltuu avovastausten analysointiin. Sitä ohjaavat tutkimuksen keskeiset käsitteet (ja alustavasti asetetut hypoteesit). Yhtälaillla myös teemahaastattelun yhteydessä ilmenneet hypoteesit ohjaavat analysointia. Analysoinnin tarkoituksena on johtaa päätelmiä määrittelemällä tutkimuksessa ilmitulleille seikoille.⁵ Teemahaastattelun analysointiin kuuluu etsiä yhteyksiä eri haastateltavien välillä⁶.

² Hirsjärvi – Hurme 1988, s. 24.

³ Hirsjärvi – Hurme 2001, s. 34–35.

⁴ Hirsjärvi – Hurme 1988, s. 35–36.

⁵ Hirsjärvi – Hurme 1988, s. 114–115.

⁶ Hirsjärvi et. al. 2001, s. 173.

1.3 Tutkimuksen taustaa

Suomen oikeusjärjestelmään kuuluu erilaisia muotoja yhdyskuntaseuraamuksista. Näitä ovat ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta, nuorisorangaistus, ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta ja yhdyskuntapalvelu. Näiden täytäntöönpano on Kriminaalihuoltolaitoksen velvollisuus.⁷

Nuorisorangaistus on luonteeltaan rangaistus, joka pannaan täytäntöön teoista, joista täysi-ikäinen todennäköisimmin tuomittaisiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Nuorisorangaistuksen tarkoituksena on yhdistää sekä rikosoikeudellinen sanktio että sosiaali oikeudelliset tukitoimenpiteet.⁸ Nuorisorangaistuksia tuomitaan vain muutama kymmenen vuosittain, vaikka tavoitteena on ollut, että vuoteen 2004 mennessä vuosittainen tuomittavuus olisi noin 300 kappaletta⁹. Näillä perusteilla valitsin kyseisen aiheen, sillä katson rangaistuslajin olevan erittäin tarpeellinen osa rangaistusjärjestelmäämme.

Vuonna 1997 aloitettiin Suomessa nuorisorangaistuksen kokeiluluontoinen soveltaminen. Tässä kokeilussa olivat mukana Espoon, Helsingin, Joensuun, Tampereen, Turun, Vaasan ja Vantaan käräjäoikeudet, mitkä määriteltiin kokeiluun säädetyssä laissa nuorisorangaistuksen kokeilemisesta (NRKL, 1058/1996) 1 §:ssä. Sitten vuodesta 2005 lähtien nuorisorangaistus on ollut osana sovellettavaa rikosseuraamusjärjestelmää koko maassa.¹⁰ Nuoriin sovellettiin ennen vuotta 1997 periaatteessa samaa rangaistusjärjestelmää kuin aikuisiin, toki kylläkin lievempänä versiona¹¹. Nuorisorangaistusta ehdotettiin kokeiltavaksi kolmen vuoden ajan ja täytäntöönpanosta ehdotuksen mukaan huolehtisi Kriminaalihuoltoyhdistys. Tätä kokeilua perusteltiin sillä, että vuonna 1993 kaikista tehdyistä rikoksista syyllisiksi epäillyistä 10,5 % oli 15–17-vuotiaita. Vastaavasti vuonna 1994 prosenttiluku oli 7,5 %. Esitys katsoi kokeilun tarpeelliseksi, sillä suurin osa rikoksista, joihin nuoret syyllistyvät, johtuvat lähinnä ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta. Esitys painotti, että ennen kaikkea tulisi pyrkiä välttämään nuoren sijoittamista vankilaan, koska sillä on todettu olevan nuoreen haitallinen vaikutus.¹²

⁷ Keinänen 2008, s. 3.

⁸ Marttunen - Takala 2002, s. 15.

⁹ Kt. Rikosseuraamusvirasto 2009.

¹⁰ Tapani – Tolvanen 2006, s. 136.

¹¹ Lappi-Seppälä 2000, s. 222.

¹² HE 109/1996 vp, s. 4.

Suomessa keskustelu nuorisorikollisten vaatimasta erityishuomiosta on alkanut 1960- ja 1970-luvun taitteessa kolmessa eri komiteamietinnössä. Kaksi komiteaa ehdotti, että erityispreventiivisiä piirteitä sisältävien erityisrangaistusten käyttöönotto voisi olla tarpeellista. Nuorisovalvonta oli tällöin ensisijaisena sisältönä. Komiteat pohtivat, olisiko tarpeellisempaa järjestää huollollista tukemista ja auttamista, vai olisiko käytännöllisempää keskittyä suojelukasvatukseen. Kolmas komitea ehdotti seuraamukseksi rangaistuksellista funktiota korostavaa rangaistuksen valvontaa. Aika ajoin keskustelussa pyöri myös ajatus arestista rangaistusseuraamuksena. 1990-luvun alussa maassamme toteutettiin eri puolilla paikkakohtaisia projekteja nuorisorikosoikeuden piirissä. Projektien synnyttämät positiiviset kokemukset ja myönteinen julkisuus johtivat nuorisorangaistuksen käyttöönottoon.¹³

Hallituksen esitys vertaili nuorten rikollisten asemaa myös kansainvälisesti. Eräissä maissa oli olemassa erillinen nuorisotuomioistuin, joissa nuoriin kohdistuvat seuraamukset poikkesivat valtavasti tuomituista aikuisten seuraamuksista. Ruotsissa, jonka oikeusjärjestys muistuttaa paljon omaamme, voidaan tuomita ehdollinen tuomio ja suojeluvalvontaa 15–17-vuotiaille, mutta yleisempää on alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomita rikosten tekijä sosiaaliviranomaisten järjestämään hoitoon¹⁴. Norjassa puolestaan ei ole säädetty erityisiä seuraamuksia nuorille, mutta heihin kylläkin suhtaudutaan lievemmin. Tanskan lainsäädäntö puolestaan vastaa melko paljon Norjan lainsäädäntöä.¹⁵

Suomessa aloitettiin vuonna 1991 kokeilu yhdyskuntapalvelurangaistuksesta Turun, Vaasan, Mikkelin ja Rovaniemen seuduilla. Huhtikuussa 1994 kokeilualueeksi laajeni koko valtio.¹⁶ Sittemmin vuonna 1997 yhdyskuntapalvelu vakinaistettiin rangaistusmuotona. Ensimmäisenä kyseinen rangaistusmuoto otettiin käyttöön Englannissa 1970-luvun alkupuolella. Euroopan neuvoston ministerikokouksen vuonna 1976 antaman kehotuksen mukaisesti lähes kaikki jäsenvaltiot selvittivät rangaistusmuodon mahdollisuutta osana omaa seuraamusjärjestelmäänsä.¹⁷ Suomessa kokeilulla haluttiin selvittää erityisesti, kuinka halukkaita tuomioistuimet ovat tuomitsemaan yhdyskuntapalvelua, löytyykö tuomituille riit-

¹³ Marttunen – Takala 2002, s. 11–14.

¹⁴ Alkukielellä esitettyä termi kuuluu: *vård inom socialtjänsten*.

¹⁵ HE 109/1996 vp, s. 5–6.

¹⁶ Keinänen 2008, s. 4.

¹⁷ Lappi-Seppälä 1999b, s. 173.

tävästi soveltuvia palvelupaikkoja ja onnistuuko täytäntöönpano-organisaatio ylipäätään tehtävässään¹⁸.

Yhdyskuntapalvelun tarkoituksena on olla vaihtoehtona tilanteissa, joissa on aiemmin tuomittu ehdoton vankeusrangaistus. Tällä pyritään vähentämään laitusrangaistuksiin liittyviä haittoja. Yksi näistä haitoista on esimerkiksi tuomitun sitoutuminen rikolliseen alakulttuuriin, ja tätä haluttaisiin välttää. Toisena tavoitteena on tuomitun kiinnittyminen takaisin osaksi yhteiskuntaamme.¹⁹

2 Rangaistusteoriat, kriminaalipolitiikka ja nuoriso-oikeus

Kriminologian syntyyn tieteenä liittyy tieteellinen vallankumous 1800-luvulla, kun tieteet yleisesti alkoivat kehittyä. Ei voida väittää, että rikollisuuden pohdiskelu tieteellisesti olisi kokonaan alkanut vasta tuolloin, mutta empiiristen ja systemaattisten tutkimusmenetelmien käyttö rikollisuusilmiön yhteydessä kehittyi tuona aikana niin, että voimme puhua oman tieteenalan synnystä. On huomioitava, että kriminologian kysymyksiä pohdittiin jo ennen varsinaista kriminologiaa. Kriminologian syntyminen tieteenä liittyy myös itse rikollisuuteen. On väitetty, että vasta 1700-luvun lopulla rikollisuus tunnistettiin ja sitä alettiin kohdella selvästi erillisenä ongelmana. Tätä ennen rikollisuutta, mielisairautta, kehitysvammaisuuksia yms. ei eroteltu lähes ollenkaan toisistaan ja nämä henkilöt saatettiin sijoittaa esimerkiksi samaan laitokseen. Laitosten eriytyminen alkoi 1800-luvulla ja ylipäätensä myös laitoksen synty. Tuolloin syntyivät vankilat, mielisairaalat, tehtaat, kasarmit ja koulut siinä merkityksessä, jossa me ymmärrämme ne nykyaikana. Positivistinen ajattelu liittyy kiinteästi tieteellisen kriminologian syntymiseen. Positivismiin kuuluu luottamus siihen, että keräämällä tarkkaa ja kontrolloitua tietoa voidaan selvittää erilaisten ilmiöiden syitä. Tätä kautta voidaan ratkaista esimerkiksi sosiaalisia ongelmia. Positivismiin liittyy siis kehitysoptimistinen luonne.²⁰

¹⁸ Keinänen 2008, s. 4.

¹⁹ Lappi-Seppälä 1999b, s. 174.

²⁰ Laine 2007, s. 51–52, 59.

*Rangaistusteori*at jäsentävät rikosoikeutta ja kriminaalipolitiikka. Rangaistusteoreettiset käsitteet ovat noin 200 vuotta vanhoja, mutta niiden sisältö on kuitenkin muuttunut. Oman vaikutuksensa tähän on antanut lisääntynyt tieto rikollisuuden syistä ja rikosoikeuden toiminnasta käytännössä. Rangaistusteoriat pohjautuvat perusteelliseen ja systemaattiseen empiirisen tiedon hankintaan ja analysointiin. Rangaistusteoriat ovat omiaan vaikuttamaan lainsäädäntöön, lainkäyttöön, täytäntöönpanoon ja rikollisuuden tutkimukseen.²¹ Siksi rangaistusteoriat ovatkin tärkeä osa oikeusjärjestelmäämme.

Rangaistusteoriat eivät täytä samaa teorian määritelmää kuin empiirisen tutkimuksen teorit. Kyseessä on hypoteeseista, olettamuksista tai kriminaalipoliittisista tavoitteen asetuista. Hypoteesi voi pohjautua empiirisen tiedon varaan, mutta toisaalta se voi olla myös lähinnä punnittuja näkemyksiä siitä, miten rikosoikeuden pitäisi vaikuttaa ihmisten kanssakäymisessä. Tämä ei sulje pois sitä, ettei rangaistusteoriaa voitaisi testata empiirisesti.²²

Oikeuskirjallisuudessa ajatellaan usein, että eri rangaistusteoriat ovat toisensa poissulkevia, mutta *Tolvanen* argumentoi päinvastaista. Esimerkiksi oikeuskirjallisuudessa saatetaan esittää, että mikäli valitaan rangaistusteoreettiseksi viitekehyyksi ennalta ehkäisy, se sulkee samalla mahdollisuuden sovitussajatukselta. Kuitenkin rikosentekijöitä on erilaisia. Tolvasen käyttämä pelotevaikutus on hyvä esimerkki tästä. Esimerkiksi tieliikennelain vaikutus ihmisiin on erilainen. ”Pelotusvaikutus on merkityksetön niitä kohtaan, jotka normit sisäistettyään tai normin noudattamisen tavaksi otettuaan joka tapauksessa toimisivat normin mukaisesti. Pelotusvaikutus on tarpeen niille, jotka eivät ole normeja sisäistäneet”, *Tolvanen* argumentoi.²³

Näin ollen voidaan esittää, että yleisestäävyys ja erityisestäävyys vaikuttavat rintarinnan, eivätkä ne ole toisiaan poissulkevia. Rangaistusuhan tarkoituksena on edistää yleistä lainkuuliaisuutta ja se on luonteeltaan yleisestäävää. On myös huomioitava se, että jos jokin seikan kriminalisointi ei tuo mukanaan mitään yleistehoa, siitä on luovuttava. Yleinen periaate on se, että mitä karkeampi oikeusloukkaus on kyseessä, sitä pienemmällä empiirisellä näytöllä kriminalisointi tulee riittävästi perustelluksi, jotta oikeushyvä tulisi suojatuksi.²⁴

²¹ *Tolvanen* 2009, s. 358.

²² *Tolvanen* 2009, s. 358.

²³ *Tolvanen* 2009, s. 359 ja 376.

²⁴ *Tolvanen* 2009, s. 376.

Sovitusajattelu ei Tolvasen mukaan suuntaudu vain taaksepäin, vaan että sillä on tulevaisuuteen suuntautuva ulottuvuus. Sovituksen taustalla on ajatus siitä, että paheksumalla pyritään aikaan samaan tekijässä katumuksen tunne pakottamalla tekijä tunnustamaan itselleen ja muille tehneensä moitittavan teon. *Kommunikointi* on näin ollen merkittävässä osassa modernissa sovitusopissa. Tekijän katumuksen todellisuudesta ja kestävyydestä takeena on teon moitittavuuden mukaan mitoitettu rangaistus. Tämä perustelee asteittain ankaroituvan seuraamusjärjestelmämme. Paheksuntaa voisi yhtäläillä näin ollen ilmaista sovittelijan tai kriminaalihuoltoviranomaisen tekemällä muodollisella ilmoituksella tai aivan symbolisella rangaistuksella. Sosiaalisen tuen antaminen voi olla olennainen osa rikoksentekijän ns. uudistumisella ja rikoskierteen katkaisemisella. Se minkälainen sovitus on riittävä, määräytyy teon moitittavuuden mukaan.²⁵

Nuorisorangaistuksessa kommunikointi nuoren kanssa on havaittu olevan merkittävässä roolissa siihen, miten rangaistus vaikuttaa nuoreen. Sosiaalinen tuki paheksunnan ohella on tärkeä osa nuoren rikoksentekijän kohdalla, jotta tämä ymmärtää yhteiskunnallisten arvojen, moraalien merkityksen. Jos nuorten tekemät rikokset johtuvat pääsääntöisesti ymmärtämättömyydestä ja seikkailun halusta, pelkkä paheksunta tuskin olisi riittävää, vaan nuorta on myös autettava ymmärtämään tekonsa seuraukset ja antaa tälle keinoja välttää toiminnan jatkamista.

Rangaistus toimii siis myös yleisen moraalien ja luottamuksen suojana. Sillä pyritään vaikuttamaan ihmisten motivaatioon ja ylläpitämään ja vahvistamaan yhteiskunnan hyvänä pitämiä moraalien ja tapanormeja. Tässä kohdin on huomioitava se, että mikäli moraalisesti hyväksytyä yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeistä sääntöä saa jatkuvasti rikkoa ilman rangaistusta, voi tämä olla omiaan vaikuttamaan haitallisesti myös yleisellä tasolla sääntöjen noudattamiseen.²⁶ Mielestäni tämä on äärimmäisen tärkeä osa oikeustajuaamme, joka mahdollistaa yhteiskunnallisen järjestyksen pysyvyyden. Ilman rangaistusseuraamuksia luottamus yhteiskuntaan ja sen järjestykseen alkaa horjua ja mahdollisesti jokainen muodostaisi omat sääntönsä ja sekä kaupankäynti että eläminen ylipäätensä voisi olla suhteellisen riskialtista näin kärjistettynä.

²⁵ Tolvanen 2009, s. 365–366.

²⁶ Tolvanen 2009, s. 360–361.

Tutkimusalueena kriminaalipolitiikka sijoittuu rikosoikeuden ja kriminologian välimaastoon. Kriminologialla ja kriminaalipolitiikalla on ollut perinteisen käsityksen mukaan käyttöä lainsäädäntövaiheessa, jossa päätetään, millaisiin normin rikkomisiin on syytä liittää rangaistusuhka. ”Kriminaalipoliittinen argumentaatio pyritään perustamaan empiirisen tutkimustiedon varaan, ja tästä syystä kriminologian rooli rikosoikeuden tutkimuksessa tulee keskeiseksi”, *Tolvanen* kirjoittaa.²⁷

Rikollisuudesta ja rikollisuuden kontrolloinnista aiheutuneiden aineellisten ja aineettomien kustannusten minimointi ja kustannusten ja kärsimysten oikeudenmukainen jakaminen on kriminaalipolitiikan yleistavoite. Se sisältää ajatuksen solidaarisuudesta ja yhteisvastuusta. Rikollisuudella on myös yhteiskunnallisia taustaselityksiä, eikä sitä voida selittää ainoastaan yksittäisen ihmisen poikkeavana käytöksenä. Määritelmä sisältää siis implisiittisen ajatuksen.²⁸ Kriminaalipolitiikalla tarkoitetaan siis yhteiskunnallista *päätöksentekoa*²⁹. Lisäksi kriminaalipolitiikan yleistavoitteita voidaan kuvata lyhyesti rikollisuuden aiheuttamien haittavaikutusten säätelynä³⁰.

Päätöksenteko kriminaalipolitiikassa on silti jatkuvaa kamppailua niukoista voimavaroista ja pohdintaa siitä, onko sen tavoitteenasettelu ylipäättänsä ajantasaista ja riittävän vakuuttavasti perusteltua. On syytä pohtia, mikä on kustannustehokasta kriminaalipolitiikkaa ja miten kriminaalipolitiikan keinojen tehokuutta voi ylipäättänsä tutkia mitattavassa muodossa. Tämän lisäksi normatiiviset vaatimukset, oikeutta rajoittavat elementit tuovat oman näkökulmansa keskusteluun kustannustehokkaasta kriminaalipolitiikasta. Kriminaalipolitiikan on huomioitava kysymykset eri periaatteista, joihin kuuluvat laillisuus-, syyllisyys, suhteellisuus- ja yhdenvertaisuusperiaatteet. Myöskään kohtuutta ja humaniteettiarvoja ei tule unohtaa.³¹ Kyse on oikeushyvistä, joita pyritään suojaamaan määräämällä oikeudellisia sanktioita niiden loukkaamisesta.

Oikeudenmukaisuuteen kuuluu se, että uhrin menetykset korvataan. Tämä viittaa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja sosiaalisen vastuunjaon periaatteisiin, joita kriminaalipolitiikka toteuttaa. Lähtökohtaisesti valtiolla on päävastuu kustannuksista. Se, että kustannuk-

²⁷ *Tolvanen* 2004, s. 167.

²⁸ *Tapani – Tolvanen* 2004, s. 19.

²⁹ *Tolvanen* 2004, s. 174.

³⁰ *Anttila et. al.* 1974a, s. 24.

³¹ *Tapani – Tolvanen* 2004, s. 19.

sia jaetaan oikeudenmukaisesti potentiaalisten rikostekijöiden ja uhrien kesken, voi aiheutua niistä toimenpiteistä, joilla pyritään vaikuttamaan torjuvasti rikoksentekotilanteisiin. Rikostorjunnan kustannukset rasittavat luonnollisesti potentiaalista rikoksen uhria vähemmän kuin rikoksen tekijälle tuomittu rangaistus. Ei ole silti yksinkertaista perustella potentiaalisille rikoksen uhreille heidän osuuttaan kustannuksista. Näitä perusteluita oikeudenmukaista jakamisesta ovat esimerkiksi ajonestolaitteiden hankkiminen tai riskinhallintajärjestelmien parantaminen.³²

Kriminaalipolitiikka on siis osa kontrollipolitiikkaa. Kriminaalipoliittisia tavoitteita voidaan toteuttaa kontrollipoliittisin keinoin valvonnallisilla tai sopeuttavilla keinoilla. Tällä pyritään vaikuttamaan todellisten tai mahdollisten rikoksentekijöiden motivaation kautta käyttäytymiseen. Huollolliset toimenpiteet tai hoidon kohteen tahdonvastaiset toimenpiteet liittyvät enemmän kontrolli- kuin kriminaalipolitiikkaan. Kontrollipolitiikka saa laajemman käsitteen kuin kriminaalipolitiikka. Esimerkkinä ovat teot, joissa tekijän nuoruus tai syyn-takeettomuus ovat omiaan poistamaan rangaistavuuden. Teko jätetään rankaisematta tekijän nuoruuden vuoksi, eikä häneen ole saanut kohdistaa kriminaalihuollon vaan ainoastaan sosiaalihuollon toimenpiteitä.³³

Kun nuorisorangaistuksesta oltiin säätämässä lakia, oli viimeisten vuosikymmenien aikana Suomessa harjoitettua kriminaalipolitiikkaa luonnehdittu uusklassiseksi kriminaalipolitiikaksi. Siihen sisältyvä perusajatus on, että rangaistusjärjestelmän tulisi rakentua suhteellisuusperiaatteen, yhdenvertaisuuden sekä ns. yleisestävyyden varaan. Painopisteet rangaistukselle ovat teon moitittavuudessa ja tekijän syyllisyydessä, eikä arviolla tekijän muista yksilöllisistä piirteistä saanut olla merkitystä rangaistuksen määräämisessä. Hoidolliset toimenpiteet ja rikosoikeus on tämän suuntauksen mukaan pidettävä erillään. Tähän liittyy ajatus siitä, että hoidollisesta näkökulmasta ei saa tulla sellaista tekijää, jolla rangaistusta tosiasiallisesti ankaroitetaan. Pääsääntöisesti hoitoa ei Suomessa ole tuomittu rangaistuksena, rangaistuksen osana tai rangaistuksen asemasta, mutta yhdyskuntapalvelurangaistus on ollut tästä poikkeus. Siinä voidaan suorittaa osa tuomituista yhdyskuntapalvelutunneista päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettuja palveluja kriminaalihuoltolaitoksen hyväksymällä tavalla.³⁴

³² *Tapani – Tolvanen* 2004, s. 19–20.

³³ *Anttila et. al.* 1974b, s. 15–16.

³⁴ *Marttunen – Takala* 2002, s. 8-9.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että joidenkin hoito-ohjelmien kohdalla on ollut havaittavissa uusintarikollisuuden merkittävää vähentymistä. Kuitenkin on havaittu, ettei mikään toimenpide tehoa kovin hyvin mihinkään suureen ryhmään. Tehtyjen meta-analyysien³⁵ mukaan uusimiseen on mahdollista vaikuttaa tiukkojen ehtojen vallitessa. Kokeiluissa, joissa on onnistuttu, on käytetystä menetelmästä (hoito-ohjelmasta) yleensä ottaen sovittu hyvin tarkkaan mukana olevan rikoksentekijän henkilökohtaisten ominaisuuksien valossa.³⁶

Koska rangaistuksen määräämisen periaatteiden mukaan teon moitittavuus ja tekijän syyllisyys ovat ne seikat, joiden tulisi vaikuttaa rangaistuksen tuomitsemiseen, tulisi rangaistuslajeja olla mahdollisimman vähän. Nuorisorangaistus ja yhdyskuntapalvelu ovat näistä lähtökohdista arvioiden osoitus kriminaalipolitiikan joustavuudesta. *Marttunen* ja *Takala* kirjoittavat, että vaikka uusklassismi korostaa yleisestävyyttä, tämä ei merkitse erityisistä näkökulmien totaalista hylkäämistä. He korostavat, että nuorisorangaistuksen ja yhdyskuntapalvelussa tekijän erityispiirteet ovat avainasemassa tuomittaessa rangaistusta, ne ovat rangaistuksen käyttöedellytyksiä. Sama rangaistus samasta rikoksesta on uusklassismin tiukin tulkinta, josta on näin ikään irtauduttu. Huomioitavaa on vielä se seikka, että rikosoikeudellinen oikeusturva rikoksen tekijälle asettaa rangaistuksen tuomitsemiselle vaatimukseksi sen, että tekijän henkilöpiirteet saavat vaikuttaa tekijän kannalta vain lieventävästi.³⁷ Vaatimus on perusteltu, sillä ilman tätä ei oikeusturvan tavoite pääse toteutumaan lainsäätäjän tarkoituksen mukaisesti.

³⁵ Meta-analyysillä tarkoitetaan tutkimusta, jossa kerätään uudeksi tutkimusaineistoksi suuri määrä aiempia tutkimuksia ja niiden tuloksia, ja analysoidaan niitä.

³⁶ *Marttunen – Takala* 2002, s. 9-10.

³⁷ *Marttunen – Takala* 2002, s. 10.

3 Nuorisorikosoikeuden pohja

3.1 Nuoriso-oikeus 1800-luvulla

Lapsia ja nuoria koskevan erityiskohtelun perusteet oikeudessa ovat peräisin pääsääntöisesti 1800-luvun Euroopasta. Tuolloin perustettiin erityislaitoksia rikoksia tehneille tai pahantapaisille lapsille ja nuorille ja lisäksi lailla säädettiin rangaistusvastuukä.³⁸ Viranomaisten toimivallan rajoitus vain rikosten käsittelyyn oli 1800-luvulla vielä vierasta. Viranomaiset saattoivat käyttää niin sanottua isänvaltaa (*parens patriae*³⁹) suhteessa lapsiin, mikäli näiden vanhemmat olivat laiminlyöneet kasvatusta. Jo tuolloin oli havaittu, että huono-osaisuus, huollon tarve ja rikoskäyttäytyminen kulkivat melko lailla käsi kädessä. Huoltotoimet pystyttiin oikeuttamaan rikosten ehkäisyä, vaikkei itse rikosperustetta vielä ollut syntynyt.⁴⁰

Rangaistusvastuun tiimoilta pohdittiin, tulisiko sen olla absoluuttinen vai riittäisikö ikärajan suhteellisuus takaamaan oikeusturvan. 1800-luvulla väestörekisteröinti ei ollut täysin tarkka, joten absoluuttinen ikäraja tuottaisi ongelmia, sillä ei välttämättä pystytty tarkasti määrittelemään lapsen / nuoren ikää. Tällöin oli käytännöllistä suhteuttaa raja niin, että säädettiin suuntaa antava ikäraja, mutta josta pystyi poikkeamaan, mikäli tämä olisi hyvin perusteltua. Perustelut koostuivat lapsen / nuoren kyvystä ymmärtää se, että hän oli toiminut väärin tai rikoksen vakavuus tai henkilön kypsyyt.⁴¹ Ymmärrettiin, ettei kyky vastustaa mielijohteita ollut nuorella henkilöllä yhtä kehittynyt kuin aikuisella. Tällä voitiin myös perustella sitä, että pahantapainen lapsi oli enemmän kasvatuksen ja kurituksen kuin rangaistuksen tarpeessa. Koettiin, että lapsen persoona oli muovattavissa.⁴² Näin ollen perustettiin ympäri Eurooppaa vaihtelevia, mutta kohderyhmältään identtisiä nuorisolaitoksia, joiden tarkoituksena oli korvata vankeusrangaistuksia⁴³. Syyntakaisuusikä säädettiin kylläkin ab-

³⁸ Harrikari 2004a, s. 68.

³⁹ Marttunen 2008, s. 44. Alkuperäinen lähde: Trépanier, Jean (1999): Juvenile Courts after 100 Years: Past and Present Orientations. *European Journal on Criminal Policy and Research* 7(3). s. 304-308.

⁴⁰ Marttunen 2008, s. 44. Alkuperäinen lähde: Junger-Tas, Josine (2006): Trends in International Juvenile Justice: What Conclusion Can Be Drawn? Teoksessa *International Handbook of Juvenile Justice* (eds. Junger-Tas, Josine & Decker, Scott H.). Springer. s. 506.

⁴¹ Harrikari 2004a s. 69.

⁴² Nuotio 2004, s. 466.

⁴³ Marttunen 2008, s. 48. Alkuperäinen lähde: Weijers, Ido & Duff, Antony, eds. (2002): *Punishing Juveniles. Principle and Critique*. Oxford. s. 4-7.

soluuttiseksi, mutta hieman vanhempia lapsia ajatellen huomioitiin suhteellinen syntytakeisuusikäraja⁴⁴.

John Eekelariin mukaan 1800-luvulla toteutetut lapsiväestöön kohdistuvat interventiot toteutettiin pitkälti huomioiden taloudelliset näkökohdat. Tämä tarkoitti sitä, että lastensuojelu tarkoitti käytännössä alistamista työntekoon. 1800-luvulla ongelma lapsirikollisuudesta ei kuulunut rikosoikeuden piiriin. Yhteiskunnalliset muutokset siirsivät luvun loppupuolella nuorempien ikäryhmien rikollisuuden käsittelyn rikosoikeuden ulkopuolelle interventiojärjestelmälle.⁴⁵

Suomessakin lastensuojelu sai alkunsa köyhäinhoidosta ja toisaalta nimenomaan rikollisten nuorten käsittelystä 1800-luvulla. Lastensuojelun syntyyn vaikuttivat erityisesti kunnat, kirkot ja yksityiset järjestöt. Ensimmäinen kasvatuslaitos perustettiin vuonna 1829. Tämän kasvatuslaitoksen kohderyhmänä olivat nuoret pahantekijät, mutta kasvatuslaitos lopetettiin vuonna jo 1869 ja se muutettiin valtion rahoittamaksi orpokodiksi.⁴⁶

3.2 Nuoriso-oikeus 1900-luvulla

Nuorisotuomioistuimet syntyivät 1900-luvun taitteessa. Ensimmäinen perustettiin Chicagoon vuonna 1899. Aikaisempi käytäntö oli keskittynyt seuraamusten täytäntöönpanoon eikä määräämisvaiheeseen. Lisäksi vanhempia lapsia kohdeltiin lähes aikuisten verroin rikosoikeudessa. Ideologialtaan nuorisotuomioistuin perustui *parens patriae* – oppiin.⁴⁷

Aluksi nuorisotuomioistuimet käsitelivät rikosten ohella myös puuttumista vaativia käytäytymismuotoja ja asiatioita. Tuomarilla oli suhteellisen vapaat kädet päättää langetettavista toimista, eikä oikeusturvalla ollut sijaa menettelyssä. Nuorisotuomioistuimet muistuttivat paljolti valvojaa, joka seurasi lapsen / nuoren elämäntilannetta tarpeen vaatiessa pit-

⁴⁴ Harrikari 2004a, s. 69.

⁴⁵ Marttunen 2008, s. 46. Alkuperäinen lähde: Eekelaar 2002, s. 384–392. Eekelaar, John (2002): Child Endangerment and Child Protection in England and Wales. Teoksessa *A Century of juvenile justice* (eds. Rosenheim, Margaret K. & Zimring, Franklin E. & Tanenhaus, David S. & Dohrn Bernandine). Chicago. University of Chicago Press.

⁴⁶ Harrikari 2004b, s. 24-26.

⁴⁷ Marttunen 2008, s. 48–49. Alkuperäinen lähde: Steinberg, Laurence & Schwartz, Robert G. (2000): *Developmental Psychology goes to Court*. Teoksessa *Youth in Trial. A Developmental Perspective on Juvenile Justice* (eds. Grisso, Thomas & Schwartz, Robert G.). Chicago/London. s. 12.

käänkin.⁴⁸ Pikkuhiljaa tuomarit alkoivat erikoistua nuorten oikeudellisten asioiden käsitte-lyyn hankkimalla sosiaali- ja kasvatustieteiden koulutusta. Käsittelyjen julkisuutta alettiin lisäksi rajoittaa, jotta nuori välttyisi turhalta leimaantumiselta. 1970-luvulla nuorisori-koikeudelle tyypilliset piirteet vähentyivät ja lähestyttiin enemmän yleistä rikosoikeutta. Tämä tarkoitti sitä, että ajatukset vastuusta, syyllisyydestä ja sovituksesta voimistuivat nuorisori-koikeudessa.⁴⁹

Suomeen perustettiin ensimmäinen alaikäisille rikoksenteijöille tarkoitettu Koivulan kasvatustieteiden laitos vuonna 1891. Sittemmin vuonna 1927 tämä muutettiin Keravan nuorisovanki-laksi. Nuorisovankila oli tarkoitettu 7-14-vuotiaille rikoksenteijöille, jotka päätyivät nuorisovankilaan tuomioistuimen päätöksestä.⁵⁰ Jos nuori rikoksen tekijä oli rikosta tehdessään 15, muttei 21-vuotias, voitiin tuomittu sijoittaa nuorisovankilaan, jos tuomittu rangaistus oli vähintään kuusi kuukautta ja enintään neljä vuotta. Tuomioistuimen tuli tuomita nuori rikoksenteijä nuorisovankilaan, mikäli se katsoi olevan perustellusti syytä otaksua, että tuomittu on sellaisen kasvatuksen ja opetuksen tarpeessa, jota nuorisovankila voi tarjota. Lisäedellytyksinä oli, että nuori on kehityskykyinen eikä hän ollut vielä täyttänyt 23 vuot-ta. Laitoksena nuorisovankila ei juuri eronnut tavallisesta vankilasta, mutta ammattiope-tuksen antamiseen kiinnitettiin nuorisovankilassa enemmän huomiota.⁵¹

Laitossijoitus oli ollut enemmän kasvatustoimenpide kuin rikosoikeudellinen rangaistus. Siellä alettiin erottaa laitoksissa sijoituksen puitteissa ne nuoret, jotka olivat rikoksiin syyllistyneet niistä, jotka olivat vain muutoin pahantapaisia tai huono-osaisia. Uskottiin, että heikot kasvatustilanteet olisivat omiaan myöhemmin johtamaan rikolliseen käyttäytymi-seen. Näin syntyi sijoituspolitiikka, joka lähetti huonotapaiset lapset lastenkoteihin tai yksi-tyiseen elätehoitoon, pahantapaiset pääsivät turvakoteihin ja rikolliset joutuivat kasvatust-laitoksiin. Erottelu jatkui vuoteen 1918 saakka, jolloin saatiin aikaan juridinen hallinnolli-nen yhdistäminen rikoksenteijöiden kasvatustieteiden ja pahantapaisille tarkoitettujen turvakotien välillä.⁵²

⁴⁸ Marttunen 2008, s. 49. Alkuperäinen lähde: Stenberg, Laurence & Schwarts, Robert G. 2000, s. 12.

⁴⁹ Marttunen 2008, s. 50.

⁵⁰ Harrikari 2004a, s. 149–150 ja Harrikari 2004b, s. 27–28.

⁵¹ Anttila et.al. 1974a, s. 145–147.

⁵² Harrikari 2004b, s. 28–34.

Absoluuttinen 15 vuoden rangaistusvastuukäraja asetettiin vuoden 1889 rikoslaissa, mutta tätä ikävuotta ei kylläkään perusteltu millään tavalla. Tämä tarkoitti sitä, että alle 15-vuotiaille ei voitu enää määrätä rangaistuksia, mutta rikosten käsittely ei kuitenkaan siirtynyt pois tuomioistuimilta. Edelleenkin aina vuoteen 1942 saakka 7-14-vuotiaiden lasten vanhemmat voitiin määrätä kurittamaan lapsiaan tai lapsi voitiin lähettää kasvatustalokseen. Kyseessä oli niin sanottu juridinen fiktio rajasta rankaisemisen ja kuritus- ja kasvatustoimien välillä. Rikoslain säätäminen synnytti kuitenkin kolme uutta oikeudellisesti erityisasemassa olevaa ikäryhmää, jotka olivat alle 7-vuotiaat, 7-14-vuotiaat ja 15–17-vuotiaat.⁵³

Suomen yhteiskunta kärsi säännöstelytaloudesta sotien jälkeen. Kuitenkin yhteiskuntaa alettiin kehittää aiempaa kokonaisvaltaisemmin ja suunnitelmallisemmin. Pikku hiljaa yhteiskunta pääsi eroon säännöstelystä ja lisäksi tie pohjoismaiseen yhteistyöhön alkoi aueta.⁵⁴

Vankeusyhdistyksen toiminta vaikeutui maailmansotien vaikutuksesta. Osa henkilökunnasta oli sotapalveluksessa ja resurssit toimia olivat pienet. Sotien aikana nuorisorikollisuus kasvoi. Sodat aiheuttivat nuorille epävarmuutta ja sotien jälkeen yhteiskunta alkoi kiinnittää entistä enemmän huomiota nuorten asemaan. Lainsäädäntö uudistui nuorten rikollisten osalta jatkosodan aikana. Vuonna 1943 tulivat voimaan laki nuorista rikoksentekeijöistä (NRTL, 31.5.1940/262), asetus nuorista rikoksentekeijöistä (ANRT, 18.12.1942/1001) ja asetus nuorisovankilasta (ANV, 18.12.1942/1000).⁵⁵

Nuoret rikoksentekeijöiden katsottiin muodostavan oman poikkeusluontoisen ryhmänsä sillä perusteella, että nuoret ovat aikuisiin verrattuna vielä kypsyttömiä. Myös ehdollisena tuomitun rangaistusseuraamuksen käyttöedellytyksiä osittain lievennettiin, kun kyse oli nuorista rikoksentekeijöistä. 1940-luvun uusia seuraamuksia rikosseuraamusjärjestelmässämme olivat syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen. Kriminaalipolitiikan kehityksessä oli havaittavissa se, ettei oikeuskäytäntö ollut vielä mennyt lakien säännösten soveltamisessa niin pitkälle kuin mitä laki itsessään sallisi.⁵⁶

⁵³ *Harrikari* 2004a, s. 103 ja 107.

⁵⁴ *Huhtala* 1984, s. 66.

⁵⁵ *Huhtala* 1984, s. 66.

⁵⁶ *Anttila et. al.* 1974b, s. 101.

Uusi laki rakentui erityisestävyyden periaatteelle. Se poikkesi vuoden 1889 rikoslaista siinä, että kyse ei ollut enää hyvityseriaatteesta kuten ennen. Vanhassa rikoslaissa 15–17 vuoden ikä oli ollut omiaan huomioimaan rangaistus yleisenä vähentämisperusteena. Lastensuojelulain uudistuttua vuonna 1936 rikoslain sisältö koskien nuoria sai muodon, että alle 15-vuotiaana tehty teko tulee jättää rankaisematta. Kuitenkin laki jätti joustovaraa siihen, että jos 7 vuotta täyttänyt lapsi syyllistyy tekoon, joka aikuisen osalta katsottaisiin rikokseksi, lapsi olisi pantava yleiseen kasvatustiloihin tai vanhempien tai sen vanhemmista, jonka hoidossa lapsi on, olisi kuritettava lasta.⁵⁷

Uudistuksen johdosta siirtyivät alle 15-vuotiaiden rikosten käsittely kokonaan tuomioistuinkäsittelystä lastensuojeluviranomaisille. Lisäksi voidaan huomioida, että NRTL:ssa otettiin huomioon myös 18–20-vuotiaat rikosentekijät. Tähän viittaa säännökset siitä, että 15–17-vuotiaiden ja harkinnanvaraisesti myös alle 21-vuotiaiden oikeuskäsittely tuli tapahtua suljetuin ovin.⁵⁸

Tukea uudelle NRTL:lle löydettiin muusta pohjoismaisesta lainsäädännöstä ja siellä syntyneestä kokemuksesta. Nuoret huomioitiin nyt erityissäännöksillä oikeudenkäyntimenettelyssä, rangaistuksen määräämisessä ja rangaistuksen täytäntöönpanossa. Painopiste oli siirtynyt tekijäkeskeiseksi, yksilöllisemmäksi järjestelmäksi. Edelleenkin 15–17 vuoden ikä huomioitiin rangaistusta vähentävänä tekijänä. Lisäksi nuori henkilö ei voinut oheisraamuksena menettää kansalaisluottamusta. Rangaistukset saattoivat korvautua huollollisilla toimenpiteillä, joita tuomioistuin ei määrännyt. Nuorilla oli oikeuskäytännössä erikoisasema, jota korostivat syyttämättä ja tuomitsematta jättämismenettely, nuorisovankeus sekä valvonnan liittäminen ehdolliseen rangaistukseen.⁵⁹

Kun NRTL:a valmisteltiin, osoitti Vankeusyhdistys halukkuuttaan osallistua lain täytäntöönpanoon. Yhdistyksen esityksiin suhtauduttiin myönteisesti, sillä keskellä sota-aikaa uuden lain toteuttaminen tuotti oikeusministeriölle ongelmia. Vankeusyhdistys ehdotti, että suuremmille paikkakunnille järjestettäisiin oikeusministeriön toimesta erityistä nuorten rikollisten huoltoa, joka olisi Vankeusyhdistyksen tehtävä. Esitutinnan osalta Vankeusyhdistys ehdotti, että tuomioistuimet ja syyttäjät käyttäisivät tarvittaessa oikeusministeriön

⁵⁷ Huhtala 1984, s. 66–67.

⁵⁸ Marttunen 2008, s. 60. Alkuperäinen lähde: Anttila, Inkeri (1952): Nuori lainrikkoja. Porvoo. s. 76–78 ja 91–92.

⁵⁹ Huhtala 1984, s. 66–67.

hyväksymien henkilöiden apua. Tämän lisäksi yhdistys otti kantaa vapaaehtoistyövoiman käytöstä. Yhdistys katsoi, että nuorisorikollisuuden ennalta ehkäisy onnistuisi, jos huoltojärjestelmällä olisi mahdollisuus palkata huoltotyöhön *päteviä* työntekijöitä. Arvioitiin, että yhdellä valvojalla olisi mahdollisuus valvoa 50 valvottavaa, mutta tämä määrällinen tavoite ei toteutunut. Suunnitelmia jouduttiin toteuttamaan niukemmin resurssein. Kuitenkin Vankeusyhdistys oli aktiivinen uutta toimintaa kohtaan ja jo vuonna 1942 oli yhdistys laatinut ohjekirjaset sekä henkilötutkintaa että valvontaa varten, jotta toiminta olisi suunnitelmua.⁶⁰

Vankeusyhdistyksen suorittamaa esitutkintaa kutsutaan henkilötutkinnaksi, jotta se erottuisi poliisin suorittamasta esitutkinnasta. Uuden lain myötä henkilötutkinta suoritettiin 15–20 vuotta olevien ollessa epäiltynä todennäköisin syin rikoksesta, jos oletettava rangaistus olisi ankarampi kuin sakko tai kuusi kuukautta vankeutta. Henkilötutkinta kohdistui ANRT 2 §:n mukaan epäillyn ruumiilliseen, älylliseen ja siveelliseen kehitykseen, sekä niihin luonteenominaisuuksiin, jotka olisivat omiaan johtamaan tutkittavaan rikokseen. Lisäksi kiinnitettiin huomiota tutkittavana olevan henkilön perhetaustaan ja näiden henkilöiden taipumusta rikolliseen elämäntapaan. Tämän päälle oli selvitettävä ympäristön vaikutukset epäiltyyn rikokseen. Tutkinnan tuli olla objektiivista ja tarkkaa, eikä rikoksen laatu vaikuttanut tutkinnan laajuuteen. Henkilötutkinnan tausta on saksalaisessa kriminologian suuntauksessa 1920-luvulta. Se painotti ajatusta siitä, että olisi löydettävä syy rikolliseen käyttäytymiseen.⁶¹

Lastensuojeluasetuksen 7 §:n⁶² mukainen oikeusedustuksen hoitaminen yhdessä sosiaali- tai lastensuojelulautakuntien kanssa (sopimuksen perusteella) tuli nuorisovalvontatoimintojen tehtäväksi. Lisäksi se oli mukana seuraamassa poliisikuulusteluja toimistopaikkakunnilla. Oikeusedustuksen pohja on syntynyt 1920-luvun esitutkimuksista ja niiden periaatteista. Yleisenä periaatteena oli, että piti toimia lapsen ja nuoren hyväksi. Edustajan työnä oli syytetyn ja perheen neuvonta, ohjaus ja henkilökohtainen tukeminen oikeudenkäyntivaiheessa.⁶³

⁶⁰ Huhtala 1984, s. 67–68.

⁶¹ Huhtala 1984, s. 70–71.

⁶² ALS:n 7 §:ää on muutettu (8.5.1992/421) ja se säätelee lapsen hoitamisesta ja kasvatuksesta.

⁶³ Huhtala 1984, s. 71–72.

Vuonna 1918 laadittiin laki ehdollisesta rangaistustuomiosta, mutta tähän ei sisällytetty määräyksiä valvonnasta, vaikka näin oli menetelty jo useissa muissa maissa.⁶⁴ Näin ollen keskustelu valvonnan tarpeellisuudesta jatkui. Sittenkin kun NRTL astui voimaan, Vankeusyhdistyksen tehtävät lisääntyivät ja muuttivat myös muotoaan. Sen tuli valvoa ehdollaisessa vapaudessa olevia. Tälle oli tunnusomaista tiukka kontrolli tuen ohella. Lisäksi yhdistyksen tuli valvoa ehdollisesti rangaistuja, ja tässä pääpaino oli nimenomaan tuen antamisessa. Valvonta nähtiin rikollisuutta ehkäisevänä työnä, ja nuorten valvonnasta ja huollosta kehittyi tärkeä toimintamuoto.⁶⁵ Valvoja nähtiin tavallaan kasvattajana, jonka tehtävänä oli rikoksettoman elämän tukeminen⁶⁶. Mikäli valvontamääräyksiä rikottiin, oli mahdollista saada poliisilta virka-apua valvottavan toimittamiseksi valvojan puheille tai rangaistus saatettiin laittaa täytäntöön⁶⁷.

Nuorisoriollisuutta pohdittiin 60- ja 70-luvun taitteessa kolmessa eri komiteamietinnössä. Näissä komiteoissa otettiin kantaa nuorten rikosoikeudelliseen erityiskohteluun ja laadittiin ehdotuksia, jotta rikoslainsäädäntöä voitaisiin parantaa nuorten osalta. Nämä komiteat olivat nuorisoriollisuustoimikunta (1966), nuorisoriokomitea (1970) ja kriminaalihuoltokomitea (1972).⁶⁸

Sekä nuorisoriollisuustoimikunta että nuorisoriokomitea ehdottivat erityispreventiivisiä piirteitä sisältävien erityisrangaistusten käyttöönottoa. Nuorisoriollisuustoimikunta ehdotti käyttöönotettavaksi nuorisovalvontaa⁶⁹ ja nuorisoriokomitea puolestaan ehdotti Ruotsin mallin mukaista suojelukasvatusta⁷⁰. Tarkoitus oli, että valvottavaa voitaisiin ohjata yhteiskunnallisesti hyväksyttävien elämäntapojen omaksumiseen ja tukea häntä ja hänen huoltajaansa tätä tarkoittavissa pyrkimyksissä⁷¹.

Kriminaalihuoltokomitea ja rikosoikeuskomitea puolestaan siirtyivät mietinnöissään tukea antavasta suhtautumisesta enemmän rankaisullisen elementin korostamiseen⁷². Kriminaalihuoltokomitea ehdotti, että uudeksi seuraamukseksi tulisi rangaistusvalvonta, joka saattaisi liittyä

⁶⁴ Kt. 1965, Valtiopäivät. Toimusaloitteen mietintö n:o 154, s. 4.

⁶⁵ Huhtala 1984, s. 72–73.

⁶⁶ Kt. Mäkinen-Ollinen, Aune 1954: Nuoriso-oikeus. Helsinki. s. 273.

⁶⁷ Huhtala 1984, s. 74.

⁶⁸ Lappi-Seppälä 2000, s. 214–215.

⁶⁹ KM 1966: A 2, s. 57.

⁷⁰ KM 1970: A 9, s. 47.

⁷¹ Lappi-Seppälä 2000, s. 214.

⁷² Lappi-Seppälä 2000, s. 214–215.

ehdolliseen tuomioon, mutta yhtä hyvin sitä voitaisiin käyttää myös itsenäisenä seuraamuksena⁷³. Rikosoikeuskomitea korosti sitä, että sosiaaliset palvelut olisi erotettava rikosoikeudellisista rangaistuksista.⁷⁴ Tässä ennakoitiin jo nuorisorangaistuksen tapaista seuraamusta. Yhtenä rangaistusehdotuksena oli ajatus ilmoittautumispakosta. Rikosoikeuskomitea mietti, voisiko nuorille lisätä ilmoittautumispakon lisäksi myös työvelvoitetta. Tätä perusteltiin sillä, että ilmoittautumispakolle saataisiin mielekäs sisältö. Yhdenvertaisuus kuitenkin vaarantuisi tässä.⁷⁵

*Aresti*⁷⁶ on ollut kysymys, joka on ajoittain noussut pintaan pohdittaessa nuorisorikollisuutta. Aresti olisi tapa, jolla voitaisiin välittömästi ja konkreettisesti reagoida nuoren tekemään rikokseen. Arestin käytännöllisestä toteuttamisesta ei ole kuitenkaan päästy yksimielisyyteen, vaikka sille esitettiin erilaisia vaihtoehtoja⁷⁷. Aresti toisi ongelmia ihmisoikeusnäkökulmasta, sillä pikatuomiot eivät sisällä muutoksenhakuoikeutta. EIOS:n 6 artiklan mukaan henkilölle on taattava muutoksenhakuoikeus rikosasioissa annettuun tuomioon. Ongelmia tuottaa myös se, että ei ole olemassa riittävää näyttöä, joka perustelisi sen, ettäaresti olisi pikatuomiona käytännöllisempi keino ohjata nuorta rikoksettomaan elämään.⁷⁸

Lukujen 1960 ja 1970 kriminologisiin havaintoihin liittyi tavoite minimoida rangaistusjärjestelmän aiheuttamia haittoja. Tämä tarkoittaa sitä, että pyrittiin rajoittamaan vankilارانgaistuksen käyttöä, ja tavoitteessa on onnistuttu. Vuonna 1975 alaikäisiä oli vankiloissa noin 117. Sittenmin vuonna 1989 määrä oli laskenut jo 39:ään ja vuonna 2007 luku oli enää 6.⁷⁹

⁷³ *KM 1972: A 1*, s. 163.

⁷⁴ *KM 1976:72*, s. 81.

⁷⁵ *Marttunen – Takala 2002*, s. 12.

⁷⁶ Esim. *KM 1966: A 2* ja *KM 1970: A 9*.

⁷⁷ *KM 1976:72*, s. 77. Rikosoikeuskomitea harkitsi kahta erilaista arestimuotoa, joista ensimmäinen oli välittömästi tuomittava aresti ja toisena vaihtoehtona oli vankeusrangaistuksen täytäntöönpanomuotoa käytettävä aresti. Komitea päätyi jälkimmäisen kannalle.

⁷⁸ *Marttunen – Takala 2002*, s. 12–13.

⁷⁹ *Marttunen 2008*, s. 65.

3.3 Johtopäätelmät

Nuorisorikosoikeutta on kehitetty jo parisen sataa vuotta. Sen historia on pohjautunut pääsääntöisesti 1800-luvun Eurooppaan. Nuorisorikosoikeus on saanut alkunsa köyhäin hoidosta, sillä havaittiin, että huono-osaisuus ja rikollisuus kulkevat käsi kädessä. Mikäli nuoren tausta ja kasvatusta on heikkoa, on todennäköisempää, että hän syyllistyy rikokseen kuin nuori, jota on kasvatettu. Pääpaino nuorisorikosoikeudessa oli näin ollen *kasvatuselementissä*.

Yhtä lailla Suomessa nuorten asemaa yhteiskunnassa alettiin tarkastella alun perin köyhäinhoidon kautta. Keravan nuorisovankila, joka perustettiin 1927, oli tarkoitettu 7 – 14-vuotiaille lapsille / nuorille, jotka päätyivät vankilaan tuomioistuimen päätöksestä. Laitossijoitus oli enemmän kasvatustoimenpide kuin rangaistus. Sitten NRTL:n tullessa voimaan säädettiin, että alle 15-vuotias olisi tästedes vapaa rikosoikeudellisesta vastuusta, mutta edelleen lapsi voitiin lähettää kasvatustalokseen, josta vastasivat lastensuojeluviranomaiset. 15 – 17-vuoden ikää huomioitiin nyt rangaistusta vähentävänä tekijänä.

Myös nuorisorangaistus voidaan nähdä osaltaan kasvatustoimenpiteenä, sillä päätarkoituksena on välttää vankilan tuomia haittavaikutuksia, mutta kuitenkin samalla osoittaa nuorelle, minkälainen käytös yhteiskunnassa on sallittua ja mikä ei. Kyse on edelleen tavallaan kasvattamisesta, sillä kyseisen ikäryhmän rikokset johtuvat pääsääntöisesti vain ymmärtämättömyydestä tai lapsellisesta seikkailunhalusta. Näin ollen on perusteltua, ettei nuoria kohdella rikosoikeudessa täysin aikuisten veroisina.

Se, että nuoret on historian kulussa eristetty kasvatustaloksiin, ei sinänsä ole huono ratkaisu, mutta nuorta ei myöskään ikänsä puolesta kannata täysin eristää pitkäksi aikaa muusta yhteiskunnasta, jotta syrjäytymisvaaralta vältyttäisiin. Kysymyksessä on ongelma, miten nuorisorangaistuksesta saisi tuntuva rangaistuksen, mutta kuitenkin sellaisen, ettei nuori suotta eriytyisi liikaa normaalista arjestaan ja menettäisi kykyään olla osana yhteiskuntaa.

4 Nuorisorangaistuksen synty

Nuorille tarkoitettun seuraamuksen kehittäminen sai alkunsa siitä, että katsottiin tarpeelliseksi monipuolistaa vapaudessa suoritettavien seuraamusten valikoimaa. Lisäksi olisi tarpeellista, mikäli yksittäisen nuoren elämäntilanne voitaisiin huomioida rangaistusta määrättäessä. Koettiin, että ehdollinen rangaistus ei vastannut tarvetta.⁸⁰

Nuorisorangaistus otettiin kokeiluluontoisesti käyttöön vuonna 1997. Kokeilun piiriin kuuluivat Espoon, Helsingin, Joensuun, Tampereen, Turun, Vaasan ja Vantaan käräjäoikeudet. Kokeiluun kuuluivat sellaiset käräjäoikeuksien piirit, joiden sisällä tehtiin noin kolmannes nuorten rikoksista ja joissa tuomittiin noin kolmannes nuorten vuosittaisista rangaistuksista. Vuonna 1999 muutettiin kokeilua siltä osin, että sitä pystyttiin soveltamaan myös niihin nuoriin rikosentekijöihin, joilla ei ollut aikaisempaa rikosrekisteriä.⁸¹ Vuonna 2005 nuorisorangaistus tuli pysyvästi koko maan käyttöön.

Nuorisorangaistuskokeilun lisäksi toteutettiin vuosina 2000 – 2001 nuorten nopeutettua rikosprosessia. Myös paikallisia nuorisorikollisuuden puuttuvia rikosentorjuntahankkeita on ollut käynnissä monia. Noin parikymmentä tällaista hanketta on saanut tukea oikeusministeriöltä.⁸²

Kokeilun ensisijainen pyrkimys oli löytää seuraamus, joka välttäisi ehdottoman vankeuden haitat, mutta osoittaisi kuitenkin nuorelle rikosentekijälle ehdollista rangaistusta selvemmin, että hänen on suoritettava konkreettinen rangaistus. Tarkoitus oli saada tuntuva rangaistus 15–17-vuotiaille rikosentekijöille, jotka eivät ottaneet opikseen ehdollisista vankeusrangaistuksista. Alle 18-vuotiasta ei nykyään saa tuomita vankilaan ilman painavia syitä.⁸³

Laki nuorisorangaistuksen kokeilemisesta (NRKL, 1058/1996) astui voimaan 1.2.1997. Alun perin kokeilu oli säädetty kestäväksi kolme vuotta, mutta sitä päätettiin jatkaa vuoden 2001 loppuun saakka. Tähän oli syynä se, että lakia oli sovellettu suhteellisen vähän.⁸⁴

⁸⁰ *KM 2003:2*, s. 14.

⁸¹ *HE 188/1998 vp.*

⁸² *Marttunen – Takala 2002*, s. 4.

⁸³ *Marttunen – Takala 2002*, s. 1.

⁸⁴ *HE 35/1999 vp.*, s. 1

Nuorisorangaistuksen kokeilu ei saavuttanut 1990-luvun rangaistuskokeilun, yhdyskuntapalvelun, tavalla selvää asemaa. Se ei vakuuttanut laajasti soveltajiaan siitä, että kyse oli toimivasta rangaistusmuodosta⁸⁵.

Sitä, ettei nuorisorangaistuksen kokeilua suoritettu koko maassa, aiheutti yhdenvertaisuusongelmia. Rajattua kokeilua kuitenkin perusteltiin sillä, että kokeilun toteuttaminen suunnittelun ja järjestelyn osalta vaatii paljon voimavaroja, minkä vuoksi on aiheellista rajata kokeilualuetta. Lisäksi kokeilun voimassaolon aikana kerättäisiin tietoa ja vastakusia lainvalmistelussa esille tullessiin mahdollisiin ongelmiin, joihin ei ilman käytännön kokemusta voida löytää selkeitä ratkaisuja.⁸⁶ Kun nuorisorangaistuksen kokeilua päätettiin pidentää kolmesta vuodesta pidemmäksi, katsoi lakivaliokunta, ettei valtakunnallistaminen ollut tarkoituksenmukaista. Tätä johtopäätelmää perusteltiin sillä, että mikäli kokeilu laajennettaisiin koko maan kattavaksi, joutuisivat kunnat tekemään toimeenpanosuunnitelmat ja panemaan täytäntöön rangaistukset, ellei alueella ole Kriminaalihoitolaitoksen toimistoa. Tätä ei pidetty toteuttamiskelpoisena vaihtoehtona.⁸⁷ Kokeiluajan oletettiin vastaavan seitsemään eri kysymykseen⁸⁸, joita käsitellään kappaleessa 5.

5 Kokeiluajalla muodostuneet kysymykset nuorisorangaistuksesta

5.1 Missä määrin tuomioistuimet ovat halukkaita käyttämään seuraamusta?

On havaittu, että nuorisorangaistukseen valikoituminen on suhteellisen sattumanvaraista paikkakunnasta riippuen⁸⁹. Suomen perustuslain (PL 11.6.1999/731) 6 § säättää yhdenvertaisuudesta. Sen mukaan ketään ei saa asettaa eri asemaan lain edessä esimerkiksi iän tai sukupuolen perusteella. Lisäksi yhdenvertaisuuslain (YVL, 20.1.2004/21) 4.1 §:n mukai-

⁸⁵ Marttunen – Takala 2002, s. 2.

⁸⁶ HE 109/1996 vp, s. 8.

⁸⁷ LaVM 24/2001, s. 2-3.

⁸⁸ HE 109/1996 vp, s. 8. Kt. myös *Nuorisorangaistusryhmä* 1996, s. 1-3.

⁸⁹ Marttunen – Keisala 2007, s. 69.

sesti viranomaisen on edistettävä yhdenvertaisuutta asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Nämä kaksi säännöstä eivät kuitenkaan voi täysin toteutua, ellei valtakunnallisesti nuorisorangaistusta huomioida yhtäläisesti seuraamusvaihtoehtona nuorten rikostekijöiden kohdalla. Nuoririkostekijä ei ole ollut yhdenvertaisessa asemassa muihin ikätoverihinsa verrattuna lain edessä, mikäli heidän seuraamusvaihtohehtonsa ovat jo alusta asti olleet erilaiset⁹⁰.

Alkuperäinen tavoite oli, että vuoteen 2004 mennessä saavutettaisiin noin 300 nuorisorangaistusta vuodessa⁹¹. Kun nuorisorangaistuksesta oltiin säätämässä koko maan kattavaa lakia, hallituksen esitys puolusti tätä esitystä sillä perusteella, että kokeilun aikana tavoitteeksi oli asetettu noin sata tuomiota vuosittain. Tämä tavoite toteutui vuonna 2000, jolloin tuomioissa saavutettiin 102:n lukumäärä. Hallituksen esityksen tavoitteena oli huomioida ja poistaa kokeiluaikana ilmenneet ongelmat ja tehdä rangaistusseuraamuksesta käyttökelpoisempi ja toimivampi.⁹²

Aluksi näytti siis siltä, että nuorisorangaistus on saamassa jalansijaa Suomen rangaistusjärjestelmässä, mutta kun nuorisorangaistuksesta tuli koko maan kattava, tuomioiden määrä tipahti huomattavasti. Kuten kuvioista 1 voi huomata, tuomittavuus on nykyvuosina ollut vain muutamissa kymmenissä. On pohdittu, voisivatko syyttäjät kokea nuorisorangaistuksen lainsäädännön niin ahtaana, että sen soveltaminen on hankalaa⁹³.

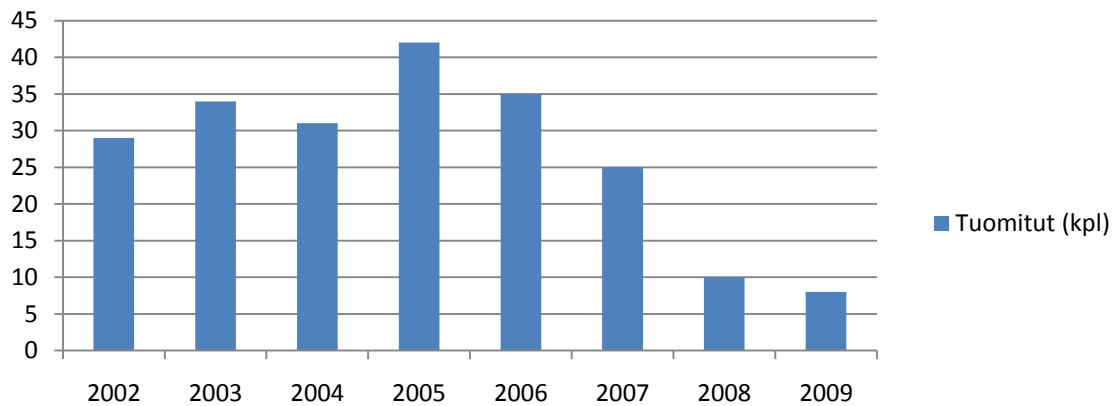
⁹⁰ Tähän on tuonut muutosta 1.1.2011 voimaan tullut laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä, josta lisää jäljempänä luvussa 6.

⁹¹ *Rikosseuraamusvirasto* 2009.

⁹² *HE 102/2004 vp*, s. 14–15.

⁹³ *Rikosseuraamusvirasto* 2009.

Nuorisorangaistukseen tuomitut 2002-2009

Kuvio 1⁹⁴

Empiirisen tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että tämä on yksi syy sille, miksi nuorisorangaistusta sovelletaan niin vähän. Lisäksi haastatellun syyttäjän mukaan tuomioistuimet tuomitsevat syyttäjän vaatiman nuorisorangaistuksen noin puolessa tapauksista. Näissä tilanteissa on katsottu, ettei rikos ole ollut riittävän vakava, jotta nuorisorangaistus olisi tullut sovellettavaksi. Toiseksi syyksi syyttäjä ilmoitti, että tuomioistuin saattaa lisäksi katsoa, ettei nuorisorangaistusta voida soveltaa, koska rikokseen on syyllistytty vasta toisen kerran. Näillä perusteilla tuomioistuin on tuominnut vaaditun nuorisorangaistuksen sijaan ehdollista vankeutta, sillä on katsottu, ettei rikoksen vakavuutta tarkastellen olisi ikään kuin tulossa lähellä ehdotonta vankeutta.

Vuonna 2009 tammi-kesäkuun välisenä aikana aluetuomioistuimiin oli ehtinyt saapua vain neljä käräjäoikeuksien tuomitsemaa nuorisorangaistusta.⁹⁵ Nuorisorangaistuksen käyttömahdollisuutta pohditaan usein liian myöhäisessä prosessin vaiheessa. Tutkimusten mukaan tämä ei kuitenkaan ole nuorisorangaistuksen suurin ongelma. Suurempi ongelma on se, ettei henkilötutkintasäätely ole ollut ajantasaista ja se tulisi aloittaa jo esitutkinnan aikana.⁹⁶ Henkilötutkinnan osalta laki on uudistunut. Laki nuorten rikoksesta epäiltyjen tilanteen selvittämiseksi (NRETSL, 633/2010) astui voimaan 1.1.2011. Koska laki on niin

⁹⁴ Vuosien 2008 ja 2009 lukumäärissä on huomioitu ne tuomiot, jotka tutkija sai tilatessaan kaikki nuorisorangaistusta koskevat tuomiot kyseisiltä vuosilta. Tällöin vuodelta 2008 nuorisorangaistuksia tuomittiin 10 kpl ja vuonna 2009 8 kpl. Kuitenkin tilastokeskuksen taulukon mukaan vuodelle 2008 nuorisorangaistuksia on merkitty 11kpl ja vuodelle 2009 14 kpl.

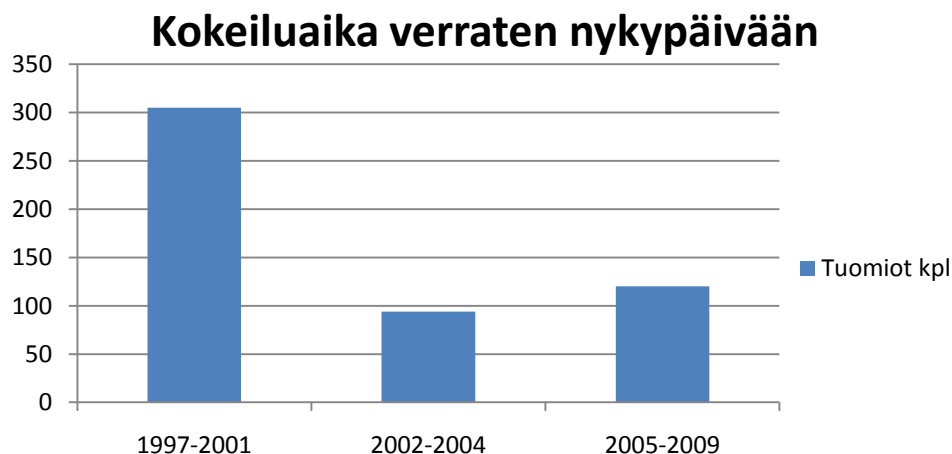
⁹⁵ Rikosseuraamusvirasto 2009.

⁹⁶ Marttunen – Keisala 2007, s. 70.

uusi, sen kokonaisvaltaista vaikutusta nuorisorangaistuksen käyttöön ei pystytä vielä kokonaan mittaamaan.

Kun nuorisorangaistuksesta oltiin säätämässä koko maan kattavaa lakia, hallituksen esitys perusteli tätä sillä, että kokeilun aikana tavoitteeksi oli asetettu noin sata tuomiota vuositain. Tämä tavoite toteutui vuonna 2000, jolloin tuomioissa saavutettiin 102:n lukumäärä. Kokeilu kattoi alueen, jolla asui noin kolmasosa Suomen väestöstä, ja jolla tilastojen mukaan tehdään noin kolmasosa nuorisorangaistuksen kohderyhmän rikoksista. Hallituksen esityksen tavoitteena oli huomioida ja poistaa kokeiluaikana ilmenneet ongelmat ja tehdä rangaistusseuraamuksesta käyttökelpoisempi ja toimivampi.⁹⁷

Käytännössä näin ei kuitenkaan tapahtunut, sillä nuorisorangaistuksen käyttö on laskenut huomattavasti kokeiluajan jälkeen, kuten kuvioista 2⁹⁸ voi nähdä. Tuomittujen nuorisorangaistusten lukumäärä oli kokeiluaikana huomattavasti korkeampi verraten aikaan, jolloin nuorisorangaistus on ollut koko maan kattavana vaihtoehtoisena rangaistusseuraamuksena, vaikka vuosimäärällisesti aika on ollut sama (viisi vuotta). Kokeiluaikana nuorisorangais- tusta tuomittiin yhteensä 305 kappaletta ja sen jälkeen sitä on tuomittu vuosina 2002–2009 yhteensä 214 kappaletta. Lukumäärä jää pienemmäksi, vaikka siinä on huomioitu ne vuodet, jolloin nuorisorangaistusta säädettiin kokeiluajan jälkeen koko maan kattavaksi.

Kuvio 2

⁹⁷ HE 102/2004 vp, s. 14–15.

⁹⁸ Sekä taulukko 1. että taulukko 2. ovat koottu tilastokeskuksen julkaisemien tilastojen mukaan. Tiedot on haettu 13.10.09. Lisäksi tietoja on päivitetty oikeusrekisteristä tilattujen oikeustapausten lukumäärän avulla vuosien 2008 ja 2009 kohdalla.

Nuorisorangaistuksen on havaittu olevan tärkeä ja ajankohtainen aihe. Sen tarpeellisuutta on pohdittu maassamme jo pitkään ennen kuin se otettiin kokeiluluontoisesti käyttöön ja sittemmin osaksi vakinaista lainsäädäntöämme. Tilastojen mukaisesti, se että nuorten tekemät rikokset liikkuvat kymmenen prosentin paikkeilla, osoittaa, että nuorten tekemät rikokset ovat huomattava osa rikollisuutta. Nuorena opittu rikollinen elämäntapa voi olla syy ja seuraus – suhteessa myöhemmin jatkuvaan uusintarikollisuuteen, joka nostaa rikollisuuden prosenttilukuja.

Tutkielmassa esiintyy kysymys siitä, onko nuorisorangaistuksen lainsäädäntö liian ahdasta. Kuitenkin kokeiluajana tuomioiden lukumäärän osalta sen käytettävyys toteutui. Kokeilu toteutettiin alueella, jolla tehdään noin kolmasosa Suomen rikoksista, joten sillä ei voida perustella, miksei rangaistusmuoto soveltuisi koko maan käyttöön. Kun rangaistusmuodosta tuli koko maan kattava yhtenäinen rangaistuslaji, sen käytettävyys tipahti roimasti.

Empiirisessä tutkimuksessa syyttäjän mielipide tähän kysymykseen oli, että kun nuorisorangaistuksesta säädettiin koko maan kattava laki, siitä hävisi uutuuden hohto. Syyttäjän mukaan konkreettisempänä syynä voi olla syyttäjien suuret työpaineet, joiden vuoksi nuorisorangaistuksen mahdollisuutta ei välttämättä tulla ajatelleeksi. Tällöin on sitten tyydytty vaatimaan nuorelle ehdollista vankeutta, sillä käytännössä on ajateltu, ettei alle 18-vuotias saa ikinä ehdotonta vankeutta, ellei hän syyllisty henkirikokseen tai törkeään ryöstöön, minkä tilalle nuorisorangaistus yleensä tuomitaan. Syyttäjän mielestä nuorille tuomitaan liian monta ehdollista vankeusrangaistusta, ja siksi syyttäjät ovat mahdollisesti turhautuneet edes vaatimaan nuorisorangaistusta tuomittavaksi. ”Syytetään osittain itseämme”, syyttäjä kommentoi tähän.

Syyttäjän haastattelun mukaan alhaisten tuomioiden lukumääriin ovat syynä siis sekä osittain tuomioistuin että syyttäjät. Suurempi syy kuitenkin näyttää olevan se, että tuomioistuimet harkitsevat nuorisorangaistuksen sovellettavuutta vasta useamman tuomion jälkeen. Nuorisorangaistusta pidetään rangaistuksena ehdottoman vankeuden sijaan; nuorten tekemät rikokset harvemmin silti ylettävät rangaistuksenmittaamisessa ehdottoman vankeuden tasolle. Tästä syystä on aiheellista pohtia kysymystä siitä, tulisiko nuorisorangaistus sijoittaa rangaistusasteikolla selvemmin alemmaksi.

5.2 Miten nuorisorangaistuksen sisältö ja soveltamisala täsmentyvät?

Kun nuorisorangaistusta on sovellettu, nuorisorangaistustuomioiden yleisimmät päärikokset olivat pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, ryöstö, varkaus ja moottorikulkuneuvon käyttövarkaus⁹⁹. Käytännössä nuorille tuomituissa rangaistuksissa tavallisin tuomio alle 18-vuotiaana tehdylle rikokselle on sakkorangaistus. Vuonna 2001 mainitusta ikäryhmästä määrätyt seuraamukset olivat 73 %:sti sakkoja. Puolestaan 18–20 vuotta täyttäneillä prosenttiluku oli vertailuvuonna 64 % ja yli 20-vuotiailla 56 %.¹⁰⁰

Tuomioiden pituuksia tarkastellessa on havaittu, että tuomioistuinikäytäntö on epäyhtenäinen. Esimerkiksi törkeästä pahoinpitelystä on tuomittu lyhyempi nuorisorangaistus kuin tavallisesta pahoinpitelystä. Tosin erot johtuvat myös siitä, että mittaamisratkaisua on mahdollista ajatella monella eri tavalla, kun tapauksissa huomioidaan yksilöllisesti nuoren rikoksen tekijän elämän tilanne.¹⁰¹ Lisäksi osissa tapauksissa on havaittu, ettei nuori kykene hyödyntämään nuorisorangaistukseen sisällettyjä ohjeita sosiaalisesta selviytymisestä, koska hänen elämäntilanteensa voi yhtä aikaa olla ongelmallinen mittavien lastensuojelutoimenpiteiden vuoksi¹⁰².

Rikostyyppi vaikuttaa paljon rangaistuksen toimeenpanosuunnitelman sisältöön. Mikäli henkilö tuomitaan väkivaltarikoksesta, hänen kanssaan tulisi painottaa eniten keskusteluja ja ohjelmia, joiden teemana on väkivaltaisuuden vähentäminen.¹⁰³ Tästä herää kysymys, ovatko rikoslajit suurimmalta osalta niin törkeitä, että ne vaativat vankeustuomiota nuorisorangaistuksen sijaan?

Tilastollisesti nuorten rikollisuus määrällisesti vaihtelee rikoslajeittain. Näpistely, varastelu ja omaisuuden tahallinen vahingoittaminen on vähentynyt. Vuonna 2006 ilmestyneen tutkimuksen mukaan vain joka kolmas nuori on varastanut. Vastaava luku vuonna 1995 15–16-vuotiaiden ikäluokassa oli lähes 50 %. Väkivaltarikollisuus on puolestaan lisääntynyt verraten aiempaan.¹⁰⁴

⁹⁹ Marttunen – Keisala 2007, s. 62.

¹⁰⁰ KM 2003:2, s. 17.

¹⁰¹ Marttunen – Keisala 2007, s. 61.

¹⁰² Keisala – Marttunen 2007, s. 83.

¹⁰³ Marttunen – Keisala 2007, s. 62.

¹⁰⁴ Honkatukia – Kivivuori 2006, s. 341–344.

Rikoslain (RL, 39/1889) 6:4:ssä (515/2003) säädetään, että rangaistus on mitattava niin, että se on oikeassa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin ja rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Hallituksen esityksen mukaan rangaistusasteikossa nuorisorangaistus sijoittuu sakon ja ehdottoman vankeuden väliin. Tämä tarkoittaa sitä, että nuorisorangaistus voidaan sen ankaruuden perusteella rinnastaa ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tällöin keskeiseksi kysymykseksi ja harkittavaksi jää, milloin on hyvä käyttää nuorisorangaistusta ja milloin ehdonalaista vankeutta.¹⁰⁵ Tälle pohdinnalle löytyy laista neuvoja, sillä RL 6:10a (1195/2004) määrittelee, milloin alle 18-vuotias voidaan tuomita nuorisorangaistukseen.

Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita nuorisorangaistukseen, jos:

1) sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista; ja

2) nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijänä sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Nuorisorangaistus voidaan tuomita 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös sellaisista tuomioistuimessa samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista, joista ainoastaan osa on tehty alle 18-vuotiaana.

Yhdyskuntapalvelulaki määrittelee 1 §:ssä, että yhdyskuntapalvelu on vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Tyyllilajiltaan yhdyskuntapalvelu luetaan RL 6:1.1:ssä (515/2003) yleisiin päärajaustuksiin¹⁰⁶. Rangaistusasteikolla kovin tuomio on elinkautinen vankeus ja alimpana on sakko. Ehdoton vankeus on näin ollen kovin muoto tuomiosta, jota seuraa yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus oheisseuraamuksineen, ehdollinen vankeus ja sakkorangaistukset. Soveltuvuusulottuvuutta, joka näkyy yhdyskuntapalvelussa ja nuorisorangaistuksessa, ei ole mahdollista kytkeä suoraan rangaistusarvoon¹⁰⁷ ja tätä myöten rangaistusasteikkoon.¹⁰⁸ Rangaistusasteikon mukaan yhdyskuntapalvelua voidaan näin ollen pitää nuorisorangaistusta ankarampana rangaistusmuotona. Toisaalta tätä voidaan pitää perusteltuna ajatuksella, että nuoret kaipaavat enemmän ohjausta ja huolenpitoa kyp-

¹⁰⁵ HE 102/2004 vp, s. 16.

¹⁰⁶ Kt. myös Frände 2005, s. 354.

¹⁰⁷ Rangaistusarvo on abstraktinen käsite, jolla mitataan teon ja rangaistusasteikon välinen yhteys.

¹⁰⁸ Frände 2005, s. 407.

symättömyytensä valossa, eikä heitä voida siis tässäkään suhteessa verrata rangaistusasteikolla aikuisiin.

Laki nuorisorangaistuksesta 4.2 § edellyttää, että nuorta on kuultava toimeenpanosuunnitelman laatimisen yhteydessä. Alle 18-vuotiaan epäillyn huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. On oletettavaa, että tuomioistuinkäsittelyn seuraaminen voi auttaa nuorta epäiltyä mieltämään rikoksen vaikutukset paremmin¹⁰⁹. NRL 4.2 § ei kuulemisen lisäksi edellytä nuoren suostumusta nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen¹¹⁰. Yhdyskuntapalveluksessa sen sijaan edellytetään tekijän suostumusta RL 6:11.2 ja YKA 3.2 §:ssä (670/2001).

Kuuleminen suoritetaan yleensä henkilökohtaisella tapaamisella, vaikkei sitä välttämättä edellytetä. Siitä on käytännössä muodostunut Kriminaalihuoltolaitokselle vakiintunut käytäntö. Tällä tapaamiseen kutsumisella kyetään helposti seulomaan pois ne nuoret, jotka eivät välttämättä itse rangaistuksen täytäntöönpanossakaan ilmestyisi oma-aloitteisesti paikalle. Selvityksen tekemiseksi ei voida käyttää rikos- ja prosessioikeudellisia pakkokeinoja, mutta joissakin tapauksissa suhteellisen rankoilla lastensuojelun reagointimahdollisuuksilla on nuoren näkökulmasta katsottuna tosi asiassa pakotettu saapumaan paikalle.¹¹¹

Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä kertoi haastattelussa, että toimeenpanosuunnitelmaa tehtäessä ja laatiessa seuraamusselvitystä asiakkaan haastattelu on tärkeää. Haastattelulla tarkoitetaan tilannetta, jossa nuoren kanssa keskustellaan ja selvitetään, miltä tämän elämän tilanne näyttää. Myös yhteistyökumppaneilla on tässä kohdin tärkeä rooli arvioitaessa nuoren elämäntilannetta, sillä rikoksesta on saattanut kulua jo aikaa ennen kuin ollaan siinä vaiheessa, että rikos on tullut ilmi ja tutkittavaksi. Näihin yhteistyökumppaneihin lukeutuu mm. sosiaalitoimi. Nuoren asiakkuus sinne on voinut syntyä lastensuojelun kautta, avo- huollon toimenpiteiden tai laitoshuollon kautta. Kyse on valvonnan tarpeen selvittämisestä. ”Sitten on tämä nuorisorangaistus, kun se on alle 18-vuotiaille, että tietysti siinä on se toimeenpanon näkökulma ja sitten tämä yhdyskuntapalvelu soveltuvuus selvitys, jonka tavoitteena on selvittää sitä, että kykeneekö henkilö pitkäjänteiseen työskentelyyn”, RISE:n työntekijä selventää.

¹⁰⁹ *Lappi-Seppälä* 2000, s. 232.

¹¹⁰ *HE 102/2004 vp*, s. 17.

¹¹¹ *Marttunen – Keisala* 2007, s. 12–13.

Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä painottaa sitä, että kyseessä on rangaistuksen täytännönpanon näkökulma, koska kyseessä on rangaistus, joka on vaihtoehtona vankeudelle. Taustalla on oltava merkittävä määrä rikoshistoriaa, ennen kuin nuorisorangaistus tulee sovellettavaksi. Rangaistus on laadultaan vaativa ja alaikäisille se tulee hyvin harvoin kysymykseen. Selvitystä tehtäessä huomioidaan nuoren oma näkemys elämäntilanteestaan ja myös huoltajalta kysytään, näkeekö hän, että nuorisorangaistus olisi tarkoituksen mukainen rangaistusmuoto. Tässä kohdin on tarkoitus selvittää nuoren motivaatiota, saapuisiko hän tapaamisiin vapaaehtoisesti. Tyypillistä on, että nuori ja omainen (huoltaja) sanovat itse, ettei nuorisorangaistus ole sopiva.

Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä näkee ongelmana kysymyksen siitä, mihin nuorisorangaistus rangaistusasteikolla tosiasiallisesti sijoittuu, ja mikä on vaihtoehtoinen rangaistus, mikäli nuori ei sovellu suorittamaan nuorisorangaistusta. ”Kun joskus on puhuttu, että tota tämä nuorisorangaistus on niin kuin nuorten YKP. Ja sittenhän se menisikin ohi ehdollisen tuomion, että sittenhän siellä olisi käytännössä vankeus, jos sitä oikein kärjistää. Mutta ei se ole kyllä lainsäätäjän tavoite se, vaan mieluummin puuttua siihen nuoren tilanteeseen mahdollisimman nopeasti.”

Nuorisorangaistuksen yksityiskohtainen sisältö vahvistetaan aina tapauskohtaisesti toimeenpanosuunnitelmassa. Koska rangaistusmuoto on tarkoitettu alaikäisille, on tärkeää ottaa huomioon nuoren olosuhteet. Kuten hallituksen esitys painottaa, kriminaalihuoltoyhdistyksen ja sosiaalilautakunnan yhteistyö on tärkeää ja välttämätöntä.¹¹² RISE:n työntekijä painottaa sitä, että keskustelu eri tahojen kanssa voi olla hyvin hedelmällistä pohdittaessa, onko nuorisorangaistus nuorelle sopiva ja järkevä rangaistus. Keskusteluun voi hyvinkin liittää poliisin, sosiaalitoimen, oppilaitoksen ja syyttäjän.

Toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa on tavoitteeksi asetettu arvio siitä, onko kyseessä rikosepäily yksittäistapauksena vai onko kyseessä toimintamalli, joka tukee nuorta rikossettomaan elämään¹¹³. Teemat vaihtelevat tapauskohdittain sen mukaan, mikä katsotaan tarpeelliseksi. Rikollisuuden aihepiiriin läpikäyminen edes pintaraapaisuna on pakollista, mutta asioiden käsittelytavoista voidaan puolestaan paremmin huomioida palvelemaan

¹¹² HE 109/1996 vp, s. 7.

¹¹³ Kriminaalihuoltolaitos 2005, s. 24.

mahdollisimman hyvin kyseistä tapausta.¹¹⁴ Tarkoituksena on tukea nuorta tämän elämäntilanteeseen sopivilla teemoilla, jotta hänet saataisiin mahdollisimman hyvin sopeutettua yhteiskuntaan¹¹⁵.

Nuorisorangaistus aloitetaan NRL 6.1 §:n mukaan välittömästi tuomion tultua täytäntöönpanokelpoiseksi. Nuorisorangaistuksen suorittamisesta säädetään tarkemmin NRL 9 §:ssä. Nuorisopalvelu on suoritettava tuomioistuimen määräämän valvonta-ajan kuluessa. Laki yhdyskuntapalvelusta (YKL, 1055/1996) 5 § säättää, että yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano on aloitettava viipymättä ja palvelu on suoritettava vuoden kuluessa siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Nuorisorangaistusta tuomitaan alimmillaan neljä kuukautta ja enintään vuoden verran NRL 2.1 §:n mukaisesti. Yhdyskuntapalveluun verrattuna nuorisorangaistuksessa laki ilmoittaa aikamäärän kuukausina, kun taas yhdyskuntapalvelu ilmoitetaan YKL 1.1 §:n mukaisesti laissa tunteina. Kestoltaan yhdyskuntapalvelu on vähintään 20 ja enintään 200 työtuntia YKL 1 §:n mukaisesti¹¹⁶. Tilastokeskuksen mukaan vuosina 2002–2008 nuorisorangaistuksen pituuden keskiarvo oli 7,55 kuukautta.

Nuorisorangaistus koostuu NRL 2.2 §:n mukaisesti (1) tuomitun ja kriminaalihuollon virkamiehen välisistä valvontatapaamisista, (2) sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävistä ja ohjelmista, (3) näiden yhteydessä annettavasta tuesta ja ohjauksesta ja (4) työelämään ja työn tekemisen perehtymisestä, mikäli sitä ei ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana tai jos se on erityisen vaikeasti järjestettävissä. Viikon sisällä näitä saa toteuttaa kerrallaan korkeintaan kahdeksan tuntia. Tyypillistä on, että nuorta tavataan viikossa noin kaksi kertaa ja näiden yhteinen tuntimäärä jää hieman alle kahdeksi tunniksi.¹¹⁷ Yhdyskuntapalvelu puolestaan sisältää yleishyödyllistä työtä. Tätä työtä hän tekee palkatta ja valvonnan alaisena. Jokaiselle tuomitulle laaditaan oma henkilökohtainen palvelusuunnitelma Kriminaalihuoltolaitoksen vahvistamana toimeenpanoa varten. Palvelusuunnitelman tulee sisältää tiedot palvelupaikasta, aikataulusta ja suorittamiseen liittyvistä ehdoista.¹¹⁸

¹¹⁴ Keisala – Marttunen 2007, s. 6.

¹¹⁵ HE 109/1996 vp, s. 7.

¹¹⁶ YKPL 1.2 §:ssä (31.1.2003/66) säädetään lisäksi siitä, että enimmillään kymmenen tuntia rangaistusmuodosta on mahdollista suorittaa osallistumalla uusintarikollisuuden vähentämistä tukeviin toimintaohjelmiin tai käyttämällä päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettuja palveluja Kriminaalihuoltolaitoksen hyväksymällä tavalla.

¹¹⁷ Keisala - Marttunen 2007, s. 4.

¹¹⁸ Keinänen 2008, s. 5-6.

Nuorisorangaistuksen suorittamiseen liittyy edellä mainittuun listaan sisällyttäen erinäiset keskusteluteemat, joita tuomittu ja valvoja käyvät yhdessä läpi. Näitä tehtäviä ja ohjelmia ovat muun muassa (1) rikoskeskustelut, (2) motivoivat keskustelut, (3) sosiaalisten taitojen kehittämiseen keskittyvät keskustelut, (4) keskustelut suuttumuksen hallinnasta, (5) liikennekeskustelut, (6) päihdekeskustelut ja (7) yhteiskuntaa koskeva osio.¹¹⁹ NRL 2.2 § säättää sisällölle edellytyksen, että sen on edistettävä nuoren sosiaalista toimikykyä. Valvonnan on annettava tähän tukea ja ohjausta.

Jokaiseen nuorisorangaistuksen toimeenpanoon kuuluu osana rikoskeskustelut, ja tämä on hallituksen esityksen mukaan valvonnan keskeinen sisältö. Valvojana toimii henkilön, johon nuorella on jo ennestään myönteinen suhde, jotta luottamus pystyisi syntymään mahdollisimman mutkattomasti.¹²⁰ Sillä on siis merkitystä, kuka nuorta valvoo. NRL 10 §:n mukaan valvojana toimii kriminaalihuoltolaitoksen virkamies. Kyseinen pykälä säättää siitä, millainen valvojan tulee olla, jotta nuorisorangaistuksen tarkoituksenmukainen täytäntöönpano toteutuisi. Valvojan velvollisuuksista säädetään NRL 11 §:ssä. Jos laki ei asettaisi täytäntöönpanon toteutukselle minkäänlaisia vaatimuksia, vähentäisi se nuorisorangaistuksen tarkoitusta, mikä edelleen saattaa heikentää sen käyttöarvoa. Sen toimivuuteen on kyettävä luottamaan jo laintasolla.

Nuorisorangaistuksen käsikirjaan on kirjattu, että nuoren kanssa tulisi käydä läpi vähintäänkin rikoskeskustelun teemojen tiedollinen käsittely. Tämän lisäksi olisi huomioitava asioiden tunnepuolen kokeminen, tiedostaminen ja soveltaminen, jolloin oppimisesta tulee syvällisempää ja muutos on todennäköisempää. Keskustelujen lopussa on teemoja, jotka ovat omiaan vielä laajentamaan ja syventämään keskustelun aiheen käsittelyä. Nuoren kanssa on tarkoitus aloittaa keskustelut yleisellä tasolla, henkilökohtaisesta näkökulmasta. Onnistumista työskentelyn etenemisen osalta on ollut havaittavissa, mikäli nuoren kanssa on päästy esimerkiksi uhrikeskusteluun asti.¹²¹

Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä huomauttaa, että se minkälainen suhde valvojan ja valvottavan välille syntyy, on äärettömän tärkeä osa rangaistuksen täytäntöönpanoa. Valvojalla on kaksi erilaista roolia: ohjaus ja nuhtelu. Tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttaa

¹¹⁹ Keisala - Marttunen 2007, s. 6.

¹²⁰ HE 109/1996 vp, s. 7.

¹²¹ Kriminaalihuoltolaitos 2005, s. 81.

luottamuksen synty ja miten se on suhteessa koko verkostoon, jossa nuori on. ”Melkein se on se kaikkein kovin juttu, että tavallaan saadaan toinen heräämään ajattelemaan omaa elämäntilannetta”, haastateltava painottaa. RISE:n työntekijä on tässä hyvin oikeassa. Koko nuorisorangaistuksen tarkoituksena on saada nuori ymmärtämään, ettei rikollinen elämä ole kannattavaa. Tähän pyritään erilaisten keskusteluteemojen välityksellä. Valvojalla on tässä kohdin suuri rooli, jotta hän saa nuoren kuuntelemaan, mistä oikein puhutaan. Ilman tätä nuorisorangaistuksen tavoite ei pääse toteutumaan. Kuten haastateltavakin ilmaisi, valvoja ei saisi vain kauhistella ja heristellä sormea, vaan työntekijällä pitäisi olla käytössään paljon erilaisia keinoja, joita käyttää erilaisten tilanteiden mukaan. Nuoren motivaation säilyttämisen kannalta on tärkeää, että asiat etenevät. Tässä kohdin haastateltava käytti esimerkkinä, että esimerkiksi maksusitoumus syntyy ja asia etenee. Kun valvoja tukee ja kannustaa nuorta, tietyllä tavalla pakottaa, niin on huomattu, että myös nuoret joiden ei uskottu selviävän nuorisorangaistuksesta, ovat käyneet sen läpi ja vielä hyötäneetkin siitä.

Varsinaiseen toimeenpanosuunnitelman toteutuksen sisältöön laki eivätkä sen esitykset ole puuttuneet. Kenties on parempi, ettei laki aseta suuria sisällöllisiä vaatimuksia, sillä jokainen nuori on joka tapauksessa yksilö, jota pitkää käsitellä hänen vaatimallaan tavalla. Aiheellista silti on, että lakiin on asetettu vaatimus siitä, että keskustelua on käytävä jossain määrin. Mikäli rikoskeskustelut poistettaisiin, menettäisi nuorisorangaistus suurimman osan tarkoituksestaan vaikuttaa nuoreen tämän yksilöllisellä vaatimustasolla.

Tuomitun on ehtojen mukaisesti pidettävä yhteyttä valvojaansa. Hän ei saa olla täytännönpanoon kuuluvassa tapaamisessa päihtyneenä. Jos valvoja epäilee tuomitun olevan päihtyneessä tilassa, hän voi velvoittaa tuomitun suorittamaan puhalluskokeen NRL 13 § mukaisesti.¹²²

Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä avaa haastattelussa syitä, miksi joissain tapauksissa katsotaan, ettei nuorisorangaistus ole sopiva rangaistusmuoto. Yksi tärkeimmistä syistä on se, että nuorisorangaistus on luonteeltaan hyvin tiivistä. Tapaamisia on viikoittain ja nuorisorangaistus sisältää paljon aikataulutettua toimintaa kellonaikoinen ja päivämäärinen. Valvojan voi olla hankalaa tietää, milloin nuorta tulee vielä nuhdella ja milloin olisi syytä viedä juttu eteenpäin syyttäjälle, jos nuori ei hoida velvollisuuksiaan tai jos hän tulee päih-

¹²² Frände 2005, s. 395.

tyneenä tapaamisiin. Jo selvitystä tehdessä on kyseenalaistettava, ymmärtääkö nuori todella, mihin hän on sitoutumassa.

Toisena ongelmana RISE:n työntekijä näkee sen, että osa nuorista ja huoltajista ajattelevat, että nuorisorangaistuksesta selviää nopeammin kuin ehdollisesta vankeusrangaistuksesta. Nuorisorangaistuksesta saattaa selvitä yhdeksällä kuukaudella ja ehdollisen tuomion pituus on selkeästi pitempi. Tärkeintä on kuitenkin huomioida se, mikä on nuoren elämäntilanteen kannalta parasta. RISE:n työntekijän näkökulmasta joissakin tilanteissa esimerkiksi päihdehoito voisi olla tarkoituksenmukaisempaa kuin jäykkä nuorisorangaistus.

Nuorisorangaistus on tarkoitettu sellaisiin rikoksiin, joiden tekohetkellä syytetty on ollut alle 18-vuotias. Kyse on siis erityisestä rangaistusmuodosta. Pääsääntöisesti sitä sovelletaan rikoksiin, jotka on tehty tekijän ollessa 15–17-vuotias. Nuorisorangaistus tulee kysymykseen, kun katsotaan, että sakko on liian lievä rangaistus, ehdoton vankeustuomio liian ankara ja ehdollinen puolestaan ei sovellu tapaukseen. Pyrkimyksenä on, ettei nuorta sijoitettaisi suljettuun vankilaan muuten kuin välttämättömän pakottavista ja painavista syistä. Tällä erityisrangaistusmuodolla pyritään siihen, ettei nuori irtaantuisi yhteiskunnasta, vaan että hän saisi mahdollisimman hyvät valmiudet vastaisuudessa toimia yhteiskunnan sosiaalisten sääntöjen mukaisesti. Luonnollisesti tavoitteena on myös alkavan rikoskierteen katkaiseminen jo alkuvaiheessa. Nuorta pyritään tukemaan tässä kehityksessä rangaistuksen myötä tulevalla valvontakontrollitoiminnalla. Nuorisorangaistuksen toteutus ei vaadi nuoren itsensä suostumusta, päinvastoin kuin yhteiskuntapalvelu.

Sisällöstä voi havaita, että nuorisorangaistuksen toimeenpano on suhteellisen joustavaa lainsäädännössä. Se huomioi asiallisesti kunkin tapauksen yksilölliset piirteet. Katsoisin sisältöön kuuluvien keskusteluteemojen laajuuden olevan riittävän kattava. Eri asia on silti kysymys siitä, miten valvoja onnistuu motivoimaan valvottavansa kiinnostumaan yllä mainituista teemoista, ja miten hän onnistuu vaikuttamaan nuoren ajatusmaailmaan. Tutkielma on luonteeltaan pääosin lainopillinen, joten kovin syvällisesti tähän aihealueeseen ei ole paneuduttu. Laki antaa suhteellisen laajan valikoiman siitä, miten nuorisorangaistus toteutetaan. NRL 2.3 §:n puitteissa on mahdollista järjestää toimeenpano niin, että valvojalla on nuoren kanssa enimmillään viikossa kahdeksan tunnin verran tapaamisia. Käytännössä valvoja tapaa nuorta pari kertaa viikossa yhteensä noin parin tunnin ajan.

Nuorisorangaistuksen vähäinen soveltaminen johtuu todennäköisimmin eniten prosessuaalisista ongelmista, mutta katsoisin, että myös sen sisällössä on tiettyjä ongelmakohtia. Suurin näistä vaikuttaa olevan se, että nuorisorangaistuksen soveltamisvaiheessa nuori tapaa valvojaansa suhteellisen harvoin verraten muihin länsimaihin. Vaikka olen sitä mieltä, että nuorisorangaistuksen pääpaino tulee olla niin sanotussa kasvatustoimenpiteissä, tulisi rangaistuksen olla silti tuntuva, jotta sillä olisi vaikutuksia pitemmällä tähtäimellä. On aiheellista kysyä myös sitä, missä määrin nuorisorangaistuksen valvoja kykenee tukemaan nuorta valvonnan yhteydessä, mikäli tämä näkee häntä vain parin tunnin verran viikossa.

Se, että nuoret on historian kulussa eristetty kasvatustiloihin, ei sinänsä ole huono ratkaisu, mutta nuorta ei myöskään ikänsä puolesta kannata täysin eristää pitkäksi aikaa muusta yhteiskunnasta, jotta syrjäytymisvaaralta vältyttäisiin. Kysymyksessä on ongelma, miten nuorisorangaistuksesta saisi tuntuvan rangaistuksen, mutta kuitenkin sellaisen, ettei nuori suotta eriytyisi liikaa normaalista arjestaan ja menettäisi kykyään olla osana yhteiskuntaa.

Kaikki eivät sovellu nuorisorangaistukseen, mikä sinänsä on itsestään selvä toteamus. Kuitenkin tämä on kysymys, joka vaatii omalta osaltaan huomiota, jotta lain tarkoitus tulisi täysin huomioitua ja olisi mahdollista puuttua jokaisen nuoren kohdalla alkaneeseen rikoskierteeseen mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti. RISE:n työntekijän mukaan ne nuoret, jotka eivät sovellu nuorisorangaistukseen olisi hyvä saada osalliseksi johonkin yhteistyöverkoston, esimerkiksi päihdehoitoon. ” — nuoren elämä, se on ajeltamista, suoraan sanottuna koheltamista, niin jonkunhan sen täytyy olla, joka katkaisee sen”, RISE:n työntekijä sanoo. Tärkein tekijä on silti nuoren oma motivaatio muutostyöskentelyyn. On tärkeää, ettei nuorella olisi liikaa asiointipaikkoja kerrallaan (koulu, päihdehoito, lastensuojelu jne.). Haastateltava kertoo, että useimmiten on huomattu, että mitä enemmän nuorella on asiointipaikkoja, sitä suurempi riski on siihen, että kaikki niistä jäävät hoitamatta. Sen sijaan, jos paikkoja on vain muutama, nuoren selviytyminen niistä on todennäköisempää. Tärkeimpinä seikkoina RISE:n työntekijä pitää päihdehoitoa ja opiskeluun paneutumista, sillä niiden sujussa myös täytöntöönpano todennäköisesti sujuu.

Nuorisorangaistusta toteuttaessa nuori jatkaa elämistä samassa vanhassa elinympäristössä. Olisiko mahdollista, että nuorisorangaistus muutettaisiin kestoltaan lyhyemmäksi, intensiivi-jaksoksi esimerkiksi avolaitoksen tapaisessa rangaistusmuodossa? Avolaitokset ovat pääsääntöisesti vaihtoehto suljetulle vankilalle, jossa tuomittu voi jatkaa opiskelua tai teh-

dä mahdollisesti soveltuvaan työtä ja näin ollen hän pysyy osana yhteiskuntaa. Voidaan kysyä, olisiko mahdollista luoda rangaistusmuoto, joka sisältäisi kesän mittaisen (1-2kk) ns. leirin, jota voisi rinnastaa avolaitokseen. Tällöin nuoren mahdollinen opiskelu ei kärsisi, sillä kyseessä olisi kesäloma-aika, ja rangaistus olisi tuntuva, kun tuomittu joutuisi poistumaan normaalilta elinalueeltaan intensiiviseen toimintaan, mutta vältettäisiin kuitenkin nuoren joutumista aikuisten vankien keskelle ns. rikollisten korkeakouluun. Toki voidaan pohtia, olisiko tämä liian ankara rangaistuksen muoto, mutta toisaalta järeät keinot ehkä auttaisivat nuorta sisäistämään, ettei rikos kannata. Tällaisessa rangaistusmuodossa olisi yksinkertaista järjestää ryhmäkeskusteluja, yhteistoimintaa ja myös kahdenkeskisiä keskusteluja tuomitun kanssa. Toisaalta kesäloma-aika on suhteellisen lyhyt, joten avoimeksi jäisi se mahdollisuus, ehtiikö nuori välttämättä sisäistämään riittävän määrän tietoa, miksi rikos ei kannata, ja että hän saisi sitten sisällytettyä tiedon sittemmin normaaliin arkeen ja käytäntöön.

Suurinta syytä, miksi nuorisorangaistuksen tuomittavuus on niin alhainen, ei toimeenpanosuunnitelman sisällöstä laintasolla voida havaita. Tässä kohdin on huomioitava kysymys siitä, eivätkö syyttäjät ehdota nuorisorangaistusta rangaistusvaatimuksena siitä syystä, ettei siihen uskota edes laintasolla. Haastateltu syyttäjä pohti sitä ongelmaa, ettei nuorisorangaistuksen läpikäyneet itse koe nuorisorangaistusta varsinaisena rangaistuksena. Toisaalta syyttäjät jatkaa, että tähän liittyy kysymys siitä, saadaanko nuori ymmärtämään yhteiskunnallinen näkökulma tekoon. Laki lähtee siitä, että nuorisorangaistuksen katsotaan parantavan nuoren selviytymismahdollisuuksia. Mikäli nuori saadaan ymmärtämään teon vaikutus yhteiskunnallisesta näkökulmasta, on nuorisorangaistus tehnyt tehtävänsä.

Nuorisorangaistukselle on asetettu paljon toiveita nuoren sosiaaliselle kasvulle, mutta RISE:n työntekijän mukaan lainsoveltajat eivät välttämättä ole vakuuttuneita sen tehokkuudesta. Nuorelle voi olla ongelmallista keskittyä kertomaan elämästään esimerkiksi stressaavien koulutöiden vuoksi. Nuorisorangaistus on luonteeltaan suhteellisen joustamatonta täytäntöönpanossa, sillä siinä on tiukat säännöt, ja se on tehty ehkä liian vaikeaksi soveltaa. Suurena ongelmana haastateltava näkee epätasaisen valikoitumisen. Kaikesta huolimatta tärkeää on, että nähtäisiin tulokset ja hyöty, eikä vain se, että rangaistus on suoritettu.

Soveltamisalasta syyttäjä mainitsi haastattelussa sen, että käytännössä olisi parempi, jos nuorisorangaistusta voitaisiin tuomita jo vähän aikaisemmin. Nuorisorangaistuksen sovel-

tamisalaa voisi siis väljentää. Pääsääntöisesti nuorisorangaistus on tuomittu, kun takana on jo useampi ehdollinen tuomio, eikä nuoren ole katsottu niistä ojentuneen. Kuitenkin mikäli nuorisorangaistus keskeytyy ja joudutaan käyttämään muuntorangaistusta, on tuomioistuin tuominnut jälleen ehdollista vankeutta. Syyttäjän mukaan tällöin nuorisorangaistuksesta saataisiin vertailukelpoinen seuraamusvaihtoehto: ” — ikään kuin yhdyskuntapalvelun tyyppinen ehdollisen vankeusrangaistuksen rinnalla sitten tavallaan käytettävä, että sitten sillä olisi tarkoitusta.”

Syyttäjä kannattaa siis väljempää ja laajempaa soveltamisalaa nuorisorangaistukseen. Joidenkin nuorten on vaikea tottua sääntöihin ja säännöllisiin tapaamisiin niin, että aamuisin on herättävä aikaisin ja oltava paikalla tiettyyn kellonaikaan auktoriteettia kunnioittaen. Syyttäjän mukaan, mikäli havaitaan, ettei nuori sovellu nuorisorangaistukseen, olisi tuomioistuinten jäsenten kannalta helpompaa määritellä rajatapaukset, että syytetyn eduksi olisi mahdollista tuomita vielä ehdollista.

Olen yhtä mieltä syyttäjän kanssa siitä, että mikäli tapauksiin voitaisiin puuttua jo aikaisemmin, voisi nuorisorangaistus olla rangaistusmuotona tarkoituksenmukaisempi. Katson, että joillekin jo pienempiin rikoksiin syyllistyneille voisi olla sosiaalisen selviytymisen kannalta tarkoituksenmukaisempaa, mikäli nuorisorangaistusta voisi soveltaa aikaisemmin. Tällöin nähtäisiin jo rikoskierteen aikaisemmassa vaiheessa, kykeneekö nuori sitoutumaan säännöllisiin tapaamisiin. Kaikki eivät tähän kykene ja siksi ei ole tarkoituksenmukaista, että tätä kokeillaan vasta suhteellisen myöhäisessä vaiheessa. Silloin sisällöllinen tarkoitus ei pääse toteuttamaan tarkoitustaan, sillä nuorisorangaistuksen tarkoitus on nimenomaisesti tukea nuoren sosiaalista selviytymistä ja saada tämä irti rikollisesta elämästä. Ne taas, jotka kykenevät sitoutumaan aikatauluihin, voisivat hyötyä rangaistusmuodosta jo paljon aikaisemmin.

Sisällöstä syyttäjä kommentoi, että hän kannattaa nopeaa puuttumista ja arestityyppistä rangaistusta. Yhtenä vaihtoehtona hän pitää radikaaleja keinoja, joissa hän viittaa Australiassa toteutettuun käytäntöön. Siellä nuori rikoksen tekijä on viety ruumishuoneelle katsomaan kolariuhreja ja juopottelun uhreja. Tällä tavoin on näytetty, mitä tarkoittaa toisen ihmisen hengen vaarantaminen todellisessa elämässä.

5.3 Millaiseksi tuomitsemiskäytäntö kehittyi nuorisorangaistuksen ja ehdollisen vankeusrangaistuksen välillä?

Ehdollinen vankeusrangaistus ja nuorisorangaistus on tarkoitettu toisilleen rinnakkaisiksi vaihtoehtoiksi¹²³. Kuitenkin ennen kuin päätös näiden kahden välillä voidaan tehdä, on rangaistus paikannettava sakon ja ehdottoman vankeusrangaistuksen väliin. Rikoslain¹²⁴ mukaan enintään kahden vuoden vankeusrangaistus on mahdollista määrätä ehdolliseksi. Tähän valintaan vaikuttaa rikoksen vakavuus, mikä tarkoittaa sitä, että tavalliset rangaistuksen määräämisperiaatteet ohjaavat harkintaa nuorisorangaistuksen ja sakkorangaistuksen välillä.¹²⁵ Nuorisorangaistus on usein tuomittu, kun katsotaan, ettei ehdollinen vankeusrangaistus ole riittävän tehokas keino ehkäisemään uusintarikollisuutta. Siksi on perusteltua tarkastella ehdollisen tuomion perusteluja oikeuskäytännössämme. Voisiko ehdollinen vankeustuomio korvata nuorisorangaistuksen?

Ehdollisen tuomion mahdollisuuksia on alettu pohtia oikeustieteissä 1800-luvun lopulla. Alun perin Suomi otti mallia belgialais-ranskalaisesta muodosta, jolloin ehdollinen vankeusrangaistus saatettiin tuomita sakon tai korkeintaan vuoden vankeus- ja kuritushuonerangaistuksen sijaan. Kun lakia alettiin soveltaa, sen käyttöala tuli oletettua laajemmaksi.¹²⁶

Ehdollinen vankeusrangaistus suunniteltiin käytettäväksi tilapäisrikollisille, joille kyseisellä tuomiolla katsottiin olevan riittävä vaikutus ehkäisemään uusia rikoksia. Se tuomittiin keskimäärin 2-5 vuoden pituiseksi koetusajaksi. Tuomio muunnettaisiin ehdottomaksi vankeustuomioksi, mikäli koetusajalla syyllistyttäisiin uuteen rikokseen, joka ei ole luonteeltaan lievä.¹²⁷

Rangaistuksen määräämisessä tärkein kysymys oli se, voitiinko olettaa, että syytetty ottaa opikseen ehdollisena tuomitusta rangaistuksesta. Tämän vuoksi syytetyn aikaisempaan elämään tuli kiinnittää huomiota. Ehdollista rangaistusta ei saanut antaa, mikäli syytetty oli tuomittu kuritushuoneeseen tai kuutta kuukautta pidemmäksi ajaksi vankeuteen edeltävien viiden vuoden sisällä. Ehdollinen vankeusrangaistus voitiin tuomita yksikkörangaistuksena

¹²³ *Marttunen – Keisala 2007*, s. 45. Alkuperäinen lähde: Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevat säännökset. Rikoslakiprojektin ehdotus. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/2000. Helsinki. s. 289.

¹²⁴ Nykyään pykälä on RL 6:9.1.

¹²⁵ *HE 109/1996 vp*, s. 7 ja 11

¹²⁶ *Anttila 1960*, s. 13–14.

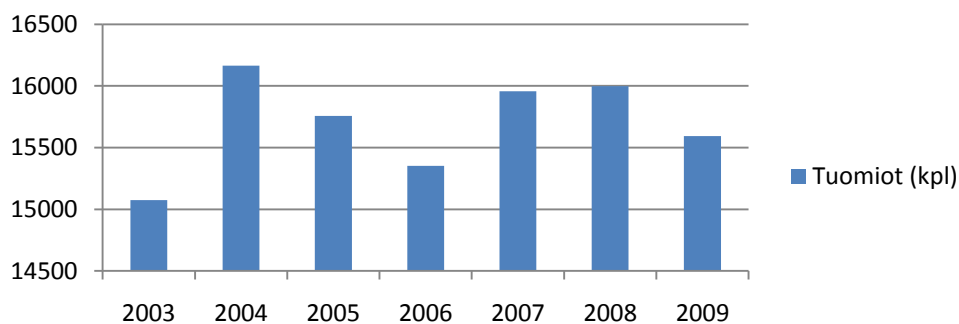
¹²⁷ *Anttila 1960*, s. 14–15.

tai yhdistettynä rangaistuksena.¹²⁸ Alun perin ehdollisen rangaistuksen täytäntöönpanomääräykset olivat todella tiukkoja. Taustalla oli ollut periaate, että rikokseen syyllistyneen katsottiin ojentuvan ilman varsinaisen rangaistuksen täytäntöönpanoa. Tästä syystä alun perin ehdollisesti tuomituille ei myöskään järjestetty valvontaa.¹²⁹

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain (EVVL, 23.9.2005/782) 4.1 §:n ja kohdan kaksi mukaan ehdonlaiseen vapauteen päästettävä vanki on asetettava valvontaan, jos rikos on tehty alle 21-vuotiaana. Valvonta kuuluu myös nuorisorangaistukseen NRL 2 §:n mukaisesti. Ehdonalaisuuden täytäntöönpanosta vastaavat EVVL 2 §:n mukaan Rikosseuraamusvirasto ja Kriminaalihoitolaitos.

Ehdonlaisesti tuomitut vankeusrangaistukset ovat lukumäärältään vaihdelleet tarkasteltujen vuosien 2003–2009 välillä. Muutos on kuitenkin tapahtunut sadoissa, ei tuhansissa. Ehdollisesti tuomittujen vankeuksien lukumäärä on pysynyt keskimäärin 15 000 ja 16 000 välillä, kuten kuvio¹³⁰ 3 osoittaa.

Ehdollisen vankeusrangaistuksen tuomiot 2003-2009

Kuvio 3

Nuorisorangaistukseen tuomitseminen edellyttää *moitittavuusharkintaa* ja *tarkoituksenmukaisuutta*, joista jälkimmäinen edellytys on osoittautunut pulmalliseksi. Kokeiluajan jälkeen lakiehdotuksessa annetuissa lausunnoissa painotettiin sitä, että nuorisorangaistuksen

¹²⁸ Anttila et. al. 1974a, s. 169–170.

¹²⁹ Anttila et. al. 1974b, s. 99.

¹³⁰ Kuviot 3-5 pohjautuvat Tilastokeskuksen ylläpitämään rekisteriin. Tiedot on haettu 5.5.2011 www.tilastokeskus.fi

ja ehdollisen vankeusrangaistuksen rajanvetoon annettaisiin lain esitöissä riittävän yksityiskohtaisia tulkintasuosituksia. Rajanvetoa on vaikea tehdä syystä, että sekä nuorisorangaistuksen että ehdollisen vankeusrangaistuksen valvonnan kriteerit ovat täysin yhtäläiset. Tulkintasuositukset ovat suhteellisen suppeita.¹³¹ Mikäli ehdollinen rangaistus on kokemuspäisesti osoittautunut riittävän pidättäväksi rangaistukseksi, ei nuorisorangaistus ole tarkoituksenmukainen. Nuorisorangaistus soveltuu tilanteisiin, joissa ehdolliset rangaistukset uhkaavat kasautua.¹³² On tutkittu, että suurimmalle osalle ensimmäistä kertaa ehdolliseen vankeuteen tuomituista nuorista rangaistus jää lajissaan viimeiseksi¹³³.

Rikoslain 6:10.2:n mukaan, jos rikos on tehty alle 21-vuotiaana, voidaan henkilö tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi koeajaksi *valvontaan*, jos tätä voidaan pitää perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Alun perin säännös tuli voimaan vuonna 2001. Tarkoituksena on estää ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittua tekemästä uutta rikosta ja tukea häntä hänen pyrkiessään elämään nuhteettomasti. Rikosseuraamusvirasto on vastuussa ehdollisesti tuomittujen nuorten rikoksentekijöiden valvonnan järjestämisestä. Valvonnalle on asetettu tavoitteeksi pyrkimys vahvistaa rikokseen syyllistyneen nuoren sosiaalista toimintakykyä ja vastuuntuntoa. Yli puolet sosiaalitoimen valvottavista on ollut alle 18-vuotiaita. Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyi vuonna 1999 kyseessä olevalle ikäryhmälle 86 %:sti valvontaa.¹³⁴

Väkiparta ja *Marttunen* ovat vuonna 2009 julkaisseet tutkimuksen, jossa he ovat tarkastelleet ehdolliseen vankeuteen liittyvää valvontaa. Aineistonaan heillä oli satunnaisotannalla valittuja nuoria, joille oli tuomittu vuonna 2005 ehdollinen vankeusrangaistus ja sen tehostena valvontaa. Tutkimukseensa he haastattelivat sekä valvojia että valvottavia. Tutkimustuloksissaan he toteavat, että onnistuneen valvonnan määrittely on vaikeaa, sillä se ei ole täysin yksiselitteisesti mitattavissa. He viittaavat kriminaalihuoltolaitoksen ehdollisesti rangaistujen nuorten valvojille tehtyyn kyselyyn, jonka mukaan luottamuksen ohella tiivis yhteistyö nuoren lähiverkoston kanssa on merkki hyvästä valvonnasta. Valvonnan päätyttyä on mahdollista määritellä sille suunniteltujen tavoitteiden toteutumista Tyyne-

¹³¹ *Marttunen – Keisala* 2007, s. 41.

¹³² *Lappi-Seppälä* 2000, s. 230.

¹³³ *Lappi-Seppälä* 1999a.

¹³⁴ *KM* 2003:2, s. 16–17.

asiakastietojärjestelmän avulla. Kuitenkin tätä valvonnan toteutumisen arviointia on käytetty harvoin.¹³⁵

Väkiparta ja *Marttunen* esittävät tutkimuksessaan, että mikäli ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena on tuomittu valvonta, on tällä erityinen merkitys nuorille. Heidän mukaansa ehdollinen vankeus ja valvonta sen oheisseuraamuksena saattaa olla jopa vaativampi ja sitovampi seuraamus kuin nuorisorangaistus. Valvonnan tarkoitus on olla intensiivinen ja pitkäkestoinen prosessi. Tämä vaatii nuorelta ajallista ja henkistä valmiutta suoriutua valvonnasta.¹³⁶

Myös RISE:n työntekijän mukaan, mikäli nuori tarvitsee pidempikestoista valvontaa, on ehdollinen vankeusrangaistus nuorisorangaistusta parempi vaihtoehto. Nuorisorangaistus on kuin täsmäisku ja on aiheellista kysyä, voiko niin lyhyessä ajassa tosiasiallisesti vaikuttaa nuoren ajatusmaailmaan ja käyttäytymiseen. Ehdollinen on laadultaan väljempi ja siinä on mahdollisuus käsitellä samoja sisältöjä kuin nuorisorangaistuksessa. Koska ehdollinen vankeusrangaistus on tuomiona pidempi kuin nuorisorangaistus, on siinä enemmän aikaa motivoida nuorta työskentelyyn ja ratkaisemaan ongelmiaan. Nuorisorangaistuksen suorittaminen vaatii nuorelta kognitiivisia taitoja ja kykyä puhua. ”Nuorisorangaistus on hyvä niille, joilla on taitoja siinä elämäntilanteessa, että ongelmia on syntymässä, mutta jos ongelmat ovat liian syviä, ne on vaikeita käsitellä, jolloin silloin se ehdollinen tuomio antaa enempi pelivaraa käsitellä.”

Ehdollisessa vankeusrangaistuksessa on myös pienempi riski siitä, että rangaistus kaatuu ja juttu on vietävä syyttäjälle. RISE:n työntekijän mukaan juuri tämä kaatumisen vaara aiheuttaa ongelmia nuorisorangaistuksessa, sillä siihen liittyvät selkeästi tiukemmat käyttäytymisehdot kuin ehdolliseen rangaistukseen. Nämä ehdot kyllä kerrotaan nuorelle, mutta saattaa olla vaikeaa saada nuori ymmärtämään ne, ja toisinaan sääntöjä on väännettävä jopa rautalangasta. Silti jää kyseenalaiseksi, miten hyvin nuori muistaa edellä mainitut säännöt ja velvollisuudet, esimerkiksi poissaolojen ilmoittamisen.

Rikosseuraamuslaitoksen työntekijän näkökulma nuorisorangaistuksen ja ehdollisen vankeusrangaistuksen väliseen suhteeseen on, että nuorisorangaistus on ehdollista tuomiota

¹³⁵ *Väkiparta – Marttunen* 2009, s. 85. Kt. Nuorisorikostoimikunnan mietintö II 2003:2, s. 145.

¹³⁶ *Väkiparta – Marttunen* 2009, s. 82.

ankarampi rangaistus. Sillä jos nuoren taito sitoutua asioiden hoitamiseen on heikkoa, niin sosiaalinen valikoituminen tapahtuu toimeenpanosuunnitelman tekovaiheessa liian voimakkaasti. RISE:n työntekijä ei usko, että tälle on olemassa tieteellistä näyttöä, mutta hän on todennut kyseisen seikan käytännössä, kun on haastateltu nuoria sopivimman rangaistuslajin valikoimiseksi. Hänen mukaansa nuoren kyvyt ja taidot nousevat soveltuvuutta tarkastellessa äärettömän paljon tärkeämmäksi kuin se, mikä olisi nuoren todellinen tarve juuri nuorisorangaistukselle. Jos havaitaan, että nuori on päihdeongelmainen ja/tai opiskelut ovat kesken, on riski, ettei nuorisorangaistusta suoriteta loppuun.

Syyttäjän näkemys nuorisorangaistuksen ja ehdollisen vankeusrangaistuksen välisestä suhteesta on, että ne tukisivat toinen toisiaan hyvin. Mikäli nämä kaksi suoritettaisiin rinnakkain, saisi rangaistuksesta tuntuvamman. ”Kun ehdollinenhan ei ole mitään, silleen ajatellaan, paitsi vaan, että haittaa hirveästi ammatin saantia ja niin edelleen tulevaisuutta.” Syyttäjä korostaa sitä, ettei ole hyvä, jos alle 18-vuotias joutuu vankilaan, sillä kukaan ei parane vankilassa. Hänen mukaansa ehdottomasta vankeudesta on hyötyä vain niille henkilöille, joille vankeudessa istuminen toimii ikään kuin katkaisuhuutona päihteiden käyttöön. Lainsäädäntö sanoo, ettei nuorta tule tuomita vankilaan ilman painavia syitä (RL 6: 9.2). Kuitenkaan laki ei säädä, että tähän vaaditaan erityisen painava syy. Syyttäjä mainitsee, että on tulkinnanvaraista, mikä luetaan painavaksi syyksi.

Vaikka Suomen lainsäädäntö on hyvin määritellyt ehdollisen tuomion valvonnan, syyttäjä ei näe tarpeelliseksi poistaa nuorisorangaistusta oikeusjärjestelmästä. Hän katsoo, että koska nuorisorangaistus on kuitenkin säädetty, niin sitä on turha poistaa. Tätä hän perustelee sillä, että nuorisorangaistusta sovelletaan kuitenkin jonkin verran. Hän on avoin parannustoimille, jotta nuorisorangaistuksesta tulisi sovellettavampi. Syyttäjän mukaan jo silloin, kun lakivaliokunta oli muodostamassa nuorisorangaistuksesta koko maan kattavaa, ennustettiin, että sitä sovellettaisiin noin kymmenessä tapauksessa vuodessa. Hän oli tietoinen asiasta, koska oli itse ollut lakivaliokunnassa kuultavana asian tiimoilta. Yhdyn syyttäjän ilmaisuun: ” — parempihan sekin, että sielut pelastuvat, kymmenen kappaletta kuin ei yhtään.”

Nuorisorangaistuksen tarkoitus ei ole korvata sakkoa, vaan sen käyttö on tarkoitettu tilanteisiin, joissa sakon ei katsota olevan tarpeeksi tuntuva rangaistus tehdystä rikoksesta. Sen tarkoituksena on korvata osa ehdollisista vankeuksista. Nuorisorangaistuksen tavoitteena

on saada nuori luomaan suhteita lähiympäristöönsä ja saada hänet osallistumaan erilaisiin ikäistensä nuorten toimintoihin. Koska kysymys on rikoksen seuraamuksesta, nuorelle on kyettävä selvittämään, mikä teossa oli väärin ja millainen vaikutus sillä oli esimerkiksi uhrin näkökulmasta tämän elämään.¹³⁷ Lain säännösten puitteissa sakon ja vankeusrangaistuksen tarkoituksena ei ole sulkea nuorisorangaistusta pois rangaistuslajien vaihtoehtoista.

Hallituksen esityksen mukaan rikoksen vakavuudella viitataan ensisijaisesti ulkoiseen teonkuvaukseen. Ennen kaikkea se huomioi rikoksen aiheuttaman seurauksen. Yhtälailla teon moitittavuuteen ja törkeysarviointiin vaikuttavat tekijän syyllisyys, jonka osalta hallitus viittaa RL 6:4:ään, missä mainitaan syyllisyys yhtenä rangaistuksen mittaamisperusteena. Hallituksen esitys painottaa, että lainkohta tarkoittaa teosta ilmenevää syyllisyyttä, ei tekijän elämäntapaan liittyvää tekijäsyylisyyttä. Pohdittaessa syyllisyyttä on huomioitava tekijän suhtautuminen rikokseensa, onko tekijä osoittanut esimerkiksi piittaamattomuutta. Aikaisemmat rikokset vaikuttavat osaltaan rangaistuksen valintaan siten, että huomioon otetaan teot, joista syytetty on tuomittu rangaistukseen ennen kyseessä olevaa rikosta.¹³⁸ Sakon riittävyttä puolestaan mitataan tavallisen rangaistuksen määräämisperusteita noudattaen. Kysymys ei ole sakkovaihtoehdon poistamisesta.¹³⁹

Lisäksi tuomio pohjautuu perusteisiin, joiden nojalla arvioidaan tekijän uusimisriski ja sosiaalisen selviytymisen mahdollisuudet sekä kuntoutuksen tarve. Rikoksen vakavuus osoittaa, minkä asteinen tuomio on mahdollista langettaa.¹⁴⁰ Nuoren oikeusturvan kannalta olisi tärkeää, että tuomari kykenisi mahdollisimman kattavasti arvioimaan nuoren valmiutta hallita elämäntilanteensa niin, ettei tämä syyllistyisi uusiin rikoksiin¹⁴¹.

Luotettavin peruste tämän arviointiin on aikaisempien rikosten määrä ja laatu. Seuraamuksen ensisijaisena kohteena ovat jo aiemmin rikoksiin syyllistyneet nuoret. On silti muistettava, että mikäli ehdollinen vankeus on riittävän pidättävä varoitus, ei nuorisorangaistukseen tule ryhtyä. Tutkimusten mukaan suurimmaksi osaksi yksi ehdollinen tuomio on riittävä varoitus nuorelle. Mikään ei kuitenkaan estä nuorisorangaistuksen tuomitsemisesta

¹³⁷ HE 109/1996 vp, s. 7.

¹³⁸ HE 102/2004 vp, s. 16.

¹³⁹ HE 109/1996 vp, s. 11.

¹⁴⁰ Lappi-Seppälä 2000, s. 228–229.

¹⁴¹ Lappi-Seppälä 2000, s. 229. Kt. myös HE 188/1998 vp.

ensikertalaiselle, jos riittävän painavat syyt sitä vaativat.¹⁴² Aikaisempi rikollisuus ei sulje pois nuorisorangaistuksen käyttömahdollisuutta.

Yhdyskuntalain 4 §:n (538/2003) mukaisesti epäillyn soveltuvuudesta kyseiseen rangaistusmuotoon vastaa kriminaalihuoltolaitos YKA 3 §:ssä (670/2001) tarkoitetun soveltuvuus selvityksen mukaisesti. YKA 3 §:ssä säädetään, että soveltuvuutta pohdittaessa on otettava huomioon rikoksesta epäillyn kyky ja halukkuus suoriutua palveluksesta sekä hänen muut olosuhteensa. Yhtä lailla on selvitettävä mahdollisten tukitoimien tarpeellisuus. Kiteytettynä rangaistusmuoto on siis kolmiportainen: ensin selvitetään soveltuvuus, sittemmin tuomitaan ja lopuksi laitetaan täytäntöön¹⁴³.

Verrattuna yhdyskuntapalveluun soveltuvuus ja aikaisempi rikollisuus ovat rangaistusmuodon soveltamisen kannalta keskeisimmät edellytykset. Vastaajan suoriutumisen palveluksesta on oltava todennäköistä. Tuomioistuimessa tätä täytyy pohtia ennakkollisesti soveltuvuus selvityksen nojalla. Laki itsessään on suhteellisen niukka antamaan tarkempia ohjeita. Tästä syystä ongelmallisiksi tilanteiksi ovat osoittautuneet tapaukset, joissa tutkittavan päihdeongelma muodostaa jonkin asteen riskitekijän palveluksesta selviytymiselle. Päihderiippuvuuden vaativa hoito voi johtaa laitoserangaistukseen siirtymiseen. Aikaisempi rikollisuus saattaa puolestaan muodostua jossain vaiheessa yhdyskuntapalvelun esteeksi, sillä moneen kertaan peräkkäin ei yhdyskuntapalvelua voida katsoa hyödylliseksi rangaistusmuodoksi.¹⁴⁴

Nuorisorangaistuksessa on kysymys tilanteista, joissa uusimisriskiä arvioidaan tekijän elämäntilanteen lisäksi myös aikaisemmin tuomittujen rangaistusten perusteella. Nuorisorangaistus tulee kyseeseen, kun katsotaan, ettei ehdollinen vankeusrangaistus ole riittävä varoitus rikollisen toiminnan jatkamisen suhteen. Aikaisempaa rikosrekisteriä ei välttämättä edellytetä, mutta se ei myöskään ole nuorisorangaistuksen este.¹⁴⁵ RL 6:11:ssä (515/2003) säädetään yhdyskuntapalveluun tuomitsemisesta ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan, kun sen pituus on enintään kahdeksan kuukautta. Ehdottomat vankeusrangaistukset, aikaisemmat yhdyskuntapalvelurangaistukset tai muut painavat syyt voivat olla yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen esteenä. Yhdyskuntapalvelussa jo yksi aikaisemmin

¹⁴² *Lappi-Seppälä* 2000, s. 229–230.

¹⁴³ *Lappi-Seppälä* 1999b, s. 174.

¹⁴⁴ *Lappi-Seppälä* 1999b, s. 176.

¹⁴⁵ *HE 102/2004 vp*, s. 17.

tuomittu yhdyskuntapalvelu voi näin ollen muodostua esteeksi lajin uudelleen tuomitsemiselle.¹⁴⁶

Nuorisorangaistuksen kohdalla aikaisempi rikollisuus ei ole esteenä. Yksi nuorisorangaistuksen perusteista on se, että tuomioistuin arvioi, onko rangaistus riittävä ehkäisemään tulevia rikoksia. Nuorisorangaistuksella ja yhdyskuntapalvelulla olisi tässä mielessä poikkeavat tavoitteet, jos nuorisorangaistuksen tarkoituksiksi erikseen nimetään *pelotevaikute*.

Verrattuna ehdolliseen vankeuteen nuorisorangaistus on sen intensiivisyyden kannalta tuntuvampi rangaistus. Koska lainsäädäntö syystä pyrkii välttämään nuoren lähettämistä vankilaan, on perusteltua, että hänelle voidaan määrätä vielä sakkoa tuntuvampi varoittava rangaistus. Mikäli oikeus katsoo, että ehdollinen vankeus on omiaan antamaan nuorelle riittävän varoituksen ja pelotteen, nuorisorangaistusta ei ole tarpeellista tuomita. Tuomioistuimen on huomioitava tässä tapauksessa nuoren sosiaalinen elämäntilanne ja tarpeet, mitä voidaan pitää oikeudenmukaisena. Suhteutettuna rikostyyppiin ei nuorisorangaistusta voida pitää sen ankaruuden ja rangaistusteikolle sijoittumisensa perusteella ongelmana.

5.4 Miten rangaistuksen toimeenpanossa välttämättömät yhteistyöverkostot kehittyvät?

Ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista laaditaan - yleensä kunnallisen sosiaalitoimen tekemä - nuorten elinoloja ja tarkoituksenmukaista seuraamusta koskeva henkilötutkinta sekä kriminaalihuoltolaitoksen toimeenpanosuunnitelma. Ongelmalliseksi on havaittu kysymys siitä, miten edeltävät selvitykset tukisivat parhaiten kohderyhmäksi valikoituvia nuoria. Edellä mainitut selvitykset tehdään yleensä syyttäjän pyynnöstä, mutta myös poliisi voi esittää tutkintapyynnön. Toimeenpanosuunnitelmaa edeltävä henkilötutkinta tarjoaa informaatiota nuorisorangaistuksen käyttöedellytysten arviointiin. Nuorisorangaistuksen tukitoimista säädetään NRL 3 §:ssä.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Tapani 2006, s. 127.

¹⁴⁷ Marttunen – Keisala 2007, s. 11 ja HE 102/2004 vp, s. 22.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että valikoituminen nuorisorangaistuksen piiriin riippuu paikkakunnasta tai alueesta. Suurimmaksi ongelmaksi on havaittu se, että prosessinaikaisille selvityksille ei ole varattu riittävää säädöspohjaa. Tämän on todettu tuottavan ongelmia siinä suhteessa, että nuorisorangaistuksen käyttömahdollisuutta aletaan pohtia liian myöhäisessä prosessin vaiheessa. Käsittely pitkittyisi ja mutkistuisi, mikäli toimeenpanosuunnitelmaa alettaisiin ylipäättään pyytää vasta tässä vaiheessa. Ongelmaa on kuitenkin onnistuttu hieman lieventämään. Tutkimukset osoittavat, että suurempi ongelma on henkilötutkintasäntely, joka ei ole ajantasainen ja joka tulisi ottaa huomioon jo esitutkinnan aikana.¹⁴⁸ Näin ollen itse prosessiin ja sen vaatimuksiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Tätä ongelmaa on pyritty ratkaisemaan uudella lainsäädännöllä, joka koskee nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä¹⁴⁹.

Kun nuorisorangaistusta kaavailtiin koko maan kattavaa rangaistuslajia, perustuslakivaliokunta puuttui hallituksen esitykseen huomauttaen, että ehdotetut pykälät olivat liian väljiä suhteessa rangaistuksen sisältöön. Yksityiskohtainen sisältö määräytyi siinä vasta tuomion jälkeen toimeenpanosuunnitelman perusteella.¹⁵⁰ Valiokunnan esityksestä ei kuitenkaan havaittavissa huomioita, jotka kohdistuivat tuomioistuinten velvollisuuksiin. NRL 4 § säättää kriminaalihuoltolaitoksen velvollisuudesta laatia toimeenpanosuunnitelma syyttäjän tai tuomioistuimen esittämän pyynnön perusteella.

Hallituksen esityksen mukaan yhdenmukaisen linjan säilyttämiseksi lailla olisi säädettävä siitä, kuka laittaa ehdotuksen nuorisorangaistuksesta alulle. Pyyntö tulisi esittää heti, kun edellytykset sille ovat olemassa. Kriminaalihuoltolaitos voi sittemmin selvittää, soveltuuko nuori rangaistuslajiin vai ei. Näin ollen tuomioistuin voisi perustaa rangaistuksensa alustavaan toimeenpanosuunnitelmaan. Hallituksen esitys korosti sitä, että mikäli syyttäjä ei pyyntöä esitä, on viime kädessä käsittelevällä tuomioistuimella tähän mahdollisuus. Hallituksen esityksen mukaan nuorisorangaistus on otettava vakavasti huomioon seuraamusvaihtoehtona, mikäli henkilötutkinnan ja muun ennen oikeudenkäyntiä tai pääkäsittelyn aikana esille tulleen selvityksen mukaisesti se olisi varteenotettava vaihtoehto. Vaihtoehto-

¹⁴⁸ Marttunen – Keisala 2007, s. 69–70.

¹⁴⁹ Tästä lisää luvussa 7.

¹⁵⁰ PeVL 34/2004 vp.

na olisi pääkäsittelyn lykkääminen. Sama tulisi kysymykseen, jos nuori itse toivoo nuorisorangaistusta.¹⁵¹

Nuorisorangaistuksen toimeenpanoa ei kaikissa tapauksissa aloiteta lainkaan, mikäli nuori esimerkiksi kieltäytyy tekemästä kyseisen rangaistuksen suorittamisen hyväksi mitään tai jos hän syyllistyy ennen toimeenpanon aloittamista niin vakavaan rikokseen, ettei toimeenpanoa ole järkevää aloittaa. Kun nuorisorangaistus on tuomittu, ilmoittaa tuomioistuimista tästä tuomiolausejärjestelmän välityksellä Rikosseuraamusvirastolle. Rikosseuraamusvirasto puolestaan sittemmin harkitsee tuomion täytäntöönpanokelpoisuuden ja toimittaa täytäntöönpanokirjan nuorisorangaistuksen toimeenpanosta vastaavalle kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistolle. Sen jälkeen aluetoimisto ilmoittaa nuorisorangaistukseen tuomitulle, että tämän on ilmoitauduttava 14 päivän kuluessa toimeenpanosuunnitelman laatimista varten.¹⁵² NRKL 4.1 §:ssä säädetään, että nuorisorangaistuksen täytäntöönpano on aloitettava *viipymättä*, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Sittemmin NRL 6 § säättää, että täytäntöönpano on aloitettava *viipymättä*, kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi tai kun tuomio on pantavissa täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

Nuorisorangaistuslain esitöissä oli tarkoitus huomioida mahdollisia ongelmia aiheuttavia kysymyksiä. Näitä kysymyksiä oli ensinnäkin se, tarvitseeko poliisivoimia lisätä, koska laissa nuorisorangaistuksesta (NRL, 1196/2004) on pykälä poliisin virka-avusta noutaa tuomittu, mikäli hän ei saavu valvontatapaamiseen. Tähän hallituksen esitys kommentoi, että todennäköisintä on, että koko maassa näitä tapauksia tulisi olemaan vain muutama kymmenen, mikä ei olisi omiaan aiheuttamaan ylitsepääsemätöntä estettä poliisien resurssien suhteen. Toisena aiheena oli, ettei nuorisorangaistus tulisi aiheuttamaan lisätarvetta syyttävviranomaisten ja tuomioistuinlaitosten osalta. Tätä perusteltiin havainnoilla kokeiluajalta. Hallituksen esitys kuitenkin totesi, että rangaistuksen muuntaminen saattaisi aiheuttaa vähäistä vankeusrangaistuksien täytäntöönpanokustannusten lisäystä. Viranomaisten tehtäviin tai viranomaisorganisaatioon ulottuvia vaikutuksia esityksellä ei ollut.¹⁵³

Lakia valmistelevalta hallitukselta ei tältä osin löydy ratkaisua sille, miksi nuorisorangaistusta ei nykyään käytetä mainittavasti. Syytä joudutaan näin ollen etsimään sy-

¹⁵¹ HE 102/2004 vp, s. 22.

¹⁵² Marttunen – Keisala 2007, s. 73.

¹⁵³ HE 102/2004 vp, s. 14.

vemmältä kuin organisaatiosta tai resurssien puutteesta. Esitys mainitsi, että muuntaminen voi aiheuttaa vankeusrangaistuksien täytäntöönpanokustannuksien lisääntymistä, mutta tästä ei voida lukea syytä, miksei seuraamusta tuomita. Kustannukset eivät saa tuomion oikeudenmukaisuuden ja puolueettomuuden nimissä vaikuttaa rangaistuksen laatuun.

Nuorisorangaistuslain 4 § antaa syyttäjälle ja tuomioistuimelle kehykset toimia mutta ei velvollisuutta. Yhdenmukaisen menettelyn saavuttamiseksi ja epäselvyyksien välttämiseksi on hyvä, että laki säättää aloitteentekijöistä¹⁵⁴. Sanatarkasti pykälää tulkittaessa se luo velvollisuuden ainoastaan suhteessa kriminaalihuoltolaitokseen. Sen sijaan laki säättää tarkasti, milloin syyttäjä on velvollinen toimimaan, kun on kysymys nuorisorangaistuksen muuntamisesta.

Syyttäjän tehtäviin kuuluu huolehtia rikosoikeudenkäynnissä asianosaisten oikeusturvasta lain yleisistä syyttäjistä (YSL, 199/1997) 1.1 §:n mukaisesti. Syyttäjän rooli oikeudenkäynnissä on suuri, sillä hänen panoksestaan riippuu, miten paljon ja millaisia juttuja tuomioistuinkäsittelyyn valikoituu, ja miten perusteellisesti yksittäinen rikosjuttu tutkitaan. Syyttäjän roolina on toimia suodattimena, mikä ilmenee esitutkinnan rajoittamisena. Hänen tehtävänä on viedä prosessi esitutkinnasta mahdolliseen tuomioistuinkäsittelyyn.¹⁵⁵

Toisaalta syyttäjälle ei voida asettaa velvollisuutta vaatia nuorisorangaistusta. Jos syyttäjälle sen sijaan asetettaisiin syyteharkinnan yhteydessä vaatimus huomioida ja selvittää nuorisorangaistuksen mahdollisuus, nuorisorangaistuslain tarkoitus voisi toteutua ja kyseisten rangaistusten määrä voisi nousta takaisin tavoitelukuihin. Täten nuoren oikeusturva toteutuisi mahdollisimman kattavasti rikosprosessissa. Tämä toteutuukin uuden lain myötä, joka säättää nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä. Nuorisorangaistuksen vaihtoehto tulee näin yhdenvertaisemmin huomioiduksi.

Nuorella on itsellään myös oikeus toivoa nuorisorangaistusta tuomittavaksi. Tällöin hänen on oltava yhteydessä syyttäjään. Toivomus voi tulla kysymykseen tilanteissa, joissa viranomaiset itse ovat pohtineet lähinnä ehdollista vankeusrangaistusta.¹⁵⁶ Yhdyskuntapalvelussa rikoksesta epäilty voi itse pyytää selvitystä, soveltuuko yhdyskuntapalvelu tuomittavak-

¹⁵⁴ HE 102/2004 vp, s. 22.

¹⁵⁵ Virolainen 2004, s. 32–37.

¹⁵⁶ Marttunen - Keisala 2007, s. 12.

si. Sen sijaan, että epäilty olisi ensin yhteydessä syyttäjän, kuten nuorisorangaistuksessa, hän on suoraan yhteydessä kriminaalihuoltolaitokseen, kuten asetuksessa yhdyskuntapalvelusta (YKA, 1259/1990) 3.3 § (670/2001) säättää.¹⁵⁷

Syyttäjän haastattelussa tuli esille se seikka, ettei nuori itse välttämättä tiedä nuorisorangaistuksen mahdollisuudesta. Yleensä mikäli tätä rangaistusta esitetään omatoimisesti, se tapahtuu asianajajan kautta. Sen sijaan yhdyskuntapalvelun osalta aikuiset ovat itse aloitteisempia ja toivovat sitä. Tästä voimme päätellä, että aikuiset ovat usein valvuneempia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, mikä on yhteiskunnallisesta näkökulmasta täysin luonnollista. Voimmekin kysyä, olisiko koulujen opetussuunnitelmissa syytä huomioida se, että nuorille opetettaisiin ja kerrottaisiin rikosten erilaisista seuraamuksista ja kiinnijäämisen todellisista vaikutuksista tulevaisuuteen.

Kuten edellä todettiin, nuorella on oikeus ehdottaa nuorisorangaistusta tuomittavaksi. Sitä, että nuori itse toivoo tätä rangaistuslajia, ei kuitenkaan voida pitää pääsääntönä, vaan tuomioistuimella on lakiin kirjattuna tästä suurempi vastuu. Jos nuoren omaa toivetta nuorisorangaistuksesta verrataan toivomukseen yhdyskuntapalvelusta, nuoren on ensin otettava yhteyttä syyttäjään ja pohdittava sitä kautta soveltuvuutta. Tämä puolestaan pitkittää soveltuvuus selvityksen mahdollista alkamista. Kuten yhdyskuntapalvelussa, olisi joustavampaa prosessointia, mikäli nuorella olisi mahdollisuus ottaa yhteyttä suoraan kriminaalihuoltolaitokseen ja laittaa selvitys mahdollisimman nopeasti vireille. Jos laissa olisi suora säännös tuomioistuineläytöksen kattavammasta velvollisuudesta huomioida nuorisorangaistuksen mahdollisuus, ei viittausta nuoren vireillepanosta tarvittaisi.

Nuorisorangaistuksen käyttö on laskenut huomasti sitten sen kokeilusta. Tähän voi olla syynä se, että valikoituminen nuorisorangaistuksen piiriin on suhteellisen sattumanvaraista, eikä käräjäpiirien välillä ole yhtenäistä linjaa nuorisorangaistuksien tuomioista. Lisäksi ongelmia aiheuttaa se, ettei eroa ehdollisen vankeusrangaistuksen ja nuorisorangaistuksen välille ole säädetty riittävän tarkasti. Nuorisorangaistusta ei tule käyttää, mikäli ehdollisen katsotaan riittävän. Lisäksi nuorisorangaistuksen käyttöä saattaa vähentää se, että toimet esitutkintavaiheessa - henkilötutkinnan vaiheet - eivät täytä täysin tarkoitustaan. Nuoriso-

¹⁵⁷ Lappi-Seppälä 1999b, s. 173.

rangaistuksen mahdollisuus on huomioitu liian myöhään, mutta aika näyttää, miten uusi laki vaikuttaa tähän asiaan.

Syyttäjän mukaan viranomaisten välinen keskinäinen yhteistyö toimii. ” — sitä aina tietysti varmaan rasittaa se, että joka taholla on liikaa juttuja tai on kiire ja niin edelleen ja henkilöstö tietty vaihtuu jonkin verran, mutta meillä on hyvät henkilösuhteet aina ollut kaikkiin, tai meillä toimii tämä.” Syyttäjälaitos ja rikosseuraamuslaitos järjestävät keskenään palaveriteita nuorten seuraamusselvityksistä ja nuorisorangaistuksista. Poliisin osalta syyttäjä kertoo, että ilmoitukset nuoria koskevissa rikosepäilyissä tulevat suurina massoina. Nämä tiedot tulevat automaattisesti.

Rikosseuraamuslaitoksen työntekijän mukaan yhteistyö poliisin ja RISE:n välillä toimii. Hän kertoo, että poliisin nuorisotiimillä on ollut varmasti suuri vaikutus nuorten rikollisuuden vähenemiseen ja yhtäläillä myös viranomaisten väliseen yhteistyöhön. Toisaalta mitä useampi taho lausunnon laatimiseen osallistuu, sen vaikeampaa on löytää yhteistä aikaa. Haastateltavan mukaan rangaistus auttaa vain, jos viranomaisten välinen yhteistyö toimii. Lisäksi olisi tärkeää, jos oikeuslaitoksen kanssa olisi entistä enemmän keskustelua. Keskustelua tulisi käydä käsityksistä rangaistuksen sisällöstä ja lopputuloksen merkityksestä. Tällä hetkellä näyttää, ettei tuomioistuimella ole yhtenäistä linjaa siitä, milloin nuorisorangaistus tulee sovellettavaksi.

Lisäksi RISE:n työntekijän mukaan sosiaalitoimi kokee, että RISE toimii siinä, missä he eivät ole onnistuneet. Kuitenkin yhteistyöllä asia hoituisi parhaiten. Näin nuorta saataisiin enemmän heräteltyä oman asiansa äärelle. On myös tärkeää, että huomioidaan oiennut tilanne ja kannustetaan nuorta, eikä ainoastaan katsota menneisyyttä. Kun nuoren tilannetta selvitetään, verkostoon kuuluu usein poliisi, koulu, sosiaalitoimi sekä päihdehuolto, jolloin moni eri taho on vaikuttamassa nuoreen. Tärkeää olisi saada nuoren kannalta kaikki mahdollinen hyvä osaksi prosessia.

5.5 Ovatko juuri 15–17-vuotiaat oikea kohderyhmä?

Nuorten erikoiskohtelua, lievempää rangaistusmuotoa, perustellaan muun muassa sillä, että nuori syyllistyy rikokseen ennemminkin ajattelemattomuudesta kuin harkiten. Lisäksi voidaan todeta, että ympäristön (ja yhteiskunnan) asettamien rajojen kokeileminen on normaalia aikuiseksi itsenäistymistä. Näillä perusteilla on hyvä, että rikosoikeudellinen järjestelmä voi ottaa huomioon tekijän iän myös seuraamusten suunnittelussa.¹⁵⁸

Suomen lainsäädännössä ja kriminaalipolitiikassa on hyväksytysti ja yleisesti otettu linja siitä, että alle 18-vuotiaan lähettämistä vankilaan tulisi välttää. On havaittu, että vankeusrangaistuksen aiheuttamat erilaiset haittavaikutukset tuntuvat tässä ikäryhmässä vielä raskaampina kuin varttuneemmilla rikoksentekijöillä.¹⁵⁹ Ikärajaus 15 – 17-vuotiaissa on katsottu perustelluksi, sillä tarkoituksena on suunnata rangaistusmuoto ikäluokkaan, jonka parissa saavutettaisiin mahdollisesti parhaat tulokset¹⁶⁰.

Rikoslain 6:1.2 (1195/2004) määrittelee, että rangaistuslajina nuorisorangaistuksessa on kysymys erityisestä rangaistuksesta alle 18-vuotiaana tehdyille rikoksille. Kiteytettynä nuorisorangaistukseen voidaan tuomita henkilöitä, jotka ovat olleet rikosta tehdessä 15–17-vuotiaita. Nuorisorangaistus voidaan tuomita myös tilanteissa, joissa tuomioistuimessa on yhtä aikaa käsiteltävänä rikokset, joista ainoastaan osa on tehty alle 18-vuotiaana.¹⁶¹

Kahdeksaatoista ikävuotta pidetään perusteltuna yläikärajana nuorisorangaistukselle, sillä tätä nuorempien rikoksia leimaa useimmiten jännityksen ja toiminnan etsintä, kun taas vanhempien rikoksiin liittyy useimmiten suunnitelmallisuutta. Tarkoituksena on suunnata rangaistusmuoto ikäluokkaan, jonka parissa saavutettaisiin mahdollisesti parhaimmat tulokset. Nykyisen lainsäädännön mukaan 18 vuotta on täysi-ikäisyyden raja. Näin ollen ikäraja on sopusoinnussa myös lastensuojelulain kanssa (SL, 417/2007).¹⁶²

Alle 15-vuotias katsotaan puolestaan lain puitteissa vastuuvapaaksi rangaistuksesta¹⁶³. Tästä syystä nuorisorangaistuksen ikäluokka on perusteltu. Lain säädännöstä ei löydy syytä

¹⁵⁸ *KM 2003:2*, s. 7.

¹⁵⁹ *KM 2003:2*, s. 13.

¹⁶⁰ *HE 109/1996 vp*, s. 11.

¹⁶¹ *Tapani 2006*, s. 136–137.

¹⁶² *HE 109/1996 vp*, s. 11.

¹⁶³ *Kt. RL 3:4.*

siihen, ettei rangaistusmuotoa käytetä, koska sen kohdeikäryhmä ei sovellu rangaistusmuotoon. Kysymyksessä on väliin putoava ikäluokka, jota ei voida lukea rikosoikeudellisesti vastuuvapauden piiriin, mutta jota ei myöskään voida rinnastaa aikuiseen kypsymättömyytensä perusteella. Tämä on myös sopusoinnussa alaikäisiin kohdistuvan lastensuojelulain¹⁶⁴ kanssa.

Hallituksen esitys¹⁶⁵ on asiallisesti huomionut, että rikokset, joihin alle 18-vuotiaat syyllistyvät, johtuvat usein rajojen etsimisestä ja ajattelemattomuudesta. Täysi-ikäisiä nuoremmilla ei ole vielä välttämättä täyttä kykyä ymmärtää tekojensa seurauksia suunnitelmallisuuden puuttuessa. Nuorille rikoksen tekijöille on kuitenkin osoitettava, ettei rikollisuus ole sallittavaa ja siksi on tärkeää, että juuri tälle ikäryhmälle on olemassa heidän ikäluokalleen erikseen räätälöity rangaistuslaji. 15 vuotta nuorempien kohdalla rangaistusmuoto olisi liian ankara suhteutettuna henkilön kypsyyteen ja taas yli 18-vuotiaille kysymyksessä olisi liian lievä tapa reagoida rikokseen. Katsoisin, ettei kohderyhmän ikämäärityksessä ole havaittavissa ongelmaa ja nuorisorangaistus on hyvä rangaistuslaji nimenomaan kyseessä olevalle väliin putoavalle ikäryhmälle.

Empiirisessä tutkimuksessa kysyttiin syyttäjältä, kuinka usein hän on tekemisissä alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn kanssa. Vastauksena oli, että useamman kerran kuukaudessa, viikoittain. Suurimmaksi osaksi nämä tapaukset ovat olleet sakkorangaistuksella sovitettavissa olevia tekemuotoja tai kyseessä on ensimmäinen tai toinen vaatimattomampi rikos. Kuitenkin rikostyyppinä löytyy laidasta laitaan. Syyttäjä arvioi, että vuoden 2010 aikana nuorten tekemät rikokset ovat hiukan vähentyneet, mutta siihen voi vaikuttaa myös nuorison määrän ylipäättäinen vähentyminen kyseisellä seudulla.

Kivivuoren ja Honkatukian tekemän kyselytutkimuksen mukaan nuorten osuus, jotka pidättyvät lainrikkomisesta, on noussut voimakkaasti viimeisen 10–15 vuoden aikana. Näyttää siltä, että tämän päivän 15–16-vuotiaat ovat lainkuuliaisempia kuin ikäisensä kymmenen vuotta sitten. Voi olla, että ilmiö on yhteydessä siihen, että nuorten piirissä suhtautu-

¹⁶⁴ Kt. esim. SL 6 §, jossa lapseksi katsotaan alle 18-vuotias henkilö ja nuoreksi 18–20-vuotias. Lainsäädännössä käsitteillä ei ole sinänsä yhtäläisyyttä, joten tutkimukseni yhteydessä on täysin perusteluta käyttää 15–18-vuotiaista jo käsitettä nuori.

¹⁶⁵ HE 109/1996 vp.

minen rikollisuuteen, heidän rikosasenteensa, on tiukentunut. Asenteiden lisäksi muutokseen ovat vaikuttaneet yhteiskunnalliset, valvonnalliset ja kontrolliin liittyvät tekijät.¹⁶⁶

Syyttäjä kertoi, että heillä päin on oikeastaan aika harvoin sellaisia tapauksia, joissa nuori olisi niin moninkertainen uusija, että ehdoton vankeusrangaistus olisi jo lähellä. Harvemmin ensikertalaisenakaan tehty rikos on laadultaan niin törkeä, että siitä voisi tuomita vankeutta. Nuoret alle 18-vuotiaat syyllistyvät suhteellisen tavanomaisiin rikoksiin. Syyttäjän näkemys on, että nuorisorangaistuksen soveltamisala on sen verran suppea, että se sisältää vain vähän sellaisia rikoksia, joihin se sopisi.

Haastateltaessa syyttäjää nousi esille kysymys, voisiko nuorisorangaistuksen ikärajaa nostaa esimerkiksi 21 vuoteen. Tuon ikäisiä rikokseen syyllistyviä on yhteiskunnassamme huomattavasti enemmän kuin alle 18-vuotiaita. Syyttäjän mukaan 21 ikävuoteen saakka on henkilöitä melkein yhtä vaikea tuomita ehdottomaan vankeuteen kuin alle 18-vuotiaitakin. Tästä syystä ikärajan nostaminen voisi olla perusteltua. Sen vuoksi syyttäjä ehdottaa ikäkategorioiden laajentamista.

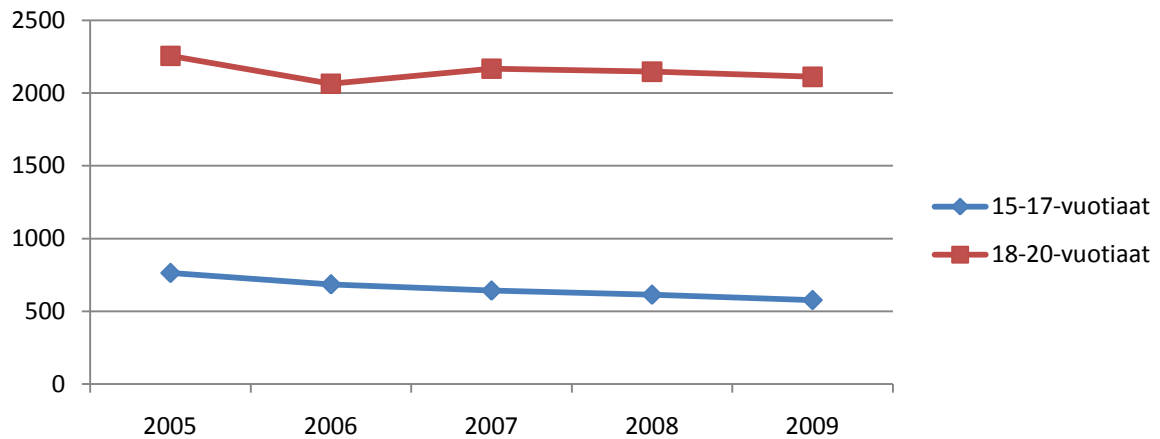
Myös RISE:n työntekijän mielestä ikärajan nostaminen voisi olla yksi ratkaisuvaihtoehto soveltamisongelmaan. Haastateltava nostaa kuitenkin tässä kohden esille kysymyksen siitä, osuttaisiinko ikärajaa nostettaessa taas samalla lailla vain tietyille marginaalille, niin ettei valikoituvuusongelma poistuisi. Mitä yksinkertaisempia seuraamusjärjestelmät olisivat, sen parempi, sillä muuten niiden sisältämät rakenteet muodostuvat toimeenpanossa enemmän valikoiviksi.

Tärkeimpänä RISE:n työntekijä pitää sitä, että oikeus kuuntelisi, mitä yhteistyöfoorumi on lausunnossaan sanonut nuoren rangaistuksesta selviytymisestä sekä siitä, miksi joku toinen ei selviydy. Toisinaan oikeus on vaatinut nuorelle nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelman tekemistä, vaikka yhteistyötahot ovat nähneet, ettei nuorella ole edellytyksiä selviytyä siitä.

Kuvio 4 osoittaa eron, kuinka paljon enemmän ehdollista vankeutta tuomitaan 18–20-vuotiaille kuin 15–17-vuotiaille. Tosin tässä kohden on myös huomioitava se, että van-

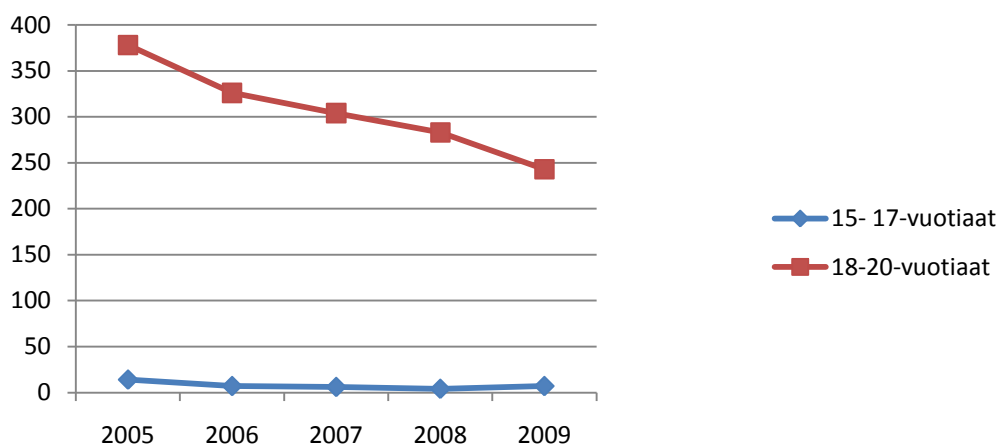
¹⁶⁶ *Honkatukia – Kivivuori* 2006, s. 344.

hempia rikoksentekejiöitä on myös lukumäärällisesti enemmän. Vertailun tarkoituksena on lähinnä selventää sitä, että 18–20-vuotiaiden ikäryhmän sisällyttäminen nuorisorangaistuksen piiriin laajentaisi nuorisorangaistuksen käyttömahdollisuutta, sillä nuorisorangaistusta käytetään ehdollisen sijasta. Tämän hetkisen nuorisorangaistuksen ikäluokkaan kuuluviin on sovellettu ehdollista vankeutta useamman sadan kerran vuodessa. Vastaavasti 18–20-vuotiaiden kohdalla tämä lukumäärä on jo yli 2000:n.

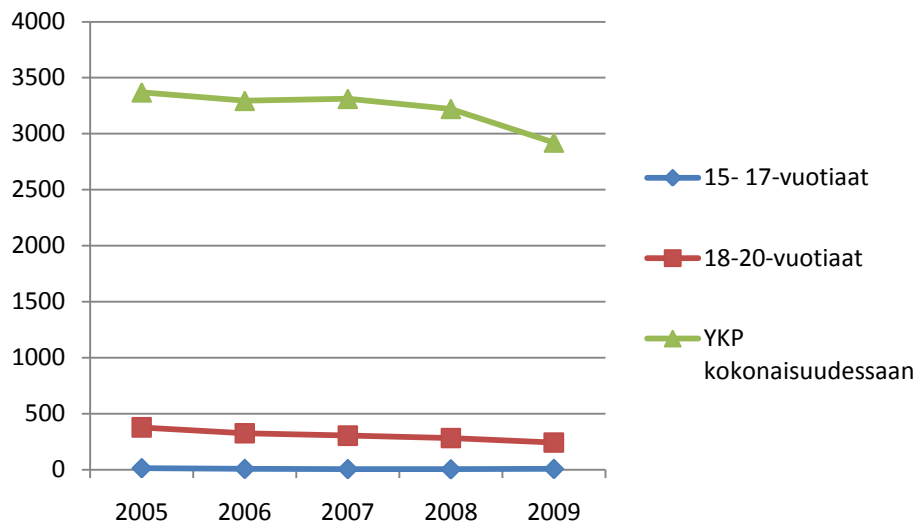
Kuvio 4 Ehdolliset vankeudet nuorten ikäluokkien välillä

Yhdyskuntapalvelua on tuomittu huomattavasti vähemmän kyseisille ikäluokille kuin ehdollista vankeutta. Alle 18-vuotiaille sitä on tuomittu vain muutama kappale ja 18–20-vuotiaiden ikäluokassa muutama sata. Tämäkin lukumäärä on laskussa, kuten kuvio 5 osoittaa. Syytä tähän ei löydy pelkästään tilastoinnista.

Kuvio 5 Yhdyskuntapalvelu nuorten ikäluokissa

Yhdyskuntapalveluun soveltuvia on katsottu olevan kuitenkin useampia satoja vuodessa. Kokonaisuudessaan tuomioiden lukumäärät yhdyskuntapalvelun osalta ovat pysyneet suhteellisen tasaisina vuosien 2003–2009 välisenä aikana. Vuonna 2009 sen käyttö laski noin 300:lla edellisvuodesta, kuten kuviosta 6 voimme nähdä.

Kuvio 6 Vuosina 2005–2009 tuomitut yhdyskuntapalvelut

Vuonna 2009 tapahtunut lasku on liitettävissä suurimmalta osin 18–20-vuotiaiden ikäluokkaan, jossa yhdyskuntapalveluja tuomittiin 243 kertaa. Kokonaislasku oli 301 kappaletta. Tämän perusteella voimme epäsuorasti myös esittää kysymyksen, korreloisiko nuorten aikuisten soveltumattomuus yhdyskuntapalveluun myös nuorisorangaistukseen soveltuvuuteen, mikäli sen ikäluokkaa laajennettaisiin. Muutoksessa on Tilastokeskuksen mukaan kyse kuitenkin vain muutamasta prosentista, joten määrän lasku ei ole suuri ongelma.

5.6 Toimivatko nuorisorangaistuksen ehtojen rikkomista koskevat sanktiot?

Tuomitun velvollisuuksista kokeiluajana säädettiin NRKL 7 §:ssä. Siinä säädetään, että tuomitun on noudatettava toimeenpanosuunnitelmaa ja sen nojalla annettuja määräyksiä. Hänen tulee lisäksi olla suunnitelmassa määrättyllä tavalla yhteydessä valvojaansa säännöllisesti sekä suorittaa saamansa tehtävät. Mikäli tuomittu menettelee vastoin toimeenpanosuunnitelmaa tai sen nojalla annettuja määräyksiä, olisi kriminaalihuoltolaitoksen annetta-

va kirjallinen huomautus. NRL 12 § säättää lisäksi, ettei tuomittu saa olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena.

Ehtojen rikkomisesta NRKL säättää 10 ja 11 §:issä. Kriminaalihuoltolaitoksen on viipymättä laadittava selvitys asiasta viralliselle syyttäjälle ja yhtäaikaaisesti kriminaalihuoltolaitos voi kieltää nuorisopalvelun aloittamisen tai keskeyttää sen. Seuraamuksina on mahdollista, että valvottavan valvonta-aikaa pidennettäisiin enintään vuodella tai nuori voidaan tuomita rangaistukseen, joka vastaa nuorisorangaistuksesta suorittamatta jäänyttä osaa. NRL 12 § säättää, että kriminaalihuoltolaitoksen on annettava tuomitulle suullinen huomautus tai kirjallinen varoitus, mikäli tämä rikkoo laissa säädettyjä velvollisuuksiaan. Tämän lisäksi tuomitulle pitää varata tilaisuus tulla kuulluksi ja hänelle on ilmoitettava, mitä mahdollisia seurauksia laiminlyönnillä on. Nuorisorangaistuksen sijaan tuomittavasta rangaistuksesta säädetään NRL 18–19 §:issä. Suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan tilalle voidaan tuomita ehdoton vankeusrangaistus.

Kriminaalihuoltolaitos voi pyytää poliisilta virka-apua tuomitun noutamiseksi valvontatapaamiseen NRL 15 §:n mukaan. Käytännössä toimeenpanosuunnitelman rikkominen ja uusien rikosten tekeminen ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Rikkomukset on jaoteltu lievään ja vakavaan ehtojen rikkomiseen. Lievässä rikkomuksessa nuorelle annetaan huomautus ja vakavasta on kysymys silloin, kun sovelletaan NRL 10 ja 11 §:ien säännöksiä, jolloin lievemmät sanktiot eivät ole riittäviä. Hallituksen esitys arvioi, että nuorisorangaistuksen keskeyttäminen ja muuttaminen toiseksi rangaistukseksi olisi harvinaista NRKL 11 §:n nojalla. Esitys oletti, että suurin osa tapauksista tulisi käsiteltäviksi yhteistä vankeusrangaistusta koskevan NRKL 12 §:n mukaan. Kuitenkin kokeiluajan tutkimuksen kohteena olleista nuorisorangaistuksista 83 % keskeytettiin NRKL 11 §:n perusteella. Vain 17 %:n verran sovellettiin NRKL 12 §:ä.¹⁶⁷

On pohdittu, miten suullinen tai kirjallinen huomautus pystyisi olemaan riittävän tehokas sanktio nuorelle, joka kapinoi toimeenpanosuunnitelmaa vastaan. Näin ollen ehtoja rikottaessa on pyritty konkreettisiin sanktioihin. Tällöin sanktiojärjestelmä perustuu siihen, että nuoriin valvottaviin pidetään aktiivisesti ja henkilökohtaisesti yhteyttä ja heille tarjotaan useita mahdollisuuksia saapua valvontatapaamisiin tai suorittaa palvelutuntejaan. Viimei-

¹⁶⁷ *Marttunen – Takala* 2002, s. 85–87.

senä keinona käytetään muuksi rangaistukseksi muuttamista. Nuorille annetaan useamman kerran mahdollisuus parantaa käytöstään, ennen kuin raskaampiin seuraamuksiin ryhdytään.¹⁶⁸

Laki yhdyskuntapalvelusta 7b §:n (66/2003) mukaan ehtoja rikottaessa yhdyskuntapalveluksessa, on kriminaalihuoltoyhdistyksen annettava tuomitulle suullinen tai kirjallinen huomautus ennen varsinaista täytäntöönpanon lakkauttamista. Yhdyskuntapalvelu voidaan muuntaa vankeudeksi YKL 10 §:n mukaisesti. Näin ollen nuorisorangaistuksessa nuorelle annetaan suurempi mahdollisuus muuttaa käytöstään ja varoittavilla toimenpiteillä toivotaan olevan riittävä pelotevaikute, jotta säästyttäisiin nuoren sijoittamiselta vankilaan.

Korkein oikeus joutui ratkaisussaan KKO 2008:87 pohtimaan kysymystä siitä, millainen vastaava rangaistus määrätään suorittamatta jääneestä nuorisorangaistuksesta. Alun perin Helsingin käräjäoikeus oli tuominnut A:lle 60 tuntia nuorisopalvelua, josta oli RL 3:11 nojalla vähennetty viisi tuntia. Valvonta-ajaksi oli määrätty vuosi. Valvonta-ajan päätyttyä A oli suorittanut 40 tuntia nuorisopalvelua. Myöhemmin nuorisopalvelu keskeytettiin puuttuvien 15 tunnin vuoksi, kun hän ei lukuisista laadituista aikatauluista huolimatta sitoutunut suorittamaan kyseisiä tunteja. Keskeyttämistä perusteltiin lisäksi sillä, että A oli syylistynyt valvonta-ajalla uusiin rikoksiin ja hän oli ollut tutkintavankeudessaakin. A:n katsottiin jättäneen nuorisopalvelun suorittamisen kesken.

Toisin kuin yhdyskuntapalvelussa nuorisorangaistusta tuomittaessa päätöksessä ei verrata tunteja ja vankeusrangaistusta keskenään. Nuorisorangaistusta ei tuomita toisen rangaistuksen sijasta kuten yhdyskuntapalvelua. Päätöksensä korkein oikeus perusteli näin ollen teon laadulla ja siitä tuomitun nuorisorangaistuksen ankaruudella. A sai osakseen oheissakolla tehostetun neljän kuukauden ehdollisen vankeusrangaistuksen.

Nuorisorangaistuksen kokeiluajana tehdyn tutkimuksen mukaan sen suorittaminen oli yhteydessä alhaisempaan uusintarikollisuuteen. Jos taas nuorisorangaistus muunnettiin muuksi rangaistukseksi, se oli puolestaan yhteydessä korkeampaan uusimiseen. Kuitenkin voidaan sanoa yleisen kriminologisen tietämyksen perusteella, että yhteys nuorisorangais-

¹⁶⁸ *Marttunen – Takala* 2002, s. 88.

tuksen suorittamisen ja uusintarikollisuuden välillä on suhteellisen pieni. Taustatekijöillä on tässä yhteydessä paljon suurempi merkitys.¹⁶⁹

Nuorisorangaistukseen tuomituille tulee myös usein tuomioita muista rikoksista, joihin on syyllistytty jo ennen kuin nuorisorangaistus on tuomittu, mutta tätä ei voi varsinaisesti laskea uusintarikollisuudeksi. Kokeiluvuosina vanhoista rikoksista tuomioita tuli 45 %:lle nuorisorangaistusta suorittaville, eikä luku muuttunut, kun nuorisorangaistus tuli koko maan kattavaksi. *Keisala* ja *Marttunen* ovat tehneet tutkimuksen, jossa he vertasivat nuorisorangaistukseen ja ehdolliseen vankeuteen tuomittuja nuoria. Sen mukaan 16 % nuorisorangaistukseen tuomituista oli tuomittu vankilarangaistukseen 7.3.2007 mennessä. Sama luku ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomituille oli 18 %. Ero näiden kahden rangaistuslajin muuntamisessa vankeudeksi oli siis vain 2 prosenttiyksikköä.¹⁷⁰

5.7 Onko nuorisopalvelun tuntimäärä (vähintään 10 ja enintään 60 tuntia) tarkoituksenmukainen?

Nuorisorangaistus koostuu sekä nuorisopalvelusta että valvonnasta. Valvontaa voidaan tuomita vähintään neljä kuukautta ja enintään vuosi ja nuorisopalvelua taas vähintään 10 ja enintään 60 tuntia. Kyse on valvonnan alaisena tehtävästä säännöllisestä palkattomasta työstä ja sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävästä. Palkaton työ voidaan suorittaa joko julkisyhteisön tai julkisoikeudellisen yhdistyksen tai muun voittoa tavoittelemattoman yhteisön tai säätiön tehtävissä. Sosiaalista toimintakykyä puolestaan edistävät erilaiset kurssit ja ohjelmat, joiden tavoitteena on antaa nuorelle tukea rikoksettomaan elämään ja opastaa tätä elämän eri alueilla ilmenevissä kysymyksissä esimerkiksi ammatinvalinnan ja vapaa-ajan käytön suhteen. Nuorisopalvelua on voinut suorittaa siis myös muulla tavoin kuin palkattomalla työllä. Tunnit on täytetty palkattoman työn lisäksi lähes yksinomaan valmiiksi laadittujen työskentelyohjelmien läpikäymiseen. Noin kolmannes käytettiin ”Nuori ja rikos” – työskentelyohjelman parissa.¹⁷¹ Nuorisopalveluun on mahdollista sisäl-

¹⁶⁹ *Marttunen – Takala* 2002, s. 113.

¹⁷⁰ *Keisala – Marttunen* 2007, s. 77–78.

¹⁷¹ *KM* 2003:2, s. 14–15.

lyttää myös ryhmätoimintaa¹⁷². Nuorisopalvelun lopullinen sisältö on siis suhteellisen joustava.

Käytännössä nuorisopalvelutunnit ovat jakautuneet suhteellisen tasaisesti palkattoman työn ja muiden sosiaalista toimintakykyä edistävien tehtävien välille. Palkattoman työn osuus oli ensimmäisenä vuonna vähäisempää, mutta tämä muuttui vuodesta 1998 eteenpäin.¹⁷³

Verrattuna muihin länsimaissa käytössä oleviin avoseuraamuksiin, nuorisorangaistuksen toteutus ei ole Suomessa kovin intensiivistä. Suomessa nuorisorangaistukseen kuuluvia tapaamiskertoja on muutama tunti viikossa kuin taas esimerkiksi Saksassa ja Englannissa nuorisoseuraamukset koostuvat muutamasta kymmenestä viikkotunnista.¹⁷⁴

6 Nuorisorikosoikeus ulkomailla

6.1 Siirrännäisyys

Ovatko muiden valtioiden oikeussäännökset sitten mahdollisesti myös sovellettavissa Suomessa? Kysymys on siitä, miten on mahdollista hyödyntää muissa valtioissa toimivia rangaistusmalleja muuallakin. Tätä kysymystä täytyy avata *transiplantti* – termin avulla.

Legal transplant – termi (transplanti) tarkoittaa oikeudellista siirrännäistä eli oikeudellista lainaamista valtiosta toiseen. Se on tunnetun oikeudellisen ilmiön (esimerkiksi säännöksen tai periaatteen) siirtymistä oikeusjärjestyksestä toiseen. Käsitteenä transplanti vastaa metaforaa, jolla ei ole yksiselitteistä merkitystä. Globaalisti transplantit ovat aiheuttaneet paljon kiivastakin keskustelua ja Suomen oikeuskirjallisuudessa transplantit ovat esiintyneet 1980-luvulta lähtien ilman suurta kiihtymystä. *Linna* kuvaa transplanti – termiä oikeusjärjestyksestä suoraan toiseen¹⁷⁵ oikeusjärjestykseen siirtynyttä, suhteellisen rajatuksi oikeu-

¹⁷² HE 102/2004 vp, s. 5.

¹⁷³ HE 102/2004 vp, s. 6.

¹⁷⁴ *Keisala – Marttunen* 2007, s. 79.

¹⁷⁵ Tarkoitetaan maasta toiseen siirtymistä.

delliseksi aineeksi, joka on omaksuttu yleensä vapaaehtoisesti, mutta voi olla myös pakolla siirretty.¹⁷⁶

Kysymys on siis keskustelusta siitä, ovatko oikeudelliset ilmiöt siirrännäisiä valtiosta toiseen. Koska transplanti esiintyy metaforana, on se myös kovin kritisoitu termi. *Linna* huomioi artikkelissaan kritiikin antajan *Máximo Langerin* ajatuksen, jonka mukaan vertauskuva antaa ymmärtää, että oikeudelliset siirrännäiset olisivat yksinkertaisesti leikattavissa ja liimattavissa oikeusjärjestyksien välillä¹⁷⁷. *Linnan* mukaan metafora on silti käyttökelpoinen sillä perusteella, ettei transplanti koskaan johda täysin identtiseen ilmentymään siirtyessään oikeusjärjestysten välillä, vaan lopputulos voi olla hyvin erilainen. Tämä sisältyy lainsäädäntötransplanttien perusominaisuuksiin. Muokausvaiheessa transplantiin liittyvä vastaanottavan oikeuskulttuurin aineksia.¹⁷⁸

Linnan mukaan mikä tahansa oikeuslähteen asemassa oleva oikeusjärjestyksen aines on mahdollista omaksua myös osaksi toista oikeusjärjestystä. Yleisesti puhuttaessa oikeudellisesta siirrännäisestä tarkoitetaan siirtymistä lainsäädännön kautta, mutta yhtä lailla myös muiden oikeusjärjestysten ylinten oikeusasteiden omaksumat ratkaisulinjat voivat olla siirtymisen kohteena.¹⁷⁹ Itse jaan *Linnan* näkemyksen siitä, että siirtymisen mahdollistaa siirrettävän ilmiön oikeuslähteellinen asema siirrettävässä oikeuskulttuurissa. Kuten *Linnakin* huomioi, siirrettäessä huomioidaan kuitenkin aina muutoksen tarve, tarkoitus ja keinot¹⁸⁰. Jokainen oikeusjärjestys on sen verran erilainen, ettei pelkkä leikkaa – liimaa -siirtäminen toimisi, eikä siirtäminen näin ollen tuottaisi tulosta, ellei sitä istutettaisi juurineen osaksi omaa oikeusjärjestystä.

¹⁷⁶ *Linna* 2010, s. 835 ja 837.

¹⁷⁷ *Linna* 2010, s. 842.

¹⁷⁸ *Linna* 2010, s. 843.

¹⁷⁹ *Linna* 2010, s. 844.

¹⁸⁰ Kt. *Linna* 2010, s. 844.

6.2 Saksa

Saksassa nuorisorikosoikeus on pysynyt varsin muuttumattomana jo pitkän aikaa¹⁸¹. Nuorisorikosoikeuden säännöksiä alettiin ensi kerran säätää 1800-luvulla ja Saksa kopioi omansa osittain Ranskan rikoslaista. Tuolloin rangaistusvastuuiäksi säädettiin 16 vuotta, mutta mikäli tätä nuorempi henkilö ymmärsi tekonsa lainvastaisuuden, voitiin hänetkin myös tuomita.¹⁸² Rangaistusvastuukärajä määriteltiin absoluuttisesti vuonna 1871 18 vuoteen¹⁸³.

Saksaan säädettiin 1900-luvun alussa nuorisotuomioistuinelaki erityisine prosessisäännöksineen ja seuraamuksineen. Tämä laki kuitenkin koski ja koskee edelleen vain sellaisten tekojen käsittelyä, joiden kriminalisoinnista on säädetty yleisessä rikoslaissa.¹⁸⁴ Saksan nuorisotuomioistuimen käytössä olevat seuraamukset ovat luonteeltaan kasvatuksellisia¹⁸⁵.

Saksassa langetetaan kasvatuksellisia seuraamuksia rangaistusten sijaan, minkä keskeisin tarkoitus on välttää nuoren sijoittamista vankilaan. Toisena poikkeuksena yleisestä rikosoikeudesta on se, että nuorisorikosoikeus sisältää poikkeaman syytepakkoperiaatteesta^{186,187}. Syyttäjä voi tehdä syyttämättäjättämispäätöksen sen perusteella, että tekijän käyttäytymiseen on jo muuten puututtu kasvatuksellisesti. Päätös voi olla myös ehdollinen, jolloin nuoren on osallistuttava johonkin vaihtoehtoisia seuraamuksia järjestävään ohjelmaan ja syytteestä luovutaan, kun nuori on suorittanut ohjelman loppuun.¹⁸⁸ Lisäksi Saksassa sovelletaan nuorten hyvinvointilakia, joka on klassinen esimerkki *parens patriae* – doktriinista. Viranomaiset ja valtio ottavat kasvattajan aseman, jos lapsen tai nuoren omat vanhemmat eivät ole tähän kykeneviä tai halukkaita.¹⁸⁹

Saksassa siis sovelletaan nuoria koskevaa erityislakia, kun 14 vuoden vastuukärajä ylittyy ja kun tekijä on alle 18-vuotias syyllistyessään rikokseen, joka olisi yleisen rikosoikeuden

¹⁸¹ Marttunen 2008, s. 72. Alkuperäinen lähde mm. Albrecht, Hans-Jörg 2004, Youth Justice in Germany. Teoksessa Youth Crime and Youth Justice, Comparative and Cross-National Perspectives. s. 443.

¹⁸² Harrikari 2004a, s. 69–70.

¹⁸³ Marttunen 2008, s. 72. Alkuperäinen lähde: Croft, Thomas 2002: The Criminal Responsibility of Children and Young Persons. A Comparison of English and German Law. s. 97–103.

¹⁸⁴ Marttunen 2008, s. 73. Alkuperäinen lähde: Albrecht, Hans-Jörg 2004, s. 444.

¹⁸⁵ Marttunen 2008, s. 73. Kt. myös Weigend, Thomas 1992: Uusklassismi vai rehabilitaatio? Uusia suuntauksia nuorisorikosoikeudessa. Lakimies 5/1992. s. 733–734.

¹⁸⁶ Alkuperäisellä kielellä *Legalitätsprinzip*.

¹⁸⁷ Marttunen 2008, s. 73. Kt. JGG 45 ja 47 §.

¹⁸⁸ KM 2003:2, osa II s. 46.

¹⁸⁹ Marttunen 2008, s. 74.

mukaan rangaistava teko. Yleinen rikosoikeus keskittyy rangaistavaan tekoon, kun taas nuorten kohdalla huomioidaan yksilölliset ja kasvatukselliset seikat ja näkökulmat. On myös mahdollista, että rikosentekohetkellä olevaan 18–20 –vuotiaiseen sovelletaan nuoriin rikosentekijöihin säädettyjä säännöksiä, mikäli rikokseen syyllistynyt on moraaliseen ja henkisesti kypsyydeltään rinnastettavissa alle 18-vuotiaaseen tai jos kysymyksessä on muuten nuorille tyypillinen rikkomusluontoinen teko. Saksassa laki edellyttää nuorten tapauksissa sekä syyttäjältä että tuomarilta erityistä asiantuntemusta. Nämä tapaukset käsitellään erityisessä nuorisooikeudessa.¹⁹⁰

Tuomioistuin voi sittemmin kasvatuksellisena seuraamuksena antaa nuorelle asuinpaikkaa ja elinoloja koskevia määräyksiä, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että nuori voidaan esimerkiksi sijoittaa tiettyyn perheeseen asumaan. Nuorta voidaan myös kieltää oleskelemasta tietyssä paikassa tai seurustelemasta tiettyjen ihmisten kanssa. Lisäksi nuori voidaan määrätä osallistumaan erilaisiin hoito-ohjelmiin.¹⁹¹

6.3 Englanti

Englannin oikeuskulttuurin historia on lasten ja nuorten osalta hyvin karu. Vielä 1800-luvulla varsin pieniäkin lapsia saatettiin tuomita kuolemanrangaistukseen jo lievistä teoista.¹⁹² 1800-luvulla sovellettiin Englannissa pahantapaisiin ja nuoriin rikosentekijöihin koulukotilakia (*Reformatory Schools Act*), työkouluja (*Industrial Schools Act*), päivätyökouluja (*day industrial schools*) ja laiskankouluja (*truant schools*).¹⁹³ Tuon ajan teemana olivat siis nuorisolaitokset.

Muutoksia on sittemmin tapahtunut. Huomion arvoista on 1980–1990-lukujen taitteessa tapahtuneet säädösuudistukset, jotka muuttivat kokonaisuudessaan Englannin nuorisoriikosoikeuden rakennetta. Nämä uudistukset olivat *Children Act* 1989 ja *Criminal Justice Act* 1991. Ensin mainittu säätö, että muut lastensuojeluasiat kuin rikollisuuden käsittely

¹⁹⁰ KM 2003:2, osa II s. 45.

¹⁹¹ KM 2003:2, osa II s. 46.

¹⁹² Marttunen 2008, s. 80. Alkuperäinen lähde: Duckworth, Jeannie, 2002: Fagin's Children. Criminal Children in Victorian England. London: Habledon. s. 39–41.

¹⁹³ Harrikari 2004a, s. 70.

siirtyi nuorisotuomioistuimista perheoikeuksiin. Toisena mainittu puolestaan nosti nuorisotuomioistuimen toimivallan yläikärajaa 17 vuodesta 18 vuoteen.¹⁹⁴

Englannissa vastuuikäraja on 10 vuotta. Mikäli rikokseen on syyllistytty alle 18-vuotiaana, käsitellään tapaus normaalisti kolmesta tuomarista koostuvissa nuorisotuomioistuimissa (*Youth Court*). Mikäli rikos on luonteeltaan kuitenkin vakava, otetaan se käsittelyyn yleisessä tuomioistuimessa (*Crown Court*).¹⁹⁵ Nuoren henkilön rikostapauksen tullessa syyttäjän syyteharkintaan punnintaan joutuvat kaksi asiaa: näytön arviointi ja yleisen edun harkinta. Syyttäminen ei ole pakollista, jos yleinen etu ei sitä vaadi, vaikka näyttöä olisikin riittävästi. Nuoruus itsessään ei ole peruste syyttämättä jättämiselle.¹⁹⁶

6.4 Ruotsi

Naapurivaltiossamme Ruotsissa nuoriin rikoksiin syyllistyneisiin kohdistetaan ensisijaisesti sosiaalitoimen toimenpiteitä. Syyttäjällä on mahdollisuus antaa alle 18-vuotiaalle rangaistusmääräys lievemmillä edellytyksillä kuin täysi-ikäiselle tai tämä voi luopua syytteestä, jos nuoreen sovelletaan muita sosiaalipalvelulain mukaisia toimenpiteitä. Yksi perustelu syyttämättä jättämiselle on lisäksi se, että rikos on tehty ajattelemattomuudesta, ja tässä kohdin huomioidaan myös nuoren omat asenteet haluun korvata syntynyttä vahinkoa.¹⁹⁷

Syyttäjä voi myös pyytää henkilötutkintaa ja sosiaalilautakunnan lausuntoa (iästä riippumatta) rikoksesta epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista sekä arviota rikoksen ehkäisemiseksi tarvittavista toimenpiteistä. Lausuntoa ei ole syytä pyytää, mikäli tehty rikos on vähäinen, mutta selvitys pyydetään aina, jos alle 18-vuotias tunnustaa tai häntä epäillään todennäköisin syin. Lisäksi selvitys pyydetään, mikäli todennäköinen rangaistus on *suojeluvallonta*.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Marttunen 2008, s. 88. Alkuperäinen lähde: Botoms, Anthony & Haines, Kevin & O'Mahony, David, 1998: England and Wales. Teoksessa *Contforting Youth in Europe, Juvenile Crime and Juvenile Justice*. eds, Mehlbye, Jill & Walgrave, Lode. p. 139–215. Copenhagen. s. 152–156.

¹⁹⁵ Marttunen 2008, s. 156.

¹⁹⁶ Marttunen 2008, s. 221. Alkuperäinen lähde: The Croen Prosecution Service 2007.

¹⁹⁷ HE 229/2009 vp, s. 11.

¹⁹⁸ HE 229/2009 vp, s. 11.

Nuoria rikoksen tekijöitä koskevan lain (Lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, 1964:167) 3§:ssä (1994:1760) säädetään, että syyttäjä johtaa tutkintaa aina, kun rikoksesta epäillään alle 18-vuotiasta, mikäli rangaistukseksi on olettavissa yli kuusi kuukautta vankeutta. On hyvä, että syyttäjä on alusta asti mukana, jotta nuoren tilanne tulee huomioitua mahdollisimman kattavasti monelta eri taholta ja kaikista tarpeellisista näkökulmista.

Ruotsin rikoskaaren (Brottsbalk, BB, 1962:700) 30 luvun 5 §:n (2006:891) mukaan alle 21-vuotias tuomitaan vankeusrangaistukseen vain painavista tai erityisistä syistä. Vankilan sijasta käytetään paljon suljettua nuorisohoitoa. Vuonna 2006 vankilaan tuomittiin Ruotsissa 860 nuorta, joista yhdeksän oli alle 18-vuotiaita. Määrään vaikutti se, että nuorisohoitoon tuomittiin 71 nuorta.¹⁹⁹

6.5 Tanska

Tanska on suunnittelemassa muutoksia nuorisorikosoikeuteensa lähitulevaisuudessa. Tähän sisältyy se, että syyttäjä pyytää ennen alle 18-vuotiaan rikosasian oikeuskäsittelyä sosiaaliviranomaiselta suunnitelman rikosentekijän lähitulevaisuudesta. Suunnitelman laatimiseen osallistuvat yhteistyössä rikosentekijän vanhemmat (huoltajat) ja muut viranomaiset. Kaiken tämän tarkoituksena on se, että sosiaalitoimen toimenpiteet voitaisiin käynnistää mahdollisimman nopeasti rikoksen tekemisen jälkeen.²⁰⁰

Kun nuoren rikosentekijän rikosasiaa käsitellään, on sitä varten hankittava tiedot syytetyn henkilökohtaisista olosuhteista niiltä osin, kuin niillä oletetaan olevan merkitystä harkittaessa rangaistusta tai muuta oikeudellista seuraamusta. Kyseisen selvityksen tekee kriminaalihuoltoviranomainen ja sen laittaa pyynnöllään käyntiin syyttäjä. Henkilötutkinnan tarkoituksena on esittää tuomioistuimelle arvio siitä, tulisiko syytetty tuomita ehdolliseen vankeuteen liittäen siihen valvontaa ja mahdollisesti myös muita seuraamuksia (esimerkiksi yhdyskuntapalvelua). Henkilötutkinta tehdään myös, kun harkitaan päihdehoitoa tai yhdyskuntapalvelua tai kun kyseessä on huumausaine- tai seksuaalirikos.²⁰¹

¹⁹⁹ HE 229/2009 vp, s. 12.

²⁰⁰ HE 229/2009 vp, s. 13.

²⁰¹ HE 229/2009 vp, s. 13.

Syyttäjällä on mahdollisuus tehdä päätös syyttämättä jättämisestä osittain tai koko asiaa koskevana. Tämä tulee kysymykseen esimerkiksi juuri silloin, kun tekijä on ollut rikokseen syyllistyessään alle 18-vuotias. Nuorelle, joka on alle 18-vuotias, voidaan asettaa samantaisia ehtoja kuin ehdollisessa tuomiossa. Keskeisimpiä ehtoja ovat uusistarikoksista pidättäytyminen ja vapaaehtoinen suostuminen sosiaaliviranomaisen toimenpiteisiin noudattaen aiemmin laadittua suunnitelmaa. Syyttämättä jättämisen ehdollisuus voi perustua erityiseen nuorisopimukseen, jonka kohderyhmänä ovat 15–17-vuotiaina rikokseen syyllistyneet. Ehtona sopimukselle on, ettei rikos ollut vakava, ja että nuori on myöntänyt tekonsa. Ehdolliset syyttämättä jättämispäätökset vahvistaa tuomioistuin ja mikäli nuori syyllistyy määrättynä aikana uuteen rikokseen, tulee asia tuomioistuimen käsittelyyn.²⁰²

6.6 Norja

Norjassa rikoksentekijät ovat samalla viivalla lain ja tuomioistuinten edessä iästä riippumatta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuorten rikostentekijöiden kohdalla on käytössä koko seuraamusjärjestelmä, jota sovelletaan täysi-ikäisiin rikoksentekijöihin. Lainsäädännöstä löytyy kuitenkin nuoria rikoksentekijöitä koskevia erityissäännöksiä.²⁰³

Norjan rikosprosessilain (The Criminal Procedure Act, CPA, No. 53) 174 §:n mukaan alle 18-vuotiasta ei saa pidättää eikä vangita ilman erityistä syytä ja 178 §:n mukaan se pitää tehdä mahdollisimman harkiten. CPA 69 §:ssä säädetään, että syyttäjä voi jättää syyttämättä, vaikka syyllisyys olisi todennäköistä, jos kokonaisarvion kannalta syyttämättä jättämiselle on painavia perusteluita. Poikkeuksena on se, että Norjan rikoslain (General Penal Code, GPC, No. 50) 55§:n mukaan alle 18-vuotiasta ei saa tuomita lain sallimaan 21 vuoden maksimirangaistukseen. Tämän lisäksi on mahdollista alittaa rangaistusminimi ja tuomita lievempi rangaistus.²⁰⁴ Jos henkilö on syyllistynyt rikokseen alle 15-vuotiaana, voi syyttäjä CPA 71b §:n nojalla lähettää tapauksen lastensuojeluviranomaisten käsittelyyn.

²⁰² HE 229/2009 vp. s. 13.

²⁰³ HE 229/2009 vp. s. 12 ja KM 2003:2, osa II s. 27.

²⁰⁴ Kt. KM 2003:2, s. 28.

Toisena vaihtoehtona syyttäjällä on ohjata nuoren rikosasia sovitteluun. Tähän vaaditaan molempien osapuolten suostumus CPA 71a §:n mukaisesti. Lisäksi alle 18-vuotiaan rikoksentekijän osalta vaaditaan myös huoltajan tai holhoojan suostumus sovitteluun. Jos syyttäjä ei pääätä jättää rikosta syyttämättä eikä hän ohjaa sovitteluun, hän voi antaa rangaistussääntöjen tai nostaa syytteen.²⁰⁵

6.7 Johtopäätelmät

Saksassa nuoriin rikoksentekijöihin sovelletaan kasvatuksellisia toimenpiteitä. Heidän elinympäristöönsä voidaan puuttua ja tuomioistuimien voi kieltää nuorta seurustelemasta tiettyjen ihmisten parissa. Katsoisin, että Saksa on tässä kohdin oivaltanut jotain tärkeää, sillä usein juuri ryhmäpaine ajaa nuoria rikoksiin. Saksa puuttuu konkreettisesti siihen, mikä vaikuttaa nuoren elämään ja tämän päätöksiin. Myös Suomi voisi huomioida tämän näkökulman nuorisorangaistuksessa.

Englannissa vastuukäräjä on puolestaan muihin tutkittaviin maihin verraten todella alhainen. Rangaistus määritellään yleisen edun ja näytön arvioinnin perusteella. Syyttäjällä on lupa jättää syyttämättä, jos kyseessä on nuori henkilö, eikä yleinen etu muuta vaadi, mutta nuoruus itsessään ei ole syyttämättä jättämisen peruste. Katsoisin, että tällä perusteella Englannin tapa käsitellä nuoria rikoksen tekijöitä ei tuo lisättävää nuorisorangaistukseen, sillä se ei huomioi nuoren henkilön henkistä kypsyyttä.

Ruotsi puolestaan keskittää voimavarojaan sosiaalitoimiin. Ruotsi huomioi Suomen tavoin nuoren henkilön mahdollisen ajattelemattomuuden. Nuorisorangaistukseen voisi kuitenkin ottaa Ruotsista siinä kohden mallia, että myös rikokseen syyllistyneen nuoren omaaloitteisuus rikoksen selvittämiseksi ja korvaamiseksi otettaisiin paremmin huomioon.

Tanska on panostanut syyttäjän ja sosiaalitoimen nopeaan yhteistyöhön nuoren rikoksen tekijän tilanteen selvittämiseksi. Tästä Suomi on jo ottanut mallia lakiin, joka säätelee nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä. Nähtäväksi jää, minkä verran tämä laki vaikuttaa nuorisorangaistuksen sovellukseen.

²⁰⁵ HE 229/2009 vp, s. 12.

Norjassa kaiken ikäiset rikoksentekijät ovat lain edessä tasavertaisia. Laista löytyy kuitenkin joitakin erikoissäännöksiä nuorille rikoksentekijöille. Katsoisin, että Norjan lainsäädännöstä ei löydy juuri nuorisorangaistusta kehittävää siirrännäisyyttä.

7 Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittäminen

Hallitus on esittänyt²⁰⁶ ja eduskunta on hyväksynyt lakimuutoksen nuorten rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämiseksi. Lakimuutosta perusteltiin sillä, että nuoren rikoksen tekijän henkilötutkintaa koskevat säännökset olivat pahasti vanhentuneet ja säännökset olivat puutteellisia. Samalla kumottiin muutoksineen laki nuorista rikoksen tekijöistä. NRETSL säätää seuraamusselvityksen laatimisesta nuorelle. Selvityksen tekee Rikosseuraamuslaitos.²⁰⁷

Seuraamusselvitystä määritellään NRETSL 2 §:ssä kohdassa kolme. Sen mukaan seuraamusselvityksellä tarkoitetaan nuoren rikoksesta epäillyn syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävää arviointia. Selvitys sisältää olennaiset tiedot nuoren sosiaalisesta tilanteesta. Nämä tiedot ovat omiaan tukemaan arviointia syytteen asettamiseksi. Lisäksi arviointi auttaisi valitsemaan kyseessä olevalle nuorelle juuri sopivan rangaistusmuodon. Itse seuraamusselvityksen laatimisesta säädetään kyseisen lain 5 §:ssä. Hallituksen esityksen mukaan Rikosseuraamuslaitoksen laatimassa seuraamusselvityksessä olennaisinta on se, miten seuraamuksen avulla voitaisiin parhaiten edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä se, ettei nuori syyllistyisi uudelleen rikolliseen toimintaan.²⁰⁸

Hallituksen esitys määritteli, että lakimuutoksen tarkoituksena on saattaa nuoria rikoksentekijöitä koskevat pahiten vanhentuneet säädökset ajan tasalle. Sen tarkoituksena ei siis ole ollut puuttua jokaiseen ongelmakohtaan kerralla. Pyrkimyksenä on mahdollisimman joustava tilanteeseen puuttuminen ja tarvittavan tukijärjestelmän käyttöönotto. Henkilötutkin-

²⁰⁶ HE 229/2009 vp

²⁰⁷ HE 229/2009 vp, s. 1.

²⁰⁸ HE 229/2009 vp, s. 20–22.

taa koskevat säädökset ovat olleet monessa kohtaa epäselviä, esimerkiksi missä tarkoituksessa, minkälaisissa tapauksissa ja kenen aloitteesta tutkinta tehdään ja lisäksi mikä on se taho, joka selvityksen tekee. Itse henkilötutkinnan tarkoitus on kylläkin ollut vakiintunut: henkilötutkintaa on paljon käytetty lähinnä tuomioistuimelle tarkoitettuna asiantuntijalautsuntona, jossa arvioidaan seuraamusvaihtoehtojen vaikutusta nuoren elämäntilanteeseen ja rikoksenuusimisriski.²⁰⁹

Nuorista rikoksenteijöistä annetun asetuksen mukaan henkilötutkinta tulisi tehdä kaikissa tapauksissa, kun rikoksesta epäillään alle 21-vuotiasta nuorta, mutta käytännössä näin ei ole toimittu. Epäiltäessä nuorta lievimmistä rikoksista, ei henkilötutkintaa ole useinkaan tehty, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei nuoren elämäntilannetta olisi kartoitettu lainkaan. Kuitenkaan henkilötutkinnan suorittaminen ei ole käytännössä ollut yhdenmukainen lain sanamuodon kanssa. Lisäksi käytäntö on vaihdellut paikkakunnittain.²¹⁰

Lakimuutos on edellä mainittujen seikkojen perusteella ollut erittäin tarpeellinen, jotta nuorten rikoksesta epäiltyjen kohtelu yhdenmukaistuisi Suomessa. Jo yhtäläisen oikeusturvan kannalta on tärkeää, että koko valtiossa on yhdenmukainen käytäntö siitä, miten nuorta rikoksesta epäiltyä kohdellaan selvittäessä hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. Jokaisesta on kohdeltava lain edessä yhdenmukaisesti, kuten jo PL 6 § säättää.

Nuorisorangaistustilain 3 § säättää, että nuorisorangaistusta edistävät tukitoimet on sovittava yhteen. Se ei puhu näihin tukitoimiin sisältyvistä velvollisuuksista tai toiminnasta. Tästä syystä lakimuutos nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämiseksi on ollut tarpeellinen. Muutos nopeuttaa ja selventää prosessia.

Pohdittavana on kysymys siitä, tulisiko kaikissa nuorisorangaistukseen sisältyvän ikäluokan rikoksissa automaattisesti alusta alkaen - jo syyteharkinnan alkupuolella - pohtia nuorisorangaistuksen soveltuvuutta. Mikäli syyttäjä kuitenkin tulkitsee pelkän sakon olevan riittävä vaatimuksilleen, olisi ainakin nuorisorangaistuksen mahdollisuus otettu riittävän ajoissa huomioon. Nuorisorangaistusta koskevan lain tulisi huomioida kattavammin itse prosessin kulkua.

²⁰⁹ HE 229/2009 vp, s. 15–16.

²¹⁰ HE 229/2009 vp, s. 15.

Varsinaiseen käytäntöön uusi laki ei syyttäjän mukaan ole kuitenkaan paljoa vaikuttanut. Hän sanoo, että aiemmin on aivan yhtäläillä tilattu henkilötutkinta kaikissa tapauksissa, joissa on ollut oletettavana, että tuomio on enemmän kuin sakkoa. Syyttäjän mukaan uusi laki on liian etupainotteinen, ja se teettää turhaa työtä melkein kaikille viranomaistahoille. Poliisin on ilmoitettava syyttäjälle tapauksista kahden viikon sisällä, ja syyttäjän on sittemmin tilattava seuraamusselvitys. Tällöin ongelmaksi ääritapauksissa voi muodostua se, että rikosseuraamuslaitos saattaa olla ensimmäinen kontakti nuorelle, ennen kuin tämä on edes tiennyt, että poliisi tutkii juttua. Poliisitutkinta voi tällöin kärsiä taktisia tappioita. Syyttäjän mukaan vanhoilla lainsäädöksillä nuorten tekemät rikokset tulivat oikeuteen käsiteltäviksi nopeasti, joten lain muutosta ei olisi tarvinnut.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä koskevan uuden lain erääksi ongelmaksi näyttää muodostuvan se, että viranomaistahot joutuvat tekemään paljon turhaa työtä monessa portaassa. Syyttäjän kokemuksen mukaan, kun seuraamusselvitys on jo tilattu, voi vielä tulla ilmi, ettei näyttö olekaan riittävä. ” – hirveän vähän on käytettävissä niin sanottuja esitutkintatietoja, näyttöä, ja joudutaan olettamaan, että tulee vankeutta hyvin huonolla näytöllä, eli pelkästään ilmoituksen perusteella.”

Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä puolestaan näkee ongelmalliseksi sen, ettei syyttäjä ole arvioinut jutun menestymistä, eikä haastetta siis ole olemassa, kun selvityspyyntö jo esitetään rikosseuraamuslaitokselle. Täytäntöönpanon kannalta olisi helpompaa, mikäli selvityksen tekijällä olisi käytössään enemmän tietoja mm. nuoren rikoshistoriasta, sillä nuorisorangaistusta ei tuomita ensikertalaisille.

Seuraamusselvityksen laatimisessa opetellaan RISE:n työntekijän mukaan viranomaisten välistä yhteistyötä. Nähtäväksi jää, millaiseksi käytäntö lopullisesti muodostuu. Hän toivoisi enemmän viranomaisten välistä tiedonkulkua, sillä nyt historiatiedot tulevat lähinnä vain asiakkaalta, joka ei välttämättä osaa tai halua kertoa kaikkea, mikä selvitykseen tosiasiallisesti vaikuttaisi. Lisäksi RISE:n työntekijän mukaan pohdittava on myös sen vaikutusta, ettei selvityksen laatija ole välttämättä mukana, kun tuomioistuin lukee lausuntoa. Tällöin jää kyseenalaiseksi se, kiinnittääkö tuomioistuin selvityksessä huomiota tärkeimpiin soveltuvuusseikkoihin. Sosiaalinen elämäntilanne ei voi olla se, josta rangaistaan.

8 Nuorisorangaistukset vuosina 2008–2009

Vuonna 2008 nuorisorangaistukseen liittyviä tuomiota oli kymmenen ja lisäksi viisi nuorisorangaistuksen muutorangaistusta. Vuonna 2009 näitä rangaistuksia tuomittiin vain yhdeksän kappaletta ja kaksi nuorisorangaistusta muunnettiin. Käsiteltävissä tapauksissa otikkoina on ollut neljä *ryöstöä* (joista yksi oli yritys), kaksi *varkautta* (jotka olivat teko-
muodoltaan törkeitä), seitsemän *pahoinpitelyä* (joista kaksi oli tekotavaltaan törkeää), neljä *rattijuopumusta ja liikenneturvallisuuden vaarantamista* (jotka olivat kaikki ilmentymiltään törkeitä) ja yhdessä *petos*.

8.1 Ryöstö ja varkaus

Mitä enemmän varkauksia tai ryöstöjä nuorella on ollut, sitä kovempi tuomio niistä on luonnollisesti tullut. Seuraamuksien pituudet vaihtelivat 9-12 kuukauden ja 4-5 kuukauden välillä riippuen rikosten määrästä ja laadusta. Pääsääntöisesti rikokset tehtiin kaksin tai sitä isommalla joukolla. Tuomioissa ei ole mainintaa aiemmista rikoksista.²¹¹

Huomioitavaa näissä tuomioissa on kuitenkin se, etteivät käräjäoikeudet ole perustelleet seuraamuksen laatua kuin ainoastaan yhdessä tapauksessa. Saaren tuomiossa ainoa maininta oli, että Saarta on pidettävä rikosten päätekijänä. Yksi Saaren rikoskumppaneista oli rikoksentekehoketkellä jo täysi-ikäinen, ja hänelle tuomittiin kaksi ja puoli vuotta ehdotonta vankeutta. Anttilan tapauksessa, jossa hänelle tuomittiin seitsemän kuukautta ehdollista vankeutta, tuomioistuin kyllä perusteli, miksi nuorisorangaistukseen ei ryhdytä. Tuomioistuin katsoi, että ehdollinen vankeusrangaistus olisi riittävä ojentamaan Anttilaa ja ehkäisemään uusintarikollisuutta. Myöskään Anttilalla ei ollut aiempaa rikosrekisteriä.²¹²

²¹¹ *Helsingin KO 08/1675, Kuopion KO 09/852, Lohjan KO 08/851 ja 08/122, Rovaniemen KO 09/563 ja Varkauden KO 09/232.*

²¹² *Helsingin KO 08/1675 ja Kuopion KO 09/1799.*

8.2 Pahoinpitely

Pahoinpitelyissä on pääsääntöisesti ollut mukana enemmän kuin yksi henkilö. Tiilikaisen tapauksessa, joka käsitteli törkeää pahoinpitelyä, sai syytetty 11 kuukautta nuorisorangaistusta. Tuomiota perusteltiin sillä, että vaikka ehdollisen vankeusrangaistuksen aikana oli syyllistytty rikokseen, ei tapauksesta löytynyt riittävän painavia syitä muuttaa tuomiota ehdottomaksi vankeudeksi. Tiilikaisen sosiaalinen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi hänet tuomittiin nuorisorangaistukseen. Rikostoverit saivat osakseen ehdollista vankeutta. Heidän todettiin syyllistyneen useampaan pahoinpitelyyn kuin Tiilikaisen. Rikos oli heidän osaltaan vakavampi.²¹³

Partalan tapauksessa nuorisorangaistusta tuomittiin kymmenen kuukautta törkeästä pahoinpitelystä ja petoksista. Partalalla oli takanaan aiempi ehdollinen tuomio, jota ei muutettu ehdottomaksi vankeudeksi, sillä alaikäisen kohdalla tämä vaatii erityisiä syitä, joita ei ollut havaittavissa. Tapauksessa syytetty oli kuristanut ja lyönyt uhriaan. Teossa mukana olleelle toiselle nuorelle tuomittiin ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi yhdyskuntapalvelua, sillä myös hänellä oli rekisterissään aikaisempia tuomioita, ja hän oli syyllistynyt useampaan pahoinpitelyyn kuin Partala. Kolmella muulla rikoskumppanilla ei ollut aiempaa rikosrekisteriä, ja heille tuomittiin ehdollista vankeutta.²¹⁴

Viisi muuta tapausta on tuomittu pahoinpitely vakavimpana rikoksena. Vain yhdessä tapauksessa tekijä toimi täysin itsenäisesti. Tuomioistuimet mittasivat pahoinpitelyn yhtäläisesti kuuden kuukauden mittaiseksi rangaistukseksi. Kahdessa tapauksessa rikosten laatu olisi edellyttänyt vankeustuomiota, mutta nuorta henkilöä ei tule sijoittaa vankilaan ilman erityisiä syitä, joten heidän ikänsä perusteella heille tuomittiin vankeuden sijasta nuorisorangaistus. Toisessa näistä tapauksista nuorelle tuomittiin 12 kuukautta nuorisorangaistusta, vaikkei aiempaa rikollisuutta ollut, sillä syyksi luetut teot olivat luonteeltaan sen verran vakavia, että henkilö oli ollut vangittunakin pidemmän aikaa ja teoilla oli kaikki edellytykset ankarampaan rangaistukseen kuin ehdollinen vankeus.²¹⁵

²¹³ *Turun KO 09/324.*

²¹⁴ *Riihimäen KO 08/475.*

²¹⁵ *Kemi-Tornion KO 09/432, Lappeenrannan KO 08/2039, Lohjan KO 08/1104 Tampereen KO 09/1256 ja Turun KO 08/2556.*

Yhdessäkin tapauksessa tuomiolauselma selvittänyt perusteluissaan, miksi vain yhden osakkaan kohdalla sosiaalinen selviytyminen vaati nuorisorangaistusta. Tämä on ymmärrettävää siltä kannalta, että tuomiot ovat julkisia ja sosiaalilautakunnan tekemä toimeenpanosuunnitelma on puolestaan senlaatuinen, ettei sitä voida liittää tuomion perusteluihin, sillä se sisältää paljon tietoa syytetyn henkilökohtaisesta elämästä, millä ei ole taas puolestaan suoranaista yhteyttä itse rikoksen kanssa. Keskimäärin nuorisorangaistus tuomittiin, kun takana oli jo aikaisempi rikosrekisteri.

8.3 Rattijuopumus ja liikenneturvallisuuden vaarantaminen

Jurva on saanut törkeästä rattijuopumuksesta ynnä muusta kahdeksan kuukautta vankeutta. Talva, Jurvan rikoskumppani sai puolestaan neljä kuukautta ehdollista vankeutta, sillä tuomioistuimien katsoi hänen kohdallaan, että rikoskierre on jo katkennut. Jurvalle tuomittua nuorisorangaistusta perusteltiin valvonnan ja tuen tarpeella, sillä Jurvalle oli jo aikaisemmin tuomittu ehdollista vankeutta. Jurva oli syyllistynyt Talvaa useampaan rikokseen. Tuomiossa ei ole mainintaa muista läsnä olleista tilanteista, joissa Jurva on syyllistynyt rattijuopumukseen ja liikenneturvallisuuden vaarantamiseen. Molemmille syytetyille olisi teon vakavuuden puolesta kuulunut vankeusrangaistus, mutta heidän ikänsä puolesta katsottiin, ettei ole erityistä syytä sijoittaa heitä vankilaan.²¹⁶

Aaltonen tuomittiin viiden kuukauden nuorisorangaistukseen vankeusrangaistuksen sijasta. Tuomioistuimien kirjasi perusteluihin, että nuorisorangaistusta pidetään hyödyn kannalta parempana vaihtoehtona kuin ehdollista vankeutta. Aaltonen yhtyi myös itse tähän mielipiteeseen. Aaltosen kohdalla ei ollut mainintaa aikaisemmasta rikollisuudesta ja seuraamuskoostui törkeän rattijuopumuksen ja kulkuneuvon oikeudetta kuljettamisen lisäksi myös yhdestä pahoinpitelystä.²¹⁷ Laineen kohdalla suurin osa rikoksista ei liittynyt liikenteeseen, vaikka hänkin syyllistyi kuljettamaan kulkuneuvoa oikeudetta ja hän luovutti kulkuneuvon juopuneelle. Suurimmaksi osaksi Laineen rikokset liittyivät kuitenkin kotirauhan rikkomiseen ja varkauksiin. Hänelle tuomittiin viisi kuukautta nuorisorangaistusta. Laineella oli aikaisempi rikosrekisteri.²¹⁸ Piipposella ei ollut aiempaa rikosrekisteriä ja hänelle tuomit-

²¹⁶ Turun KO 09/1692.

²¹⁷ Espoon KO 08/2066.

²¹⁸ Tampereen KO 08/1354.

tiin neljä kuukautta nuorisorangaistusta. Piipponen syyllistyi rattijuopumukseen, kulkuneuvon oikeudettomaan kuljettamiseen ja käyttöön sekä törkeään liikenneturvallisuuden vaarantamiseen.²¹⁹

Kun nuorisorangaistukseen liittyy liikenteeseen kohdistuva rikos, ovat tuomioistuimet yhtäläisesti tuominneet nuorisorangaistusta seuraamuksena noin neljästä viiteen kuukautta. Lähes jokaisella oli jo aikaisempia rikoksia tilillään. Yleensä syyksi luetuissa rikoksissa oli lisäksi myös muita rikoksia, kuten varkaus ja kotirauhan rikkominen. Rikoksumppaneiden katsottiin syyllistyneen, ei sinänsä kovin vakaviin muttei myöskään kovin vähäisiin rikoksiin. Heille tuomittiin keskimäärin kuukaudesta neljään kuukauteen ehdollista vankeutta.

8.4 Petos

Lahti ja Koivu olivat yksissä tuumin hankkineet itselleen ja toiselle oikeudetonta taloudellista etua erehdyttämällä useita eri henkilöitä sopimalla pelikonsolien kaupasta ilman, että heillä oli tarkoitustakaan toimittaa niitä erehdytetyille osapuolelle. Näin ollen he aiheuttivat erehdytetyille taloudellista vahinkoa. Lahden tuomioon sisältyi myös kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta sekä luvaton käyttöönotto.²²⁰

Rangaistusseuraamuksen perusteluissa huomioitiin, että Koivun osallisuus petoksiin oli ollut Lahtea vähäisempi. Tämä huomioitiin rangaistusta mitattaessa. Koivulla ei ollut aikaisempaa rikosrekisteriä. Koivulle tuomittiin 60 päivää ehdollista vankeutta ja Koivu sai osakseen kuusi kuukautta nuorisorangaistusta.²²¹

Lahdella oli puolestaan takanaan jo useampi tuomio, mutta nämä eivät olleet ehkäisseet rikollisen toiminnan jatkamista. Kuitenkin kokonaisuutta mitattaessa tuomioistuin katsoi, ettei rikosten laatu ollut vielä muodostanut niin painavaa syytä, että Lahti olisi pitänyt tuomita ehdottomaan vankeuteen. Tuomioistuin katsoi, että nuorisorangaistuksen edellytykset olivat täyttyneet RL 6:10a mukaisesti.²²²

²¹⁹ Lahden KO 08/1791.

²²⁰ Turun KO 09/1720.

²²¹ Turun KO 09/1720.

²²² Turun KO 09/1720.

Nuorisorangaistusta on tässä kohdin selvästi pidetty ehdollista tuomiota ankarampana vaihtoehtona. Nuorisorangaistus oli lisäksi ehdollista vankeutta pidempi. Toisaalta Lahti myös syyllistyi useampaan rikokseen kuin Koivu. Kuitenkin, koska Koivun osallisuus oli Lahtea vähäisempi, oli oikeudenmukaista, että hänelle oli myös tuomittu lyhyempi seuraamus.

8.5 Nuorisorangaistuksen muuntorangaistukset

Kaikissa tapauksissa, paitsi kahdessa, nuorisorangaistukseen on haettu muutosta siitä syystä, että nuorisorangaistukseen tuomittu henkilö on rikkonut nuorisorangaistuksen ehtoja ja määräyksiä muun muassa jättämällä tulematta paikalle. Kahdessa muussa tapauksessa syytetty oli syyllistynyt uusiin rikoksiin. Muunnettaessa nuorisorangaistusta arviointiperusteet huomioivat henkilön iän, rikoksen vakavuuden ja tuomion laiminlyönnin mittavuuden. Kolmessa tapauksessa havaittiin, että rangaistuksen muuttaminen ehdolliseksi on riittävä seuraamus ja yhdessä tapauksessa syytetylle tuomittiin lisäksi oheissakkoa. Tapauksessa, jossa nuori oli syyllistynyt uuteen rikokseen, tuomittiin ehdoton vankeusrangaistus. Yhdessä tapauksessa ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan tuomittiin yhdyskuntapalvelua, sillä nuoren katsottiin soveltuvan siihen. Yhdelle tuomittiin 30 päivää vankeutta nuorisorangaistuksen sijaan uusista rikoksista.²²³

Tuomioistuinten linjan voidaan katsoa olevan yhtäläinen nuorisorangaistuksia muunnettaessa. Perusteet, milloin rikosseuraamuksesta on tullut ehdollinen ja milloin ehdoton ovat yhtäläiset mitattaessa teon vakavuutta. Tuomioistuimet ovat myös huomioineet aiheellisesti aikaisemman rikollisuuden mitattaessa muuntorangaistusta. Tässä kohdin ei ole havaittavissa epäloogisuutta muuntojen välillä.

8.6 Johtopäätelmät

Tarkasteltaessa NRL:n ahtauden näkökulmaa on huomioitava rikostyyppit, joihin nuorisorangaistusta sovelletaan, ja tätä on verrattava tuomion ankaruuteen. Suurimmaksi osaksi nuorisorangaistusta on tuomittu väkivaltarikoksiin. Pääsääntöisesti nuorisorangaistusta ei

²²³ *Helsingin KO 08/9802 ja 08/11097, Ikaalisten KO 08/661, Oulun KO 08/3928 ja 09/2819, Tampereen KO 09/2820 ja Turun KO 08/2977.*

tuomita ensikertalaiselle, joten syyllisyyden ja moitittavuuden kannalta nämä rikostyytit soveltuisivat varsin hyvin tähän lajiin. Tarkoituksenmukaisuus ei siis ole vastaus tutkijan oikeudelliseen kysymykseen. Nuorisorangaistuksella on järeänä toimintana riittävä pelotevaikute, jotta myöhemmin säästyttäisiin nuoren sijoittamiselta vankilaan.

Lähes kaikissa rikostyypeissä - liikenne rikoksia lukuun ottamatta - rikokseen on osallistunut useampi kuin yksi nuori henkilö. Nuorisorangaistukseen tuomituilla oli lähes sataprosenttisesti jo aiempia rikoksia rekisterissään. Tuomioiden pituudessa ei ollut havaittavissa suurta korrelaatiota tekojen lukumäärän kanssa. Rangaistuksen pituus riippui pääsääntöisesti enemmän yksittäisen teon vakavuudesta ja moitittavuudesta. Esimerkiksi törkeästä rattijuopumuksesta (lisänä muut rikokset, mm. pahoinpitely ja aiempi rattijuopumus) tuomittiin nuorisorangaistusta kahdeksan kuukautta, kun taas törkeästä kotirauhan rikkomisesta (lisänä mm. useampi varkaus ja ajo-oikeudetta moottorikulkuneuvon kuljettaminen) tuomittiin vain viisi kuukautta. Pisimmät tuomiot tulivat törkeästä ryöstöstä ja törkeästä pahoinpitelystä.

Vaikka on ymmärrettävää, että törkein tekomuoto painaa tuomioissa eniten, mielestäni olisi aiheenmukaista huomioida kattavammin myös rikosten lukumäärä. Mikäli nuori on syyllistynyt useampaan lievempään tekoon, pitäisi tekojen suuri lukumäärä olla jo rangaistuksen koventamisperusteena. Tätä perustelen sillä, että mitä enemmän rikoksia on tehty, sitä suurempaa piittaamattomuutta on osoitettu lainsäädäntöä kohtaan. Rikoslain 6 luvun 5 §:n 5 (13.6.2003/515) kohdassa säädetään, että rangaistuksen koventamisperusteena on tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

Tuomioistuimet mainitsivat rangaistusseuraamuksen perusteluissa, että on katsottu, että henkilön sosiaaliselle selviytymiselle ja uusintarikollisuuden ehkäisemiselle soveltuvin seuraamus on nuorisorangaistus. Tämän syvällisemmin nuorisorangaistusta ei niissä analysoitu. Lisäksi tuomioiden perusteluissa ei ollut osoitettavissa, että muiden rikostekijöiden kohdalla olisi nuorisorangaistusta harkittu sovellettavaksi, mutta sittemmin todettu epäkäytännölliseksi vaihtoehdoksi.

Käräjäoikeuksien tuomioista on pääteltävissä, että nuorisorangaistusta pidetään ehdollista tuomiota ankarampana seuraamuksena. Päätösten perusteluista oli luettavissa, että ehdollisella tuomiolla katsottiin olevan riittävä vaikutus uusien rikosten ehkäisemiseksi. Tämän vuoksi nuorisorangaistusta ei tuomittu, sillä sen katsottiin olevan laadultaan liian ankara tuomio.

9 Yhteenveto

Nuorisorangaistus tuli osaksi Suomen lainsäädäntöä vuonna 1997. Sen soveltamista kokeiltiin ensin muutamalla eri paikkakunnalla, alueilla, joilla tehtiin noin kolmannes nuorten rikoksista. Sittemmin nuorisorangaistus tuli osaksi koko maan kattavaa lainsäädäntöä vuonna 2005. Kokeiluajana nuorisorangaistuksen käyttö saavutti päämääränsä, mutta lain tullessa sovellettavaksi koko maan laajuisesti, sen käyttö romahti radikaalisti. Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut perehtyä tähän ongelmaan ja tarkastella nuorisorangaistuksen prosessia ennen tuomioistuimen tuomiota.

Nuorisorangaistus toteuttaa rangaistusteorioiden tarkoitusta, sillä yksi sille määritellyistä tavoitteista on olla pelotevaikutteena nuorille. Tarkoituksena on osoittaa nuorelle, ettei rikos kannata, mutta kuitenkin niin, että nuoren sijoittamista vankilaan pyritään viimeiseen asti välttämään. Tavoitteena pelotevaikutte on oivallinen, mutta sen tarkoitus nykyisellä lainsäädännöllä ei pääse toteutumaan. Pelotevaikutuksella on kylläkin oma tehonsa, jos nuorisorangaistusta pidetään viimeisenä vaihtoehtona ennen ehdotonta vankeutta. Silloin nuorelle osoitetaan, että nyt viimeistään on havahduttava, ettei joutuisi vankilaan. Toisaalta, jos tämä sama voitaisiin toteuttaa jo mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, olisi suurempi todennäköisyys, että rikoskierre katkeaisi jo ennen kuin ehdottoman tuomioin uhka on suuri.

Jotta nuorisorangaistukselle asetettu pelotevaikutte toteutuisi, täytyisi nuorirangaistusta voida soveltaa jo aikaisemmassa vaiheessa. Nykyisen käytännön mukaan aiemmat rikokset eivät ole nuorisorangaistuksen este, vaan pikemminkin vaatimus. Tuomioistuimet eivät tuomitse syyttäjän vaatimaa nuorisorangaistusta, mikäli ehdoton vankeustuomio ei ole lähellä ja mikäli nuorella ei ole aikaisempaa rikoshistoriaa. Kyse ei ole siitä, että rikosten

listaa, joihin nuorisorangaistusta sovelletaan, täytyisi laajentaa, vaan siitä, että nuorisorangaistus tulisi vaihtoehtoiseksi rangaistusseuraamukseksi jo aiemmin rangaistusasteikolla.

Empiirisessä tutkimuksessa tuli ilme, että nuorta rikoksentekijää on käytännössä mahdollonta tuomita ehdottomaan vankeuteen. Mikäli nuorisorangaistusta päästäisiin soveltamaan jo aiemmin, on mahdollista, että sen sovellettavuus kasvaisi. Tutkimustulosten mukaan nykyään on suhteellisen vähän niitä rikokseen syyllistyneitä nuoria, joiden teot ovat laadultaan niin törkeitä, että ehdoton vankeusrangaistus olisi lähellä. Nuorisorangaistuksen tarkoituksena on auttaa nuorta sosiaalisessa selviytymisessä, ja mitä aikaisemmin tähän pystyttäisiin puuttamaan, sen parempi. Tällä hetkellä nuorisorangaistuksen sosiaalista tukea ei päästä hyödyntämään kuin vasta tavallaan viimeisenä toivona, jolloin nuori ei välttämättä enää sovellu sen suorittamiseen.

Soveltuvuusulottuvuutta, joka näkyy yhdyskuntapalvelussa ja nuorisorangaistuksessa, ei ole mahdollista kytkeä suoraan rangaistusarvoon ja tätä myöten rangaistusasteikkoon. Tuomioistuinkäytännössä ei ole selvää yhdenmukaisuutta siitä, millaiseen rikokseen tuomitaan minkin pituinen nuorisorangaistus. On mahdollista, että tuomio ns. tavallisesta pahoinpitelystä on mitattu ankarammaksi kuin tuomio törkeästä teosta. Toisaalta on ymmärrettävää, että nuoren henkilökohtainen sosiaalinen selviytyminen painaa suhteellisen paljon nuorisorangaistuksen sisällössä, mutta toisaalta taas yleisen oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden nimissä pitäisi pystyä ennustamaan suurin piirtein rangaistuksen pituus. Tässä kohdin henkilöpiirteet eivät saisi olla seikka, joka tosiasiallisesti koventaisi tai lieventäisi rangaistusta. Toisaalta oman huomionsa vaatii myös se, minkä verran nuori on jo osana muita sosiaalitoimia.

Nuorisorangaistuksen pohja on kasvatustoimenpiteissä. Lain tarkoituksena on tukea nuoren sosiaalista toimikykyä, antaa tukea ja ohjausta. Koska nuorten tekemät rikokset johtuvat monesti vain seikkailunhalusta ja ajattelemattomuudesta, on perusteltua, ettei heitä kohdella tuomioistuimen edessä aikuisten veroisina. Nuorisorangaistusta ei tule tuomita, mikäli sakkorangaistuksella tai ehdollisella vankeudella katsotaan olevan riittävä vaikutte nuoreen. Ongelmallista on ollut se, milloin ehdollisen katsotaan olevan riittävä ja milloin ei. Näkisin että, jotta nuorisorangaistuksen tarkoitus pääsisi varmimmin toteutumaan, eli tukemaan nuoren sosiaalista selviytymistä rikoksettomassa elämässä, ja rangaistusasteikon selventä-

miseksi, olisi hyvä, jos nuorisorangaistus sijoitettaisiin ehdollisen vankeuden ja ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksineen väliin.

Aikaisempien tutkimusten mukaan moni nuori ojentuu yhdestä ehdollisesta vankeudesta. Nykyään kuitenkin ongelmana on se, että ehdolliset tuomiot tahtovat kasautua ja niitä on useampi takana ennen nuorisorangaistusta. Näin ollen, jos nuorisorangaistusta käytettäisiin pääsääntöisesti heti yhden ehdollisen vankeusrangaistuksen jälkeen, sen sovellettavuus vaihtoehtoisena rangaistuksena olisi suurempi. Tutkimusten mukaan puolestaan ehdollista tuomiota oheisseuraamuksineen voidaan pitää jopa nuorisorangaistusta vaativampana rangaistuksena. Tällöin jäisi jotain vielä ehdottoman vankeusrangaistuksen ja nuorisorangaistuksen väliin, eikä rikoksen tarvitsisi olla laadultaan niin törkeä, että ehdoton olisi jo lähellä.

Suurin ongelma nuorisorangaistuksen tuomittavuuteen liittyy itse prosessiin, jossa nuorisorangaistuksen mahdollisuutta käsitellään. On havaittu, että nuorisorangaistukseen valikoituminen ylipäättänsä on melko sattumanvaraista. Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämiseksi on omiaan tuomaan jotakin apua tähän, mutta tässäkin laissa on omat ongelmansa. Positiivisena vaikutuksena katson olevan sen, että nuorten rikoksesta epäiltyjen yhdenvertainen kohtelu koko maassa on nyt paremmin turvattu. Nuoren tilanteeseen pystytään puuttamaan nopeasti ja joustavasti. Ongelmana on se, että nyt syyttäjä joutuu lain puitteissa tilaamaan soveltuvuus selvityksen ilman haastetta ja teosta seuraavaa rangaistusta joudutaan enemmän arvailemaan, sillä näyttöä ei ole usein selvitystä tehdessä vielä riittävästi. Näin ollen sekä syyttäjän että selvityksen laatijan on hankala tehdä työnsä niin kuin laintarkoitus vaatisi. Lisäksi on mahdollista, että poliisi ei ole se ensimmäinen, joka tutkinnan vireillä olosta nuorelle tiedottaa. Tämä puolestaan on haitallista poliisin tutkintastrategian näkökulmasta.

Viranomaisten yhteistyö on siis tärkeä osa nuorisorangaistuksen toteutumista. Tutkimuksen mukaan se toimii hyvin, mutta välttämättä tilanne ei ole sataprosenttisesti sama kaikkialla. Yhteistyöhön tulee panostaa, sillä se on omiaan kasvattamaan nuoren oikeusturvaa, jotta hänen asiansa käsiteltäisiin monipuolisesti. Että soveltuvuus selvitys vastaa tarkoitustaan, on prosessissa oltava mukana muitakin tahoja, jotka ovat tekemisissä nuoren kanssa. Monen eri tahon osallisuus ja useiden näkökulmien huomioiminen tuo mukaansa omat haasteensa, mutta toisaalta se palvelee nuoren sosiaalista selviytymistä. RISE:n työntekijän

mukaan rangaistus toimii vain, jos viranomaisten yhteistyö toimii. Siksi tähän tulee jatkosakin panostaa.

Tutkielmassa esiintyy kysymys siitä, ovatko juuri 15–17-vuotiaat oikea kohderyhmä nuorisorangaistukselle. Suomen lainsäädännössä rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana. Tutkimuksen mukaan käytännössä alle 21-vuotiasta on yhtä vaikea saada tuomitukseksi ehdottomaan vankeuteen kuin alle 18-vuotiasta. Sekä syyttäjät että RISE:n työntekijät pitivät varteenotettavana vaihtoehtona nuorisorangaistuksen kohdalla ikäryhmän laajentamista. Kuten tutkielmassa esitetyt taulukot osoittavat, tämä nostaisi nuorisorangaistuksen piiriin kuuluvaa joukkoa huomasti.

Koska alle 21-vuotiaita on käytännössä vaikea tuomita ehdottomaan vankeuteen, myös heidän kohdallaan nuorisorangaistus toteuttaisi tarkoitustaan. Nuoren henkilön lähettämistä vankilaan halutaan välttää ja katsoisin, että nuori alle 21-vuotias aikuinen on vielä enemmän altis vaikutuksille kuin vanhempi aikuinen. Tuohon ikään liittyy elämässä paljon murrosvaiheita. Nuori aikuinen muuttaa pois kotoa, itsenäistyy ja kouluttautuu mahdollisesti ammattiin. Tässä vaiheessa oman elämän suuntaa haetaan yleisesti ehkä voimakkaimmin. Näin ollen nuorisorangaistuksen tarjoamat valvonta ja tuki ovat yhtäläillä omiaan palvelemaan alle 21-vuotiasta nuorta aikuista ja auttamaan tätä ymmärtämään, miksi rikollinen elämä yhteiskunnassamme ei ole kannattavaa.

Nuorisorangaistuksen sisältö itsessään ei ollut tämän tutkielman aihealuetta, mutta sitä on sivuttu sillä perusteella, että mikäli nuorisorangaistuksella koetaan olevan positiivinen vaikutus, se lisää sen uskottavuutta rangaistusvaihtoehtona. Lisäksi nuorisorangaistuksen sisältö vaikuttaa soveltuvuusselvityksen tekemiseen, prosessiin ennen tuomiota, joka on tämän tutkielman aihe. On kysytty, tarvitaanko nuorisorangaistusta, koska sitä ei juurikaan sovelleta. Empiirisen tutkimuksen perusteella nuorisorangaistusta ei kannata poistaa lainsäädännöstämme juuri sen sisällöllisen vaikutuksen perusteella, vaikka sen sovellettavuus tosiasiallisena rangaistusvaihtoehto kylläkin vaatii muutoksia.

Nuorisorangaistukseen sisältyvä valvonta liittyy rangaistusteorioiden sovitussajatteluun, jossa kommunikointi on tärkeä osa sovittua. Jotta nuorisorangaistus nähtäisiin varteenotettavana seuraamusvaihtoehtona, uskon sen vaikutuksiin on oltava riittävä. Kommunikointi valvojan ja valvottavan välillä on omiaan vaikuttamaan positiivisesti rikoskierteeseen. Tut-

kimusten mukaan henkilöpiirteiden mukaan räätälöity hoito-ohjelma on vähentänyt uusintarikollisuutta. Tämä tapahtuu yksilötasolla, eikä niinkään ole yleistettävissä ryhmätasolle. Nuorisorangaistuksessa yksilötason vaikutus pääsee toteutumaan.

Nuorisorangaistuksen kokeiluaikana tehdyn tutkimuksen mukaan nuorisorangaistuksen suorittaminen oli yhteydessä alhaisempaan uusintarikollisuuteen. Jos taas nuorisorangaistus muunnettiin muuksi rangaistukseksi, se oli puolestaan yhteydessä korkeampaan uusimiseen. Yleisen kriminologisen tietämyksen perusteella on väitetty, että yhteys nuorisorangaistuksen suorittamisen ja uusintarikollisuuden välillä on suhteellisen pieni. Taustatekijöillä on tässä kohden ollut paljon suurempi vaikutus uusintarikollisuuteen. Tästä syystä nuorisorangaistuksen ohella on tärkeää kiinnittää huomiota rangaistuksen ohella nuoren sosiaaliseen ympäristöön. Nuori on yleisesti ottaen herkkä muiden mielipiteille. Tutkielman oikeustapaanalyysi osoitti, että nuori, jolle nuorisorangaistus tuomittiin, oli vain harvoin syylistynyt rikolliseen toimintaan täysin itsenäisesti.

Saksassa nuoren rikosentekijän sosiaaliseen ympäristöön puututaan ja valvontaan kuuluu seurata, millaisessa kaveripiirissä nuori liikkuu. Tämä ei ole kuitenkaan täysin yksiselitteisesti toteutettavissa, sillä valvoja ei seuraa nuorta joka hetki tämän arjessa. En katso kuitenkaan tämän ajatuksen olevan mahdollon sovellettavaksi myös Suomessa osana nuorisorangaistuksen valvontaa. Toisaalta se vaatii paljon luottamusta ja yhteistyötä valvottavan ja valvojan välillä, toisaalta taas toteutusta voi helpottaa, mikäli nuori sijoitettaisiin esimerkiksi uuteen kouluun. Pääsääntönä on kuitenkin se, ettei nuoren sosiaaliselle selviytymiselle aiheuteta lisähaittaa; ympäristön muutoksen tulee tukea nuoren sosiaalista selviytymistä, ei aiheutaa hänelle syrjäytymisriskiä. Katson, että jos nuoreen kohdistuvat vaikutuskeinot olisivat entistäkin konkreettisempia, pystyttäisiin tällä vaikuttamaan nuorisorangaistuksen uskottavuuteen jo lain tasolla.

Kiteytettynä, jotta nuorisorangaistus olisi tosiasiallisesti vaihtoehtoinen rangaistusseuraamus, sen soveltamisalaa tulisi laajentaa. Rangaistusasteikolla sen tulisi sijoittua nykyistä alemmaksi, jotta se olisi mahdollista tuomita jo aikaisemmassa vaiheessa. Lisäksi nuorisorangaistuksen ikäryhmää tulisi nostaa 20 vuoteen.